MERIDIANE

EDGAR ALLAN POE

CĂRĂBUŞUL DE AUR

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

Lei 3

EDGAR ALLAN POE ★ CĂRĂBUŞUL DE AUR

Meridiane

EDGAR ALLAN POE

CĂRĂBUȘUL DE AUR

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

În romînește de *Ion Vinea*
Prefață de *Geo Șerban*

Din volumul
Edgar Allan Poe
TALES OF MISTERY AND IMAGINATION
London, J. M. Dent & Co
New York, E. P. Dutton & Co, 1909

EDGAR POE SAU TIRANIA LUCIDITĂȚII

Ceea ce aparține operei lui Edgar Allan Poe, acea aprigă voință de a introduce ordine în haos și de a răspîndi lumină în imperiul tenebrelor, a lipsit vieții sale, în care n-a fost nici o ordine și, cu atît mai puțin, lumină. Existența lui, făcută din improvizații și soluții fără continuitate, s-a consumat sumbru, purtînd în permanență stigmatul unei enorme tristeți.

Poe s-a născut la 19 ianuarie 1809 la Boston, din părinți actori. La vîrsta cînd copilul abia se deprinde să rostească sfîntul cuvînt mamă, el nu mai avea cui să-l adreseze. Dar nu era decît prima dintre marile dureri care zguduie pentru totdeauna sufletul omenesc. Acesteia avea să-i urmeze peste ani pierderea mamei adoptive și, după un oarecare timp, a însăși soției sale. Dispariția a trei ființe dragi este pentru o singură inimă o lovitură

prea puternică pentru ca rana pricinuită de fiecare moarte în parte să se mai poată cicatriza vreodată. Să mai adăugăm la aceste mari suferințe nesfîrșitul convoi de necazuri din care a fost alcătuită viața lui — lipsuri materiale, mediocritatea mediului înconjurător, singurătatea exasperată — și vom înțelege de ce, în speranța uitării, a lunecat pe căi de pierzanie, abandonîndu-se unor și mai amare deziluzii. Prea lucid pentru a fi fericit, prea sensibil ca să realizeze bucuria deplină, prea pasionat pentru a trăi în liniște, Edgar Poe a cunoscut tentația continuă a evadării dintr-o realitate care îl sufoca și pe care n-o tolera. Și poate că ar fi reușit să învingă mai curînd toate dificultățile existenței, dacă adversarul principal n-ar fi sălășluit în însăși ființa scriitorului, posedat de porniri dezastruoase pe care niciodată nu și le-a putut stăpîni definitiv. Iar această neputință l-a sortit în cele din urmă morții, care a survenit în ziua de 4 octombrie 1849.

Se înțelege că toată această zbatere dureroasă și chinuitoare trecere prin lume a avut înrîurire asupra operei. Poe se afirmă întîi ca poet. Încă de pe băncile școlii, adică în anii 1823—24 se simte inspirat să compună mici poeme dedicate unor colege. Primul volum de versuri îl publică în 1827. Altele apar la date destul de apropiate: 1829 și 1831. În fine, vine și rîndul prozei. În 1833 prezintă la un concurs povestirea „Manuscris găsit într-o sticlă" cu care obține premiul. Abia în 1839 își tipărește primul volum de nuvele. Succesul cel mare și într-un fel consacrarea vine însă în 1845, o dată cu publicarea simultană în mai multe ziare a „Corbului". Deci, moartea

cade într-un moment de apogeu, curmînd activitatea unui creator care tocmai se afla la punctul său de maturitate.

Proza lui Edgar Allan Poe — ca și poezia acestuia — izbește prin tulburătoarea sa originalitate. Cititorul, uimit mai întîi de atîtea situații neobișnuite, sfîrșește recunoscînd în curioasa înfrățire a teribilei inteligențe cu fantezia bîntuită de mistere, personalitatea extraordinară a creatorului pornit să înfrîngă, în arta lui, limitele cunoașterii omenești.

Întocmai eroilor săi, un Legrand din „Cărăbușul de aur" sau bătrînul pescar din „O pogorîre în Maelström", Poe a avut voluptatea necunoscutului. Pasiunea lui este să străbată în zonele cele mai ascunse ale spiritului. Cu cît sînt mai îndepărtate și mai vagi aceste zone, setea sa de a ști devine mai violentă, pătrunderea minții mai ascuțită, toată ființa lui se contractează, se zbuciumă, se agită, încît se poate spune cu adevărat că a trăit sub tirania lucidității. În existența misterului, absurdului, straniului, autorul „Aventurilor lui Arthur Gordon Pym" a descoperit domeniul său de inspirație. Dar a vorbi de inspirație înseamnă într-un fel a-l contrazice pe Edgar Poe, care concepe creația ca pe un act pozitiv, calculat („Filozofia compoziției") și ar fi poate mai potrivit să spunem investigație.

Ne apropiem astfel de însăși caracteristica unei bune părți a prozei lui Edgar Poe, și în orice caz a celei mai populare, reprezentată în culegerea de față prin „Îndoita crimă din strada Morgue" și „Cărăbușul de aur", unde

investigația joacă primul rol. Povestirile acestea — din care au descins istorisirile detectiviste ale lui Conan Doyle — sînt excelente demonstrații de analiză aptă să destrame ori ce enigmă, amintind mîndria cam orgolioasă cu care Poe anunțase cîndva lumii întregi că se simte în stare să descifreze fie și cea mai complicată criptogramă. Neprevăzutul are aici darul să stimuleze gîndirea, fără a atinge hotarele fantasticului. Cu toate acestea, impresia decisivă este de lucru puțin obișnuit și chiar după dezlegarea tainei, în final, persistă credința că întîmplările au avut loc într-o altă realitate decît cea curentă. Însă arta lui Poe este desăvîrșită în a comunica sentimentul autenticității, sporit și de o copleșitoare intensitate a senzației care, aproape, se materializează.

Sentimentul acesta nu dispare nici în cazul povestirilor în care intriga ingenios pregătită lasă loc sondării unor stări obscure, iar deducțiile logice se însoțesc cu presimțiri nedefinite, halucinante. Mobilul acestor povestiri îl mărturisește scriitorul la începutul bucății „In tainițele Inchiziției" (în unele tălmăciri și comentarii mai vechi cunoscută sub adevăratul său titlu „Puțul și pendula") înfățișînd eforturile condamnatului de a-și ordona „acele impresii pline de amintirile vii ale abisului de dincolo". Ambiția de a scruta ascunzișurile tainice ale memoriei, de a trece pragul luminat de conștiință, apoi înregistrarea minuțioasă a reacțiilor provocate de o tortură înfricoșătoare îl duce pe scriitor în pragul reprezentării concrete a acelei acute senzații de groază căreia, normal, omul nu-i rezistă. Cu o luciditate deznădăjduită, Poe se înverșunează să fixeze în profunzimea lor răscolitoare și să sugereze toate spaimele, zbaterile cumplite ale spiritului chinuit de îndoieli, mai mult decît de suferințele trupului.

Numai Edgar Poe a avut energia să imagineze acea încordare interioară cînd pericolul ațîță la maximum curiozitatea, iar ființa se eliberează total de temerile paralizante printr-o supremă concentrare a rațiunii. O asemenea stare prinde viață în „Manuscris găsit într-o sticlă", ca și în „O pogorîre în Maelström". Reflecțiile celui ce istorisește întîmplările care fac subiectul acestor din urmă pagini se opresc tocmai asupra momentului cînd însăși frica morții piere, înlocuită de părerea de rău că o atît de senzațională experiență spirituală nu va putea fi, probabil, comunicată mai departe: „...priveliștea vîrtejului stîrni în mine cea mai vie curiozitate. Simțeam fără doar și poate o dorință *să-i cercetez adîncurile, chiar cu prețul jertfei pe care urma s-o fac; și cea mai mare durere era că nu am să fiu niciodată în stare să povestesc vechilor mei tovarăși de pe țărm, despre tainele pe care le voi pătrunde". Dorința nebună care-l face pe bătrînul pescar să înfrunte primejdia ilustrează teoria lui Poe despre acel „demon al perversității" care are asupra omului forța de a-l determina să sfideze moartea, dacă asta îi permite investigarea ineditului. Oricît de curioasă și ciudată apare o asemenea teorie, ea se potrivește perfect acelei ispite de a pătrunde necunoscutul, care l-a obsedat în permanență pe Edgar Poe. Sînt caracteristice, în acest sens ultimele cuvinte ale pescarului întors din infernul Maelströmului, dezamăgirea cu care își*

exprimă regretul de a nu fi crezut, de a se pune la îndoială adevărul *relatărilor sale.*

Adevărul *este, de altminteri, în concepția lui Poe, condiția primordială a prozei, după cum* Frumosul *rămîne cerința esențială a poeziei. Important și semnificativ este că el nu acceptă ideea unui adevăr revelat, deși s-a zbătut toată viața în plasa dilemelor metafizice. Înfrigurarea cu care căuta explicații celor mai curioase fenomene, cu care lansa, amețit și cucerit el însuși, cele mai îndrăznețe ipoteze, dar fără a-și pierde calmul și suprema luciditate, definește perfect acea dispoziție spre precizie și armonie, atît de proprie spiritului său, care a asigurat operei un fond realist și convingător. Chiar în cele mai extravagante plăsmuiri ale ficțiunii se remarcă ambiția sa de a descoperi adevărul, realitatea senzației, în formele sale obiectiv-exacte. Cu ce satisfacție concludentă notează el în subsolul cîtorva povestiri — de pildă „Misterul Mariei Roget", unde reapare același inteligent și intrepid Dupin din „Îndoita crimă din strada Morgue" și „Manuscris găsit într-o sticlă" — surpriza de a-și vedea supozițiile confirmate în întregime sau parțial măcar, prin cercetări ulterioare asupra aceluiași obiect.*

Nu fără oarecare intenție programatică, una dintre prozele sale poartă ca motto aceste cuvinte: „Adevărul e mai ciudat decît ficțiunea". Se pomenește de asemenea de atenția pe care Poe o dă faptelor senzaționale pe cînd era gazetar, studiindu-le și colecționîndu-le cu ardoare. Ca și precursorul său E. T. A. Hoffmann, scriitorul american s-a întemeiat, chiar și în cele mai fantastice povestiri, pe experiența vieții. Lipsa unui realism al împrejurărilor, acolo unde intervin situații supranaturale, în general lipsa de specificitate, de particularitate a cadrului în care se desfășoară întîmplările, nu trebuie să ne înșele și să împiedice recunoașterea profundei observații interioare a scriitorului, excepționala forță de a dezvălui stări pe care noi înșine le-am simțit vreodată, dar abia după lectura lui căpătăm parcă cunoștință de ele și învățăm să le distingem.

Această împletire de extraordinar și adevăr alcătuiește puterea de seducție a prozei lui Edgar Poe.

Unul dintre primii și cel mai autorizat admirator al geniului său, care i-a fost și cel mai iscusit tălmăcitor, aducînd o imensă contribuție în răspîndirea și aprecierea la justa sa valoare a operei lui Poe, tulburător și excepțional el însuși, Baudelaire, a definit în pagini de pătrunzătoare intuiții, natura și efectele puțin obișnuite ale acestei puteri: „La el, orice intrare în materie este atrăgătoare fără violență, asemenea unui vîrtej. Solemnitatea lui surprinde și ține spiritul treaz. Simți de la început că este vorba de ceva grav. Și treptat, puțin cîte puțin, se desfășoară o istorie al cărei interes e întemeiat pe o imperceptibilă deviere a inteligibilului, pe o ipoteză cutezătoare, pe un dozaj nechibzuit al Naturii *în ciudatul amestec de însușiri. Cititorul cuprins de amețeală este constrîns să-l urmeze pe autor în ispititoarele sale deducții."*

Aceeași capacitate de seducție trebuie să-l fi fascinat pe realistul Caragiale care a și tradus, pe lîngă „Balerca de Amontillado", una dintre cele mai poești *istorisiri: „Masca", remarcabilă prin forța de sugestie a misterului. Pei-*

sajul spectral din „Cărăbușul de aur" oferă o idee despre arta lui Poe în a crea atmosferă, a face să vibreze totul în același ritm al încordării sufletești, care subjugă atenția scriitorului. În reconstituirea stărilor de tensiune este neîntrecut și nimeni n-a mai descris atît de convingător acel impuls interior obsesiv, apăsător, sufocant (care îl împinge bunăoară pe criminalul din „Inimă denunțătoare" să-și mărturisească fapta, însă nu din dorința de a se mîntui, ca la Dostoievski), devenind cu atît mai intens, cu cît gîndirea este mai activă. Arta lui Poe este deopotrivă de uluitoare ca și faptele care intră în conținutul povestirilor sale.

Cum era și de așteptat, asupra lui Edgar Poe s-au încercat cele mai bizare interpretări, de la explicațiile patologice, psihanalitice, pînă la speculațiile existențialiste, de fiecare dată reducîndu-i-se creația la un univers al „spaimelor", al „fricii" dementiale și al gesturilor gratuite. Exagerînd o anumită morbiditate ereditară a creatorului, aceste interpretări relevă numai ceea ce este opresiv și derutant în scrisul lui Edgar Poe. Cine nu pornește însă de la premise preconcepute, cu greu ar putea să nu remarce impresia deosebită și de lungă durată pe care o naște lectura acestei opere unice. Cititorul, cutremurat de acel aer de fatalitate, pe care-l respiră mai toți eroii lui Poe reține, cu spontaneitate și încîntare, momentele de triumf ale inteligenței. Satisfacția de a împărtăși el însuși, măcar pentru o clipă, acea tiranică și totodată amețitoare supremație a lucidității, este nemărginită.

GEO ŞERBAN

CĂRĂBUŞUL DE AUR

Păzea păzea! nebunul ăsta
joacă tontoroiul.
A fost mușcat de un păianjen veninos

Anapoda

Acum vreo cîțiva ani am legat o prietenie strînsă cu un domn anume William Legrand. Se trăgea dintr-o veche familie de hughenoți și fusese bogat pe vremuri ; dar un şir de nenorociri îl aduseseră la sapă de lemn. Vrînd să scape de umilințele prăbușirii, plecase din New-Orleans, cetatea străbunilor săi, și se dusese să locuiască pe insula Sullivan, lîngă Charleston, în Carolina de Sud.

E o insulă cît se poate de ciudată. Alcătuită aproape numai din nisipul mării, are o lungime cam de trei mile. Nicăieri nu e mai lată de un sfert de milă. E despărțită de continent printr-un mic braț de mare, care abia se vede și care își taie calea strecurîndu-se printr-o pustietate

de păpuriş şi nămoluri, unde se răsfaţă găinuşele de baltă. Cum lesne se poate presupune, vegetaţia e săracă şi îndeobşte pitică. Arbori mai mari nu se văd. Aproape de capătul apusean, unde se ridică fortul Moultrie şi se află şi cîteva clădiri de lemn sărăcăcioase, închiriate peste vară de cei ce fug de praful şi frigurile din Charleston, se mai găseşte, ce-i drept, un soi de palmier pipernicit ; altfel întreaga insulă, afară de partea aceasta apuseană şi de o fîşie de plajă stearpă şi albă de-a lungul ţărmului mării, e acoperită de stufărişul des şi bine mirositor al mirtului, atît de căutat de horticultorii englezi. Acest arbust atinge adesea aci o înălţime de cincisprezece pînă la douăzeci de picioare şi alcătuieşte un hăţiş aproape de nepătruns, ale cărui miresme grele umplu întreg văzduhul.

În colţul cel mai retras al hăţişului, nu departe de capătul răsăritean care e şi cel mai înaintat capăt al insulei, Legrand îşi clădise singur o colibă unde locuia atunci cînd, pentru întîia oară şi cu totul din întîmplare, i-am făcut cunoştinţă. În curînd această simplă cunoştinţă se preschimbă într-o adevărată prietenie, căci în felul de a fi al acestui pustnic erau multe trăsături în stare să trezească interesul şi preţuirea cuiva.

Mi-am dat seama că se bucurase de o creştere aleasă, că avea o minte neobişnuit de bine înzestrată, dar bîntuită de mizantropie şi că era, rînd pe rînd, prada unor crize de melancolie şi entuziasm. Îşi luase multe cărţi cu el, dar nu le folosea decît arareori. Îndeletnicirile lui de căpetenie erau vînătoarea şi pescuitul sau hoinăreala de-a lungul plajei printre tufele de mirt, în căutarea de scoici şi de tot felul de mostre pentru insectar ; colecţiile lui entomologice ar fi putut stîrni gelozia unui Swammerdamm. În plimbările acestea era de obicei însoţit de un negru bătrîn, pe nume Jupiter, care fusese eliberat încă dinainte de restriştile abătute asupra familiei, dar nu putuse fi înduplecat nici prin ameninţări, nici prin făgăduieli să renunţe la ceea ce el socotea că este un drept al său : adică de a-l însoţi pe tînărul său domnu' Will, pas cu pas.

Se prea poate, de altfel, ca rudele lui Legrand, socotindu-l că nu prea era cu mintea întreagă, să fi căutat să-l încurajeze pe Jupiter, nădăjduind că ar putea, prin el, să supravegheze şi să ocrotească pe pribeag.

Iernile sînt rareori aspre la latitudinea insulei Sullivan şi rareori se întîmplă ca spre sfîrşitul anului să fie nevoie de foc.

Cam pe la mijlocul lui octombrie 18... s-a întîmplat totuşi să fie o zi deosebit de friguroasă. Cu puţin înainte de apusul soarelui, mi-am croit drum prin stufărişul pururea verde, pînă la coliba prietenului meu pe la care nu mai fusesem

de cîteva săptămîni. Locuiam pe atunci la Charleston, la o depărtare de nouă mile de insulă, şi posibilităţile de trecere, la dus şi la întors, erau mult mai mici decît în ziua de azi.

Ajuns la colibă, am bătut în uşă, aşa cum obişnuiam, şi, neprimind nici un răspuns, am căutat cheia acolo unde o ştiam ascunsă, am descuiat şi am intrat.

Un foc zdravăn strălucea în vatră. Era pentru mine ceva neaşteptat şi, fără îndoială, foarte plăcut.

Mi-am scos paltonul şi, împingînd un jilţ în faţa buturugilor care trosneau, am aşteptat cu răbdare sosirea gazdelor mele.

Sosiră puţin după ce se întunecase şi îmi făcură o primire din cele mai călduroase.

Rînjind cu gura pînă la urechi, Jupiter se zorea să gătească nişte găinuşe de baltă pentru cină.

Legrand era într-una din crizele sale — cum oare le-aş putea numi altfel? — de entuziasm. Găsise un bivalv, necunoscut pînă atunci, care alcătuia un gen nou. Mai doborîse şi prinsese, cu ajutorul lui Jupiter, un cărăbuş cu totul necunoscut, în privinţa căruia dorea să afle şi părerea mea în dimineaţa următoare.

— Şi de ce nu chiar astă-seară? întrebai eu, frecîndu-mi mîinile la para focului şi dînd naibii în gînd tot neamul cărăbuşilor.

— Dacă aş fi ştiut, vai, că eşti aici! zise Legrand, dar e aşa de mult de cînd nu te-am văzut! Şi de unde era să ghicesc eu că ai să vii la mine tocmai în seara asta? În drum spre casă, l-am întîlnit pe locotenentul G., de la fort, şi am făcut nerozia să-i împrumut cărăbuşul; aşa că n-ai să-l poţi vedea decît mîine dimineaţă. Rămîi la noapte aici şi îl trimit pe Jup după el, la răsăritul soarelui. E cel mai minunat lucru de pe lume.

— Ce? Răsăritul soarelui?

— Ei, asta-i! Cărăbuşul! E ca aurul de strălucitor şi e de mărimea unei nuci americane, cu două pete de un negru de cărbune la una din marginile spinării, şi încă una, ceva mai lungă, la cealaltă. Pe antene chiar...

— Tenechea? Dar n-are tenechea de loc, domnu' Will, fac prinsoare cu dumneata, îi tăie vorba Jupiter: ărăbuşu' ăsta i-un ărăbuş cu totul şi cu totul de aur, şi pîn'năuntru şi pe afară; afar' de aripi, n-am văzut niciodată un ărăbuş nici pe jumate aşa de greu.

— Fie şi cum zici, Jup — răspunse Legrand parcă ceva mai aspru decît s-ar fi cuvenit — dar pentru asta nu trebuie să laşi să ţi se ardă friptura. E adevărat că după culoare — adăugă el, şi spunînd acestea se întoarse spre mine — ideea lui Jupiter e îndeajuns de îndreptăţită. Nici n-ai mai văzut un luciu metalic mai sclipitor decît cel răsfrînt de elitrele cărăbuşului. Dar

n-ai să-ţi poţi da seama de asta decît mîine. Pînă atunci am să-ţi descriu într-o oarecare măsură înfăţişarea lui.

Spunînd acestea, se aşeză la o măsuţă, pe care se afla o pană şi cerneală. Dar nu era hîrtie. Căută prin sertar şi nu găsi.

— Nu face nimic, zise el într-un tîrziu, e bună şi asta, şi scoase din buzunarul vestei un petic de hîrtie groasă foarte murdară. Schiţă cu pana un desen sumar. Pe cînd se îndeletnicea cu acest lucru, am stat pe locul meu de lîngă foc. Eram încă rebegit. Cînd îşi isprăvi desenul, mi-l înmînă fără să se scoale. Tocmai în clipa cînd îl luam, se auzi un mîrîit gros şi un rîcîit la uşă.

Jupiter o deschise şi cîinele lui Legrand, un terranova uriaş, năvăli în odaie, îşi puse labele pe umerii mei şi mă copleşi cu linguşiri, căci îl răsfăţasem foarte mult în timpul vizitelor mele dinainte. Cînd isprăvi cu salturile, mă uitai la bucata de hîrtie şi, ca să spun drept, nu mică mi-a fost mirarea în faţa desenului prietenului meu.

— Fără îndoială, am spus eu, după o cercetare de cîteva minute, trebuie să mărturisesc că e un cărăbuş ciudat, nou pentru mine : niciodată n-am mai văzut ceva asemănător, afară numai dacă nu e o hîrcă sau un cap de mort, cu care

seamănă mai mult decît cu orice mi-a mai fost dat să văd.

— Un cap de mort ! mă îngînă Legrand. Ah, da, tot ce se poate, cam aduce cu asta, pe hîrtie, fără îndoială. Cele două pete negre din partea de sus seamănă cu nişte ochi, nu ? Şi pata cea lungă din partea de jos, cu o gură ; de altfel toată forma este ovală.

— Aşa o fi, spusei eu, dar teamă mi-e, Legrand, că nu prea eşti meşter. Mai bine aştept pînă văd şi eu gîngania, ca să-mi dau seama de felul cum arată.

— De, se prea poate, zise el cam înţepat, cu toate că desenez binişor sau cel puţin aşa ar trebui să desenez, de vreme ce am avut maeştrii buni şi mă mîndream că nu sînt tocmai ageamiu.

— Pesemne că glumeşti, dragă prietene, zisei eu. E o hîrcă foarte reuşită, după toate regulile anatomiei şi cărăbuşul dumitale ar fi cel mai năzdrăvan cărăbuş din lume, dacă seamănă într-adevăr cu ea. Am putea, chiar, pe acest temei să născocim ceva înfiorător, vreo istorioară cu superstiţii. Socot că ai de gînd să-ţi botezi cărăbuşul *scarabeus caput hominis* sau ceva de soiul acesta — în cărţile de ştiinţe naturale sînt multe denumiri asemănătoare. Dar unde sînt antenele de care ai vorbit ?

— Antenele ! zise Legrand, care părea din cale afară de prins de acest subiect ; sînt sigur

că nu se poate să nu vezi antenele. Le-am desenat desluşit, aşa cum sînt în realitate, şi socot că asta e de ajuns.

— Bine, bine, încuviinţai eu, să zicem că le-ai desenat, cu toate că nu le văd ; şi îi întinsei hîrtia fără să mai adaug nimic, nevrînd să-l întărît ; dar eram foarte uimit de întorsătura pe care o luaseră lucrurile ; nu ştiam ce să cred de supărarea lui. Cît despre desenul cu gînganía, era neîndoios că nu cuprindea nici un fel de antenă vizibilă, şi în întregul lui avea o mare asemănare cu înfăţişarea bine cunoscută a unui cap de mort.

Foarte îmbufnat, îşi luă în primire peticul de hîrtie şi era cît pe-aci să-l facă mototol, desigur ca să-l arunce în foc, cînd, deodată, o privire întîmplătoare asupra desenului păru că îi fixează atenţia. Într-o clipă faţa i se înroşi peste măsură, apoi se făcu nespus de palid. Timp de cîteva minute rămase locului cercetînd desenul cu de-amănuntul. În cele din urmă se ridică, luă de pe masă o lumînare şi se duse de se aşeză pe un cufăr în colţul cel mai depărtat al încăperii.

Acolo începu din nou să cerceteze cu încordare peticul de hîrtie, întorcîndu-l pe-o faţă şi pe alta. Nu spuse totuşi nici un cuvînt, şi purtarea lui mă uimea din ce în ce mai mult ; dar am socotit că nu e cuminte să-i aţîţ prin vreun comentar tulburarea tot mai mare de care era

cuprins. După o clipă îşi scoase din buzunarul hainei un portvizit, puse cu grijă foaia de hîrtie în el, şi le închise pe amîndouă în sertarul unui pupitru, pe care îl încuie.

Acum se arăta iarăşi mai stăpîn pe sine, dar însufleţirea de la început îi pierise cu totul. Nu mai părea atît de îmbufnat, cît mai ales absorbit. Pe măsură ce se însera, se adîncea tot mai mult în reveria lui din care glumele mele nu izbutiră cu nici un chip să-l smulgă. Venisem cu gîndul să rămîn peste noapte în colibă, aşa cum mai făcusem adesea, dar, văzîndu-l pe amfitrion în toane rele, socotii că e mai bine să-mi iau rămas bun.

N-a stăruit cîtuşi de puţin să rămîn, dar la plecare mi-a strîns mîna cu mai multă căldură ca de obicei.

Cam la o lună după această întîmplare (răstimp în care n-am mai auzit nimic despre Legrand), primii la Charleston vizita omului său, Jupiter. Niciodată nu-l mai văzusem pe bunul şi credinciosul negru atît de abătut. M-am temut să nu i se fi întîmplat prietenului meu vreo nenorocire.

— Hei, Jup, îi spusei, ce mai veste ? Cum îi merge stăpînului tău ?

— Hm ! Ca să spun drept, domnu', nu chiar aşa bine cum ar trebui.

— Nu se simte bine ?! Îmi pare foarte rău să aud aşa ceva. Dar de ce se plînge ?

— Păi, aici-e aici! Nu se plînge niciodată de nimic, da e rău bolnav, totuşi!

— Rău bolnav, Jupiter! De ce nu mi-ai spus-o mai repede? E bolnav la pat?

— Nu, nu-i la pat! Nu se simte bine nicăierea — tocmai asta este — mă doare inima pentru bietu' domnu' Will!

— Jupiter, tare aş dori să înţeleg ceva din tot ce povesteşti. Îmi spui că stăpînul ţi-e bolnav. Dar nu ţi-a spus ce-l doare?

— Vai domnule, poţi să şi înnebuneşti din asta. Domnu' Will zice că nu-l doare nimic, dar atunci de ce tot umblă de colo pînă colo cu ochii în pămînt, cu capu-n jos, cu spinarea încovoiată şi alb la faţă ca o gîscă? Şi de ce face la ţifre tot mereu?

— Ce zici că face, Jupiter?

— Face ţifre şi semne pe o tăbliţă, nişte semne curioase cum n-am mai văzut. Mi-e chiar foarte frică, să ştii, domnu'... Trebuie să fiu mereu cu ochii pă el, numai pă el. Alaltăieri, mi-a scăpat din mînă nainte de răsăritul soarelui şi a lipsit cît e ziua de mare. Îmi pregătisem o bîtă groasă să-i trag o bătaie zdravănă la înapoiere; dar sînt aşa de bleg că nu m-a răbdat inima; prea arată prăpădit.

— Cum? Ce? Ah, da, la urma urmei socot că ai făcut mai bine că n-ai fost prea aspru cu bietul băiat — nu trebuie să-l baţi, Jupiter, poate că nu-i face bine bătaia — dar nu cumva

îţi poţi da seama de unde îi vine boala asta sau, mai bine zis, această schimbare în purtări? Să i se fi întîmplat oare ceva foarte neplăcut, de cînd nu v-am mai văzut?

— Nu, domnu', nu s-a întîmplat de-atunci încoa nimic neplăcut, dar înainte de asta, cred că da — chiar în ziua în care erai acolo.

— Cum? Ce vrei să zici?

— Păi, domnu', vreau să zic, că gîndacul ăla, el e de vină.

— Care ăla?

— Ărăbuşu' — ştiu foarte bine, domnu' Will a fost muşcat undeva, la cap, de ărăbuşul ăla de aur.

— Şi ce te face, Jupiter, să crezi una ca asta?

— Apăi are cleşti destule, domnu', şi are şi gură. Niciodată n-am mai văzut un ărăbuş aşa de îndrăcit, apucă şi muşcă tot ce se apropie de el. Domnu' Will l-a prins, dar crede-mă că a trebuit să-i dea drumu' de grab', şi chiar atunci trebuie că l-o fi muşcat. Nu-mi plăcea cum arată ărabuşu' cu gura aia a lui, d-aia n-am vrut să-l apuc cu degetele, dar l-am apucat cu o bucată de îrtie pe care am găsit-o. L-am acoperit cu îrtia şi i-am astupat botu' cu o bucăţică de îrtie, aşa-m făcut.

— Aşadar, crezi că stăpînul tău a fost într-adevăr muşcat de gîngania asta şi că s-a îmbolnăvit din muşcătură?

— Nu cred nimic, eu ştiu bine. Păi de ce tot visează el numai aur, dacă nu d-aia, că l-a muşcat ărăbuşu' de aur? Am mai auzit io despre ărăbuşii ăştia de aur.

— Dar de unde ştii că visează aur?

— De unde ştiu? Pentru că despre asta vorbeşte în somn — uite de unde ştiu.

— Bine Jup, poate că ai dreptate; dar spune-mi cărei fericite împrejurări datorez cinstea vizitei tale de azi?

— Ce vrei să spui, domnu'?

— Mi-aduci cumva un mesaj din partea domnului Legrand?

— Nu, domnu', ţi-aduc scrisoarea asta. Şi Jup îmi înmînă un bilet care suna astfel:

Dragul meu,

De ce nu te-am mai văzut de atîta vreme? Sper că nu eşti aşa de copilăros să te fi supărat din pricina purtării mele niţel cam repezite; nu, desigur, asta nu mi se pare cu putinţă.

De cînd nu ne-am mai văzut, am avut un mare necaz. Am ceva să-ţi spun, dar nici nu ştiu cum să-ţi spun şi dacă îţi voi spune sau nu.

De cîteva zile încoace nu prea mi-a fost bine şi bietul meu Jup mă plictiseşte peste măsură cu binevoitoarele lui îngrijiri. N-ai să mă crezi cînd îţi voi spune că deunăzi şi-a pregătit un băţ mare să mă pedepsească pentru că i-am scăpat din mîini şi mi-am petrecut toată ziua singurel peste deal.

Cred într-adevăr că numai înfăţişarea mea jalnică m-a scăpat de ciomăgeală.

De cînd nu ne-am văzut, n-am mai adăugat nimic la colecţia mea.

Dacă poţi şi nu ţi-e cu supărare, vino aci cu Jupiter. Fă aşa fel ca să vii Vino, te rog. Trebuie să te văd chiar astă-seară, pentru o chestiune importantă. Crede-mă că e un lucru de cea mai mare importanţă.

Al dumitale ca totdeauna

W. L.

Era în tonul acestui răvaş ceva care mă nelinişti nespus de mult. Stilul ei se deosebea cu totul de al lui Legrand. La ce-o fi visînd? Ce altă năzdrăvănie o fi pus stăpînire pe mintea lui înfierbîntată? Ce fel de lucru de cea mai mare importanţă ar putea el să pună la cale?

Lămuririle lui Jupiter nu prevesteau nimic bun. Mă umplea de groază gîndul că sub loviturile necontenite ale nenorocului, prietenul meu, în cele din urmă, îşi pierduse minţile.

Fără o clipă de şovăire, mă pregătii să-l însoţesc pe negru.

Ajungînd pe chei, dădui cu ochii de o coasă şi trei cazmale, toate deopotrivă de noi, trîntite pe fundul bărcii în care urma să ne suim.

— Ce rost au toate acestea, Jup? întrebai eu.

— E o coasă, domnu', nişte cazmale.

— Foarte adevărat; dar care e rostul lor aici?

— Sînt nişte cazmale şi o coasă pe care domnu' Will mi-a spus să i le cumpăr din oraş şi m-au costat scump al dracului.

— Dar, în numele tuturor tainelor din lume, ce-are de gînd domnu' Will al tău cu coasa şi cazmalele astea?

— Asta nu pot s-o ştiu, şi să mă ia naiba dacă o şti şi domnu' Will. Dar toate aste tot de la ărăbuş vin.

Văzînd că nu puteam afla nimic alta de la Jupiter, a cărui minte părea pe de-a-ntregul absorbită de „ărăbuş", mă suii în barcă şi întinsei pînza. Un vînt răcoros şi puternic ne duse fără zăbavă în micul golf de la nord de fortul Moultrie şi după o plimbare de vreo două mile ajunserăm la colibă. Sosirăm cam pe la trei după-amiază. Legrand ne aştepta cu vie nerăbdare. Îmi strînse mîna cu o grabă înfrigurată care mă îngrijoră şi mă întări în bănuielile mele. Chipul lui era de o paloare spectrală, iar ochii duşi în fundul capului străluceau într-un fel nefiresc.

După un schimb de cuvinte despre sănătatea lui, îl întrebai, negăsind ceva mai bun, dacă locotenentul G. i-a restituit, în sfîrşit, cărăbuşul.

— Ah, da, îmi răspunse, roşindu-se ca para focului, l-am luat îndărăt chiar în dimineaţa

următoare. Nimic pe lume n-are să mai mă despartă de acest „scarabeus". Află că Jupiter are dreptate în privinţa lui.

— Şi anume cum? întrebai eu cu inima strînsă de o presimţire tristă.

— Cînd pretinde că e un cărăbuş de aur adevărat, spuse Legrand cu un aer de adîncă seriozitate care mă îndureră nespus.

— Cărăbuşul ăsta e menit să-mi aducă bogăţie, urmă el cu un zîmbet de triumf. O să mă facă din nou stăpîn pe averile părinteşti. Şi nu e de loc de mirare că îl preţuiesc atît de mult. Daca soarta a găsit cu cale să mi-l hărăzească, nu-mi rămîne decît să mă folosesc de el cum trebuie, şi voi ajunge să pun mîna pe aurul al cărui simbol este. Jupiter, adu-mi scarabeul.

— Cum, domnu', ărăbuşul? Nu vreau să am de-a face cu ărăbuşul, — mai bine ia-ţi-l singur.

Legrand se sculă şi cu o înfăţişare gravă şi impunătoare îmi aduse gînganía de sub globul de sticlă sub care o pusese. Era un scarabeu minunat, cu totul necunoscut pe vremea aceea naturaliştilor şi desigur de mare preţ din punct de vedere ştiinţific. Avea pe spinare, în partea de sus, două pete negre şi rotunde, iar în partea opusă încă o pată lunguiaţă. Elitrele, de culoarea aurului vechi, erau foarte tari şi lucitoare. Gîngania era deosebit de grea şi, ţinînd seama de toate acestea, anevoie l-am fi putut învinui pe Jupiter pentru părerea lui. Dar cum

se făcea că și Legrand împărtășea această părere? Iată ce n-aș fi putut spune chiar cu prețul vieții mele.

— Te-am chemat, zise el pe un ton grandilocvent după ce isprăvisem de cercetat insecta, te-am chemat pentru că am nevoie de sfatul și ajutorul dumitale ca să se împlinească hotărîrile Soartei și ale cărăbușului.

— Dragul meu Legrand, strigai eu întrerupîndu-l, desigur că ești nițel bolnav și ar fi mai bine să iei oarecare măsuri. Ai să te așezi în pat și am să rămîn cîteva zile cu dumneata, pînă te vindeci. Ai friguri și...

— Ia-mi pulsul, zise el.

Îi luai pulsul și, ca să spun drept, nu găsii nici urmă de febră.

— Dar poți fi bolnav și fără să ai febră. Dă-mi voie să fac, numai o dată, pe doctorul cu dumneata. Mai întîi de toate, bagă-te-n pat. Pe urmă...

— Te înșeli, mă întrerupse el, mă simt tot atît de bine cît se poate simți cineva în starea de neastîmpăr în care mă găsesc eu. Dacă vrei într-adevăr să-mi fie bine, trebuie să potolești acest neastîmpăr.

— Ce e de făcut?

— E foarte ușor. Jupiter și cu mine plecăm într-o expediție pe dealuri, pe continent, și în această expediție e nevoie de ajutorul cuiva în care să avem o încredere desăvîrșită. Ești

singurul om în care ne putem încrede. Fie că reușim, fie că dăm greș, neastîmpărul pe care-l simți în mine se va potoli deopotrivă.

— Sînt foarte dornic să te ajut oricînd și oricum, răspunsei eu, dar nu cumva vrei să spui că gîngania asta afurisită are vreo legătură cu expediția noastră pe dealuri?

— Are.

— Dacă e așa, Legrand, eu nu pot să iau parte la o întreprindere atît de nesocotită.

— Îmi pare rău, foarte rău, căci va trebui atunci să încercăm și singuri.

— Să încercați și singuri! Bietul om! E nebun, desigur! Dar stai! Cît vrei să lipsești?

— Poate că toată noaptea. Pornim numaidecît și, orice-ar fi, ne întoarcem la răsăritul soarelui.

— Și-mi făgăduiești pe cuvînt de onoare că după ce ți-ai făcut gustul și ai isprăvit cu bine și afacerea asta a cărăbușului (sfinte Doamne!) ai să te întorci acasă și ai să-mi urmezi întocmai sfaturile, ca și cum aș fi medicul dumitale?

— Da. Îți făgăduiesc; și acum să pornim, că n-am vreme de pierdut.

Cu inima îndoită, mi-am însoțit prietenul. Pornirăm pe la ceasurile patru, Legrand, Jupiter, zăvodul și eu. Jupiter luase cazmalele și coasa, pe care stăruise să le ducă singur, pare-mi-se că mai mult de frică de a vedea vreuna

din aceste unelte în mîna stăpînului, decît din prea mare zel sau bunăvoință. Era în toane cît se poate de rele și „afurisitul ăla de cărăbuș" au fost singurele cuvinte care i-au venit pe buze de-a lungul acestei călătorii.

Cît despre mine, duceam două felinare oarbe, pe cînd Legrand se mulțumise cu cărăbușul pe care-l purta legat de capătul unei bucăți de sfoară. Îl tot rotea în mers, încoace și încolo, cu niște ifose de vrăjitor. Văzînd și această ultimă dovadă de netăgăduit a nebuniei prietenului meu, de-abia mi-am stăpînit lacrimile. Am socotit totuși că e mai bine să mă supun fanteziei lui, cel puțin deocamdată, pînă ce voi putea să iau cu sorți de izbîndă măsuri mai straşnice. Am încercat, pînă una-alta, să-l iscodesc în privința scopului expediției noastre. Zadarnic însă! După ce izbutise să mă facă să-l însoțesc, părea prea puțin dornic să stea de vorbă cu mine despre ceva atît de neînsemnat și la toate întrebările mele nu binevoia să răspundă decît printr-un: „vedem noi!".

Străbăturăm într-o barcă îngustă brațul de mare de la capătul insulei, apoi suind anevoie colinele țărmului continental ne îndreptarăm înspre nord-vest prin niște meleaguri din cale afară de pustii și sălbatice, în care nu zăream nici urmă de om. Legrand mergea în frunte, cu hotărîre. Se oprea numai cîte o clipă să cerceteze ici și colo unele semne pe care se pare că tot el le făcuse cu alt prilej.

Am mers astfel vreo două ceasuri și soarele tocmai asfințea cînd am intrat într-un ținut cu mult mai groaznic decît tot ce văzusem pînă atunci. Era un fel de podiș, în preajma unui pisc de munte aproape cu neputință de urcat, acoperit din poale pînă în vîrf de un codru des și presărat cu stînci uriașe ce păreau aproape desprinse de pamînt. Multe din ele erau împiedicate de a se rostogoli la vale numai de trunchiurile de care se sprijineau. Rîpe adînci care se întindeau în toate părțile dădeau acestei priveliști o înfățișare de posomorîtă măreție.

Podișul înalt pe care ne cățărasem era cu totul năpădit de mărăcini și ne-am dat repede seama că fără coasă ne-ar fi fost cu neputință să ne croim drum printre ei. La porunca stăpînului, Jupiter se apucă să ne taie o potecă îngustă pînă la un tulipar uriaș ce se înălța dintr-un pîlc de vreo zece stejari întrecîndu-i, ca și pe toți ceilalți arbori văzuți vreodată, prin frumusețea frunzișului și a formei, prin larga desfășurare a crengilor și prin măreția întregii sale înfățișări. Cînd am ajuns lîngă copac, Legrand se întoarse către Jupiter și îl întrebă dacă se crede în stare să se suie în el. Bătrînul păru cam încurcat de această întrebare și timp de cîteva clipe nu dădu nici un răspuns.

În cele din urmă se apropie de trunchiul uriaș, îi dădu ocol fără grabă și-l cercetă cu de-amănuntul. Cînd își sfîrși cercetarea, spuse numai atît:

— Da, domnu', Jup n-a văzut încă în viața lui un pom în care să nu se poată sui.

— Atunci, sus cu tine cît poți mai iute, că se întunecă și n-o să mai vedem ce-avem de făcut.

— Cît de sus trebuie să mă sui, domnule? întrebă Jupiter.

— Cațără-te mai întîi pe trunchi și pe urmă am să-ți spun eu încotro să apuci. Dar stai! Ia gînganía asta cu tine.

— Ărăbușu', domnu' Will, ărăbușu' de aur! strigă bătrînul negru. Să-l iau cu mine-n pom? Afurisit să fiu, dacă-l iau.

— Dacă ți-e frică, Jup, ție, coșcogeamite arapu, să pui mîna pe un biet gîndac mort, atunci îl poți lua cu sfoara asta — dar dacă nu-l iei cu tine sus, cum te-i pricepe, am să fiu nevoit să-ți crăp capul cu cazmaua.

— Ce vorbă e asta, domnu'? zise Jup vădit rușinat și binevoitor: ești totdeauna gata să strigi la bietul dumitale negru. A fost o glumă și atîta tot. Să-mi fie frică mie de ărăbuș? Mult îmi pasă mie de ărăbuș!

Cu băgare de seamă luă capătul sforii în mînă și, ținînd gînganía departe de făptura sa, atît cît îi îngăduiau împrejurările, se pregăti să se suie în copac.

Tuliparul (liliodendron tulipiferum), cel mai falnic copac din pădurile Americii, are, cînd e tînăr, un trunchi deosebit de neted și ajunge adesea la o mare înălțime, fără să dea crengi pe de lături. Dar la maturitate scoarța lui se face aspră și noduroasă și o mulțime de ramuri scurte îi răsar pe trunchi.

Astfel că, în împrejurarea de față, a te sui în el nu era atît de greu în fapt, pe cît părea să fie. Cuprinzînd cît mai strîns cu putință uriașul trunchi cu brațele și genunchii, agățîndu-se cu mîinile de unele ieșituri și sprijinindu-se de altele cu picioarele goale, Jupiter, după ce fu cît pe-aci să cadă o dată sau de două ori, se cocoță, în cele din urmă, pe cea dintîi furcă mare și păru atunci că socoate toată treaba ca și făcută.

Primejdia și greul acestei isprăvi erau de fapt înlăturate, cu toate că negrul se afla la vreo șaptezeci de picioare deasupra pămîntului.

— Încotro s-o iau acum, domnu' Will? întrebă el.

— Ia-o pe craca cea mare din partea asta, zise Legrand.

Negrul îl ascultă numaidecît și pare-se fără nici o greutate. Se sui tot mai sus pînă ce nici o părticică din trupul lui chircit nu se mai zări prin frunzișul des care-l acoperea. Glasul i se auzi acum ca din depărtări.

— Pînă unde să mă mai sui?
— La ce înălţime eşti? întrebă Legrand.
— Aşa de sus, răspunse negrul, că pot să văd cerul prin vîrful copacului.
— Lasă cerul şi ia seama la ce-ţi spun eu. Uită-te în josul trunchiului şi numără crăcile de sub tine, în partea asta. Cîte crăci ai suit?
— Una, două, trei, patru, sinşi. Am suit sinşi crăci mari, domnu', eu pe partea asta.
— Atunci mai suie-te una.
După cîteva minute glasul i se auzi din nou dînd de ştire că ajunsese pe a şaptea cracă.
— Acum, Jup, strigă Legrand în prada unei mari şi vădite frămîntări, ai să înaintezi pe craca asta cît poţi de departe. Dacă vezi ceva neobişnuit, să-mi spui.
Din clipa aceasta pierdui orice îndoială aş mai fi putut avea cu privire la nebunia prietenului meu. Era cu neputinţă să nu-mi dau seama că-şi pierduse minţile şi începusem să mă gîndesc foarte îngrijorat cum să-l duc înapoi acasă.
Pe cînd chibzuiam ce era mai bine de făcut, glasul lui Jupiter se auzi din nou.
— Mi-e frică să mai merg pe craca asta, e o cracă tare uscată, lungă şi uscată de tot.
— Zici că e o cracă uscată, Jupiter? strigă Legrand cu un glas care tremura de emoţie.
— Da, domnu', e moartă de-a binelea. S-a zis cu ea, nu mai are pic de viaţă.

— Ce trebuie să fac, Dumnezeule? întrebă Legrand, care părea în culmea deznădejdii.
— Ce să faci? zisei eu bucuros că am prilejul să spun un cuvînt. Să mergem acasă şi să te bagi în pat. Haide, fii băiat bun. Se face tîrziu şi, afară de asta, adu-ţi aminte ce mi-ai făgăduit.
— Jupiter, strigă el fără să-mi dea cîtuşi de puţin ascultare, m-auzi?
— Da, domnu' Will, te aud foarte bine.
— Încearcă lemnul cu cuţitul şi vezi dacă e putred de tot.
— Putred, domnu', destul de putred, răspunse negrul după o clipă, dar nu atît de putred cît ar putea să fie. Aş putea să mai înaintez niţel pe cracă, dar numai eu singur, vezi bine!
— Tu singur! Ce vrei să zici?
— Vreau să zic de ărăbuş. Tare greu ărăbuşul. Eu zic să-i dau lui drumu' întîi şi atunci craca n-o să se mai rupă numa' cu-n biet negru.
— Ticălosu' dracului! strigă Legrand, care părea că se înseninase. Cum îţi vine să-mi spui mie astfel de prostii? Să ştii că dacă-i dai drumul cărăbuşului, îţi rup gîtul. Bagă de seamă, Jupiter, m-auzi?
— Da, domnu', nu face să te porţi aşa cu un biet negru.
— Bine, bine, acum ascultă! Dacă mergi pe craca asta cît mai departe crezi că se poate

și fără să dai drumul cărăbușului, îți dărui un dolar de argint îndată ce te-ai dat jos.

— Iată-mă, domnu' Will, sînt gata, răspunse negrul fără zăbavă, sînt chiar aproape de capăt.

— La capăt! strigă Legrand îmbunat, vrei să spui că ești chiar la capătul acestei crăci?

— Uite că ajung acu' și la capăt, domnu', oh, oh, oh! Doamne, Dumnezeule! ce-o fi asta, aici pe pom?

— Hai spune, strigă Legrand în culmea bucuriei, ce-i acolo?

— Păi nu-i decît o hîrcă, cineva și-o fi lăsat capul aici pe pom și ciorile au mîncat toată carnea de pe el.

— O hîrcă, zici? Foarte bine! Cum e prinsă de cracă? In ce se ține?

— Stă bine de tot, domnu' Will; trebuie să văd. E tare ciudat, pe legea mea, văd în ea un cui mare cu care e pironită în pom.

— Bine, Jupiter, iar acum, fă întocmai ce-ți spun eu — m-auzi?

— Da, domnu'.

— Ia seama, deci! Găsește-mi ochiul stîng al hîrcii.

— Hm! Doamne! Asta-i bună! Uite că n-are ochiu' stîng de loc.

— A naibii prostie! Știi care ți-e mîna dreaptă și care stînga?

— Da, știu — știu asta — mîna stîngă, aia care taie lemnele.

— Da, firește! Că doar ești stîngaci; și ochiul stîng ți-e pe aceeași parte cu mîna stîngă. Cred acum că poți găsi ochiul stîng al hîrcii, adică locul în care a fost ochiul stîng. L-ai găsit?

Un răstimp de tăcere. Intr-un tîrziu, negrul întrebă:

— Ochiu stîng al hîrcii o fi și el pe aceeași parte cu mîna stîngă a hîrcii? Dar hîrca asta n-are mîini de loc — ce-are a face! Acu' am găsit ochiul stîng — aici e ochiul stîng, ce să fac cu el?

— Dă drumul cărăbușului prin el, pînă unde ajunge sfoara, dar, bagă de seamă, nu scăpa sfoara.

— S-a făcut, domnu' Will, nu era mare lucru să trec ărăbușul prin gaură — uite-l cum se lasă în jos!

Cît ținuse acest schimb de cuvinte, făptura lui Jupiter nu se zărise de loc. Dar cărăbușul pe care-l scobora se vedea acum la capătul sforii. Strălucea ca un glob de aur vechi, în ultimile raze ale asfințitului, ce mai aruncau o lumină plăpîndă pe înălțimea pe care ne aflam.

Cărăbușul în coborîre atîrna luminos între ramuri și, dacă l-ar fi lăsat să cadă, ar fi căzut la picioarele noastre. Legrand luă degrabă coasa și curăți cu ea un loc rotund, cu un diametru de trei-patru yarzi, chiar dedesubtul in-

sectei, apoi îi porunci lui Jupiter să dea drumul sforii şi să coboare din copac.

Prietenul meu înfipse cu mare luare aminte un ţăruş, chiar în locul unde căzuse gîngania, şi scoase din buzunar o panglică de măsurat pe care o legă cu un capăt de trunchiul copacului, în punctul cel mai apropiat de ţăruş. O desfăşură apoi pînă ajunse cu ea la ţăruş şi de acolo mai departe în direcţia dată de cele două puncte, al copacului şi al ţăruşului, pînă la o depărtare de cincizeci de paşi. Jupiter, între timp, curăţa mărăcinii cu coasa. Pe locul astfel stabilit, Legrand înfipse un al doilea ţăruş şi, luîndu-l ca centru, descrise în jurul lui cu trăsături greoaie un cerc cu un diametru cam de vreo patru picioare. Puse mîna apoi pe o sapă, ne dădu şi nouă, lui Jupiter şi mie, cîte una şi ne rugă să ne apucăm de săpat cît mai repede cu putinţă.

Ca să spun drept, o astfel de ocupaţie nu mi s-a părut niciodată prea plăcută, apoi mă simţeam peste măsură de obosit şi după exerciţiul pe care-l făcusem pînă atunci. Nu vedeam însă nici un mijloc de scăpare şi mă umplea de groază gîndul că puteam să tulbur printr-un refuz seninătatea sufletească a sărmanului meu prieten. Dacă m-aş fi putut bizui pe ajutorul lui Jupiter, n-aş fi şovăit să încerc să-l aduc cu forţa pe nebun acasă. Dar prea cunoşteam bine sentimentele bătrînului negru ca să trag nădejde că m-ar fi sprijinit dacă ar fi fost nevoie să mă iau la trîntă cu stăpînul său. Nu mă îndoiam că în mintea lui Legrand se încuibase, ca o boală molipsitoare, una din acele nenumărate superstiţii din sud despre comori îngropate în pămînt şi că închipuirea îi era întărîtată de găsirea cărăbuşului sau poate chiar de încăpăţînarea cu care susţinea Jupiter că gîngania este de aur adevărat.

O minte predispusă la nebunie putea fi uşor tîrîtă de asemenea îndemnuri, mai ales cînd ele se potriveau cu anume idei preconcepute; şi mi-am mai amintit apoi de vorbele sărmanului meu prieten cînd spunea despre cărăbuş că e pentru el semnul îmbogăţirii. Peste acestea toate, mai eram şi îndurerat şi nedumerit, dar, pînă la urmă, m-am hotărît să fac haz de necaz, să mă apuc de săpat din toată inima şi să-l fac astfel pe acest lunatec să vadă cu ochii, şi cît mai degrabă, deşertăciunea visurilor lui.

Aprinzînd felinarele, ne-am pus pe lucru cu o sîrguinţă vrednică de o cauză mai bună. Şi, cînd lumina se resfrînse puternic asupră-ne şi asupra uneltelor noastre, nu m-am putut opri de a gîndi cît de pitoresc era grupul ce-l alcătuiam şi cît de ciudată şi de suspectă ar fi părut îndeletnicirea noastră oricărui nepoftit care ar fi dat întîmplător peste noi.

Am săpat cu îndîrjire vreo două ceasuri. Nu s-a vorbit mai de loc. Ne stingherea foarte mult

lătratul necontenit al cîinelui, pe care treburile noastre îl interesau peste măsură de mult. Cu încetul se făcu atît de gălăgios și neastîmpărat, că ne cuprinse teama ca nu cumva să dea alarma printre cei cîțiva derbedei din vecinătate; sau, mai degrabă, aceasta era temerea lui Legrand. Cît despre mine, orice întrerupere care mi-ar fi îngăduit să-l duc pe hoinar acasă, m-ar fi bucurat nespus. În cele din urmă, larma a fost cu totul înăbușită de către Jupiter care, ieșind din groapă cu o înfățișare hotărîtă și întărîtată, făcu dulăului o botniță cu una din bretelele sale și se întoarse cu un rînjet de biruință la treaba lui.

După trecerea răstimpului arătat, ajunsesem la o adîncime de cinci picioare și nici urmă nu se zărea de vreo comoară. Ne oprirăm cu toții să răsuflăm. Trăgeam acum nădejde că se isprăvise cu păcăleala. Dar Legrand, cu toate că părea din cale afară de tulburat, își șterse fruntea dus pe gînduri și se apucă iarăși de de lucru. Săpasem în întregime cercul de patru picioare în diametru și acum îi mai lărgirăm nițel marginile și merserăm pînă la o nouă adîncime de două picioare. Dar nimic nu ieși încă la iveală. În sfîrșit, căutătorul de aur, pe care-l compătimeam cu adevărat, ieși anevoie din groapă. Pe chipul lui se întipărise cea mai mare dezamăgire. Alene și în silă își îmbrăcă haina pe care și-o scosese la începutul lucrului.

În tot acest răstimp nu i-am spus un singur cuvînt. La un semn al stăpînului, Jupiter se apucă să-și strîngă uneltele. După aceasta și după ce scoase și cîinelui botnița, ne îndreptarăm spre casă, într-o tăcere adîncă.

Făcusem poate vreo doisprezece pași cînd deodată, Legrand, cu o înjurătură cumplită, se repezi la Jupiter și îl apucă de guler. Negrul rămase uluit, cu gura căscată. Își holbă ochii, cît erau de mari, scăpă lopețile din mîini și căzu în genunchi.

— Tîlharule! zise Legrand — și printre dinții lui încleștați silabele ieșeau șiuerînd — tu, negru ticălos și afurisit! Spune-mi — auzi! — răspunde numaidecît și fără vicleșuguri — care-ți este, care ți-e ochiul stîng?

— Fie-ți milă, domnu' Will! Cum, nu e ăsta ochiu' stîng, chiar ăsta, ici? urlă Jupiter îngrozit, acoperindu-și cu mîna organul din dreapta al văzului și ținînd-o acolo cu o îndărătnicie deznădăjduită ca și cum s-ar fi temut că stăpînu-său vrea să i-l scoată cu o daltă.

— Știam eu! O, știam eu bine! Ura! strigă Legrand, dînd drumul negrului și pornindu-se pe-un șir de zbenguieli și țopăituri spre marea uimire a servitorului său, care, ridicîndu-se de jos, se uita rînd pe rînd și fără să scoată o vorbă la stăpînul său și la mine.

— Haidem! trebuie să ne întoarcem, zise acesta, totul nu e încă pierdut; și o luă iarăși înainte spre tulipar.

— Jupiter! zise el cînd ajunse la piciorul copacului. Vino încoace. Cum era pironită hîrca aia pe cracă? Cu fața în afară, sau cu fața înspre cracă?

— Cu fața în afară, domnu', așa că nu le-a fost greu corbilor să ajungă pîn' la ochi.

— Bine. Atunci cum i-ai dat tu drumul gînganiei? Prin ochiul ăsta sau prin celălalt?

Și zicînd acestea, Legrand atinse cu mîna pe rînd amîndoi ochii lui Jupiter.

— Prin ochiul ăsta, domnu' — prin ochiul stîng, întocmai cum mi-ai spus, și aci negrul își arătă totuși ochiul drept.

— S-a făcut. Trebuie să mai încercăm o dată.

Atunci prietenul meu, în a cărui nebunie vedeam acum, sau mi se părea că văd, oarecare metodă, smulse țărușul de pe locul unde căzuse cărăbușul și-l înfipse cam la vreo trei degete mai spre apus de poziția lui de mai nainte.

Intinzîndu-și acum panglica de măsurat de la punctul cel mai apropiat de pe trunchi și pînă la țăruș, așa cum făcuse și mai nainte, și, continuînd să o desfășoare în linie dreaptă la o depărtare de cincizeci de picioare, însemnă un alt punct, la cîțiva coți de locul unde săpasem.

În jurul acestui nou punct trase un cerc ceva mai larg decît cel dintîi și ne puserăm iarăși pe lucru cu sapele. Eram rupt de oboseală. Dar, fără să-mi dau seama ce anume pricinuise o schimbare în felul meu de a gîndi, nu mai simțeam o atît de mare silă față de munca ce mi se impusese. Începuse să mă intereseze nespus de mult — ba chiar mă simțeam prins de-a binelea.

Poate că pe lîngă această purtare năzdrăvană a lui Legrand, mai era ceva în înfățișarea lui, un amestec de hotărîre și de preștiință, care mă impresiona.

Săpam cu îndîrjire și din cînd în cînd mă pomeneam uitîndu-mă cu un simțămînt ciudat, care semăna foarte mult a așteptare, după comoara închipuită, a cărei imagine îl făcuse pe bietul meu tovarăș să-și piardă mințile. Într-un răstimp în care aceste gînduri năstrușnice mă stăpîneau mai cu putere, cam după vreun ceas și jumătate de lucru, am fost din nou întrerupți de urletele îndîrjite ale cîinelui. Era vădit că neliniștea lui dintîi fusese pricinuită numai de o stare de voioșie jucăușă. De data asta însă răsună mai aspru și mai întărîtat. Cînd Jupiter se strădui iarăși să-i pună botnița, el se împotrivi cu înverșunare și, sărind în groapă, începu să zgîrie din răsputeri pămîntul cu ghearele. În cîteva clipe scoase la iveală o grămadă de oseminte omenești, alcătuind două schelete în-

tregi, amestecate cu nişte nasturi de metal şi cu ceva ce mi se păru a fi scamă prăfuită de lînă putredă. O lovitură sau două de cazma făcură să sară tăişul unui cuţit mare, spaniol şi, în vreme ce săpam înainte, ieşiră la lumină trei sau patru monede de aur şi argint risipite. La vederea acestora, Jupiter abia îşi putu stăpîni bucuria, dar pe chipul stăpînului său se zugrăvi o dezamăgire cumplită. Ne rugă totuşi să nu ne oprim din lucru şi nu-şi sfîrşise bine vorba cînd mă poticnii şi căzui înainte. Vîrful ghetei mi se prinsese într-un inel mare de fier, pe jumătate îngropat în pămîntul răscolit.

Lucram acum de zor. Niciodată n-am mai trăit clipe de frămîntare mai înfrigurată ca în acele zece minute.

În acest răstimp, dezgroparăm pe de-a-ntregul un cufăr lungăreţ de lemn care, judecînd după cît era de bine păstrat şi după minunata lui trăinicie, fusese desigur supus vreunui procedeu de mineralizare pesemne cu biclorură de mercur. Această ladă era de o lungime de trei picioare şi jumătate, de o lăţime de trei şi o înălţime de două picioare şi jumătate. Era ferecată zdravăn cu plăci de fier călit, nituite, care alcătuiau un fel de împletitură în jurul ei. De fiece parte a cufărului, lîngă capac, erau cîte trei inele de fier, în totul şase, cu ajutorul cărora putea fi luat şi ridicat de şase persoane. Toate sforţările noastre adunate laolaltă nu izbutiră decît să-l clintească uşor. Ne-am dat seama îndată de neputinţa noastră de a urni din loc o greutate atît de mare. Din fericire, capacul nu era prins decît cu două zăvoare. Le-am tras, tremurînd şi gîfîind de o cumplită nelinişte. Într-o clipă, o comoară de o valoare fără seamăn se ivi scînteind, dinainte-ne.

Căzînd în groapă, razele felinarelor, răsfrînte de o grămadă nedesluşită de aur şi de giuvaere, ne fulgerau cu străluciri şi scînteieri atît de orbitoare, încît, într-adevăr, ne luau vederile.

Nu voi încerca să povestesc cele ce simţeam pe cînd stăteam cu ochii holbaţi la această privelişte. Dar desigur că eram mai cu seamă uluit. Legrand părea sleit de atîta frămîntare şi de-abia dacă rosti cîteva cuvinte.

Timp de cîteva minute Jupiter se îngălbeni la faţă ca un mort, sau măcar atît cît firea lucrurilor îngăduie unui chip de negru să îngălbenească. Părea năuc sau ca lovit de trăsnet. Căzu apoi în genunchi în groapă şi, înfundîndu-şi braţele goale în aur pînă-n coate, rămase cu ele aşa, bucurîndu-se şi răsfăţîndu-se ca într-o baie.

În sfîrşit, oftînd adînc, prinse a spune, parcă vorbind cu sine însuşi :

— Şi toate astea vin de la ărăbuşu de aur. Drăguţu' de ărăbuş de aur. Micuţu' de ărăbuş, săracu' de el, pe care-l înjuram şi-l ponegream

cu vorbe așa de urîte. Nu-ți-e rușine ție, negrule? Haide, răspunde!

Fui nevoit, în cele din urmă, să-i trezesc din starea lor și pe stăpîn și pe slugă, arătîndu-le că tezaurul trebuia ridicat fără zăbavă. Se făcea tîrziu și trebuia să ne sîrguim ca să punem totul la adăpost, înainte de ziuă. Era greu de spus ce e de făcut și pierdurăm o mulțime de vreme chibzuind — atît de încurcate ne erau gîndurile. Am deșertat în sfîrșit lada, scoțînd dintr-însa două treimi din ce cuprindea, și numai așa am izbutit, cu oarecare trudă, s-o ridicăm din groapă. Lucrurile scoase afară au fost pitite printre mărăcini și date în paza cîinelui, cu strașnică poruncă de la Jupiter, să nu se miște din loc sub nici un cuvînt și nici să nu deschidă gura pînă la întoarcerea noastră. Ne îndreptarăm apoi în pripă spre casă, luînd lada cu noi. Am ajuns cu bine, dar cu mare trudă, la colibă, la ceasurile unu după miezul nopții. Sleiți de oboseală, ne-ar fi fost peste fire de greu, deocamdată, să facem mai mult. Ne-am odihnit pînă pe la două și am cinat. Pornirăm apoi fără întîrziere spre dealuri, ducînd cu noi trei saci încăpători pe care am avut norocul să-i găsim în magazie. Ajunserăm la groapă nițel înainte de ora patru și ne împărțirăm între noi, cît mai egal cu putință, ce mai rămăsese din pradă. Și, fără să mai astupăm gropile, ne-am îndreptat apoi înspre colibă,

unde, pentru a doua oară, ne-am descărcat povara de aur, tocmai în clipa cînd cele dintîi dungi ale zorilor străluceau la răsărit, peste vîrful copacilor.

Eram acum zdrobiți de-a binelea. Dar starea de cumplită frămîntare în care ne găseam nu ne lăsa să dormim. După un somn chinuit de trei sau patru ore, ne-am sculat cu toții, ca și cum ne-am fi înțeles, ca să ne cercetăm comoara.

Cufărul fusese plin pînă la margini și ne-am petrecut toată ziua și aproape toată noaptea următoare amănunțindu-i cuprinsul. Nu era în el nici un fel de rînduială sau așezare. Totul fusese grămădit de-a valma. După ce am ales și categorisit cu grijă fiece lucru, ne-am găsit în stăpînirea unor bogății cu mult mai mari decît ne închipuisem. Erau monede de peste patru sute cincizeci de mii de dolari, socotindu-le la prețul cît mai precis cu putință, la cursul zilei. Nici o fărîmă de argint printre ele. Era numai aur vechi și de tot felul. Monede franceze, spaniole și germane, cîteva guinee englezești și cîteva medalii de care nu mai văzusem niciodată. Erau și mai multe monede foarte mari și grele, atît de uzate, încît n-am izbutit de loc să le deslușim inscripția. Bani americani nu se găseau. Ne-a fost mult mai greu să prețuim și valoarea bijuteriilor. Găsirăm diamante — unele din ele nemaipomenit

de mari și de frumoase — în total vreo sută zece — și nici unul din ele nu era mărunt. Optsprezece rubine de o strălucire cu totul deosebită. Trei sute zece smaralde, toate foarte frumoase. Douăzeci și unu de safire și un opal.

Toate aceste nestemate fuseseră smulse din legăturile lor și aruncate la întîmplare în cufar. Aurul în care fuseseră ferecate și pe care l-am ales de celălalt părea să fi fost zdrobit cu ciocanul ca să nu i se mai poată da de urmă. Pe lîngă toate acestea mai era și o cantitate uriașă de podoabe de aur masiv. Aproape două sute de cercei și de inele. Vreo treizeci de lanțuri grele, dacă țin bine minte. Optzeci și trei de crucifixe foarte mari și grele. Cinci cădelnițe de aur de mare preț. Un bol uriaș de aur, pentru punș, împodobit cu frunze de viță de vie și chipuri de bacante, bogat cizelate. Două mînere de sabie minunat lucrate și o mulțime de alte lucruri de care nu mai mi-amintesc. Greutatea acestor bogății era de peste trei sute cincizeci de funzi. N-am pomenit în această prețuire de o sută nouăzeci și șapte de ceasornice deosebit de frumoase; trei din ele valorînd fiecare cîte cinci sute de dolari. Multe însă erau și foarte vechi și fără nici o valoare ca mașinărie, căci fuseseră mai mult sau mai puțin vătămate de rugină. Dar toate bogat împodobite, iar cutiile lor erau de mare preț. În noaptea aceea am prețuit întregul cuprins al cufărului la un mi-

lion și jumătate de dolari; cînd, mai apoi, podoabele și givaerele au intrat în folosința noastră (și după ce ne-am păstrat cîte o părticică pentru fiecare), ne-am dat seama că ne prețuisem prea puțin comoara.

Cînd, în cele din urmă, am isprăvit cu cercetarea lucrurilor și cumplita noastră frămîntare s-a mai potolit întrucîtva — Legrand, care vedea că mor de nerăbdare să aflu dezlegarea acestei prea minunate taine, mi-o istorisi cu o mulțime de amănunte.

— Îți amintești, desigur, zise el, de seara în care ți-am dat acea schiță făcută la repezeală, a cărăbușului. Ții minte, de asemeni, că am fost oarecum jignit de faptul că susțineai morțiș că desenul meu semăna cu un cap de mort. Cînd ai făcut pentru întîia oară această afirmație, am crezut că glumești. Pe urmă însă, mi-am adus aminte de acele pete ciudate de pe spinarea insectei și am recunoscut, în sinea mea, că observația dumitale era întrucîtva întemeiată.

Ironia dumitale totuși, cu privire la îndemînarea mea la desen, mă cam scosese din sărite, fiindcă trec drept un artist destul de priceput. Așadar, în clipa în care mi-ai înmînat peticul de pergament, era cît pe-aci să-l mototolesc și să-l arunc cu furie în foc.

— Vrei să spui: peticul de hîrtie, zisei eu.

— Nu. Semăna foarte bine a hîrtie şi la început am luat-o ca atare. Dar cînd mă apucai să desenez pe ea, băgai numaidecît de seamă că e o bucată de pergament foarte subţire. Ţi-aduci aminte că era destul de murdară. In clipa chiar în care era să o mototolesc, privirea mea căzu pe schiţa la care te uitaseşi şi-ţi poţi închipui mirarea care m-a cuprins cînd am zărit imaginea unui cap de mort şi parcă tocmai pe locul unde desenasem gîngania. Timp de o clipă am fost prea uluit ca să pot gîndi cum trebuie. Îmi dam seama că, în amănunt, desenul meu se deosebea foarte mult de acesta — cu toate că, în privinţa conturului, era oarecare asemănare între ele. Luai atunci o lumînare şi, aşezîndu-mă la celălalt capăt al odăii, mă apucai să cercetez pergamentul mai cu băgare de seamă. Întorcîndu-l, văzui pe partea cealaltă propria mea schiţă, întocmai cum o făcusem. Am fost surprins dintru început de izbitoarea asemănare a contururilor şi de ciudata coincidenţă ce consta în faptul, necunoscut mie, că pe cealaltă faţă a pergamentului era un craniu, niţel mai jos de cărăbuşul desenat de mine, şi acest craniu semăna atît de bine cu desenul meu, nu numai prin contur, dar şi ca mărime. Spun că ciudăţenia acestei coincidenţe mă buimăcise cu desăvîrşire pentru o clipă. E obişnuitul efect al coincidenţelor de acest fel, mintea se străduieşte să găsească un raport, o legătură de cauză şi efect şi, nefiind în

stare să o facă, e izbită vremelnic de un fel de paralizie. Dar cînd mi-am revenit în fire, am simţit trezindu-se în mine, treptat, o convingere care mă înfioră cu totul într-alt fel decît această coincidenţă.

Începui să-mi amintesc desluşit şi foarte sigur că nu era nimic desenat pe foaia de pergament, cînd am schiţat pe ea cărăbuşul. Am fost pe deplin încredinţat de acest lucru, fiindcă mi-am adus aminte cum am întors-o cînd pe o parte cînd pe alta, în căutarea unui locşor mai curat. Desigur că, dacă hîrca ar fi fost atunci acolo, nu s-ar fi putut să n-o văd. Fără îndoială că aici era o taină pe care nu mă simţeam în stare să o pătrund. Dar încă din această clipă simţii licărind sfios pînă în cele mai ascunse tainiţe ale minţii mele, asemenea unui licurici, acea bănuială de adevăr care în aventura noastră de astă-noapte s-a adeverit într-un chip atît de strălucit. M-am ridicat deodată şi, punînd pergamentul la loc sigur, am amînat orice altă cercetare pînă cînd voi fi singur.

După ce ai plecat şi după ce Jupiter a adormit adînc, m-am dedat la o mai metodică cercetare a problemei. Am căutat să aflu mai întîi felul în care pergamentul a ajuns în stăpînirea mea. Am găsit cărăbuşul pe coasta continentului, cam la o milă spre răsărit de insulă, dar la o mică depărtare deasupra nivelului fluviului. Cînd am pus mîna pe el, mi-a tras o muşcătură zdravănă, care m-a

făcut să-i dau drumul numaidecît. Jupiter, cu obișnuita lui prudență, înainte de a prinde insecta, care zburase spre el, căută în juru-i o frunză sau ceva cu care s-o poată apuca. Tocmai în clipa aceea, privirile lui, ca și ale mele, căzură pe peticul de pergament despre care am presupus atunci că e o hîrtie. Era pe jos, pe jumătate înpropat în nisip, cu un colț ieșit în afară. În apropiere de locul unde l-am găsit, zării rămășițele unei scînduri care părea să fi aparținut lemnăriei unei bărci mari de pe o corabie. Sfărîmăturile acestea dintr-un naufragiu erau, pesemne, acolo de foarte multă vreme, căci forma carenei de-abia se mai deslușea.

Așadar, Jupiter luă de jos pergamentul, înfășură în el cărăbușul și mi-l dădu. Ceva mai tîrziu ne-am îndreptat spre casă. Pe drum ne-am întîlnit cu locotenentul G. Îi arătai insecta și mă rugă să-i îngădui s-o ia cu el la fort. Am consimțit, iar el i-a și dat drumul în buzunarul vestei, dar fără pergamentul ce-o înfășura și pe care l-am ținut în mînă în tot timpul cît a cercetat cărăbușul. Poate că i-a fost frică să nu mă răzgîndesc și a socotit că e mai bine să-și pună prada la adăpost. — Știi cît e de împătimit de tot ce ține de științele naturale. Se vede că în același timp am pus eu pergamentul în buzunarul meu, fără să bag de seamă.

Ții minte că în clipa cînd m-am așezat la masă cu gîndul să schițez cărăbușul n-am găsit hîrtie acolo unde o țin de obicei. M-am căutat prin buzunare, nădăjduind că voi găsi vreo scrisoare veche și am dat peste bucata de pergament. Îți istorisesc cu de-amănuntul cum a intrat în stăpînirea mea, căci împrejurările acelea mi s-au întipărit adînc în minte.

Fără îndoială că mă vei lua drept un nebun — dar stabilisem încă de pe atunci un fel de legătură între fapte. Găsisem două verigi dintr-un lanț mare. Ici o corabie sfărîmată pe un țărm de mare, și nu departe de ea, o bucată de pergament, *iar nu de hîrtie,* pe care se afla desenat un craniu. Ai să mă întrebi, desigur : unde e legătura ? Am să-ți răspund că hîrca, sau capul de mort, este emblema bine cunoscută a piraților. În toate bătăliile, ei înalță flamura cu cap de mort.

Am spus că era vorba de o bucată de pergament, nu de hîrtie. Pergamentul e ceva trainic, aproape nepieritor. Și numai rareori e folosit pentru lucruri de mică însemnătate, căci nu se potrivește bine nevoilor zilnice ale scrisului și ale desenului. Aceasta îmi dădu de gîndit. Bănuiam că în desenul capului de mort trebuia să mai fie vreo legătură sau vreun înțeles mai deosebit. N-am pierdut din vedere nici forma bucății de pergament. Cu toate că întîmplător era rupt de-a binelea la unul din colțuri, se putea vedea că la început fusese de formă dreptunghiulară. Era o fîșie dintre cele ce se întrebuințează la scrierea

documentelor sau pentru a însemna un lucru vrednic de a fi ţinut minte şi păstrat cu grijă.

— Dar ai spus, întrerupsei, că hîrca nu era pe pergament cînd ai desenat insecta. Şi atunci cum puteai să stabileşti o legătură între corabie şi craniu, de vreme ce acesta, după chiar spusa dumitale, trebuie să fi fost desenat (numai Dumnezeu ştie cum şi de către cine) abia după ce ai schiţat dumneata cărăbuşul?

— Aici e cheia întregii enigme, deşi, cîntărind lucrurile, am întîmpinat mai puţine greutăţi cu dezlegarea acestei părţi a tainei. Înaintam cu paşi siguri şi nu puteam ajunge decît la un singur rezultat. Iată, de pildă, cum judecam: cînd am desenat cărăbuşul, nu se vedea pe pergament nici un craniu. După ce am isprăvit cu desenul, ţi l-am dat dumitale, şi nu te-am slăbit din ochi pînă ce nu mi l-ai restituit. Aşadar, nu dumneata ai desenat craniul acela, şi nimeni altul nu era de faţă ca să-l fi putut face. Deci nu fusese făcut de mînă omenească.

Şi totuşi fusese făcut.

În acest popas al gîndurilor mele, m-am străduit să-mi amintesc şi mi-am amintit foarte desluşit de fiece întîmplare ivită în acest anumit răstimp. Vremea era friguroasă (ce fericită întîmplare!) şi în vatră ardea focul. Eu eram încălzit de drum şi şedeam la masă, iar dumneata ţi-ai tras un scaun chiar lîngă vatră. Tocmai în clipa cînd îţi înmînasem pergamentul şi începuseşi să-l

cercetezi, a intrat Wolf, cîinele de Terra-Nova, şi ţi-a sărit cu labele pe umeri. Îl mîngîiai şi-l ţineai la distanţă cu mîna stîngă, pe cînd dreapta, în care aveai pergamentul, ţi-o lăsai în voie între genunchi, foarte aproape de foc. A fost o clipă în care m-am temut că-l ajunge flacăra şi era cît pe-aci să-ţi spun să iei seama; dar n-am apucat să-ţi vorbesc, că l-ai şi tras înapoi şi ai început să-l cercetezi. După ce cîntării bine toate aceste amănunte, nu mă mai îndoii nici o clipă că numai căldura fusese pricina ce scosese la iveală pe pergament craniul pe care-l vedeam desenat. Ştii bine că există — şi au existat din timpuri imemorabile — felurite preparate chimice, cu ajutorul cărora se poate scrie în aşa fel, pe hîrtie sau pergament, încît semnele să nu se poată vedea decît după ce au fost supuse căldurii focului. Uneori se întrebuinţează şofranul, topit în *aqua regis* (apă regală) şi subţiat cu apă, de patru ori cît greutatea lui, ceea ce dă o vopsea. Cobaltul topit în spirt de silitră dă o cerneală roşie. După un răstimp mai mare sau mai mic, cînd s-a răcit materialul cu care s-a scris, aceste culori dispar. Dar ies iarăşi la lumină cînd sînt din nou ţinute la căldură.

Cercetai acum capul de mort cu cea mai mare grijă. Contururile lui exterioare şi anume contururile desenului cele mai apropiate de marginile pergamentului erau mult mai desluşite decît celelalte. Era limpede că acţiunea căldurii fusese ne-

îndestulătoare și inegală. Făcui degrabă focul și expusei fiece părticică din pergament unui foc întețit. Mai întîi lucrul acesta n-a slujit decît la întărirea liniilor cam șterse ale craniului. Stăruind în experiența mea, văzui ivindu-se într-unul din colțurile pergamentului, în colțul diagonal opus celui unde era conturat capul de mort, o figură despre care am presupus la început că este a unei capre. Dar, după o cercetare mai atentă, m-am încredințat că trebuie să fie a unui ied.

— Ha ! ha ! spusei eu, n-am nici un drept, desigur, să rîd de dumneata — un milion și jumătate de dolari e un lucru prea de seamă ca să-l iei în glumă, dar n-ai să-mi faci acum o a treia verigă la lanțul dumitale — n-ai să-mi spui că găsești o anumită legătură între pirații dumitale și o capră — pirații, știi dumneata, n-au nimic a face cu caprele, ele sînt treaba fermierilor.

— Dar am mai spus că figura de care vorbim nu înfățișa o capră.

— Da, da, fie și-un ied, e aproape același lucru.

— Aproape același, dar nu chiar același, zise Legrand. Poate că ai auzit de un oarecare căpitan Kidd[1]. Am socotit din capul locului că acel chip de animal e un fel de semnătură simbolică sau hieroglifică. Am zis semnătură, fiindcă locul pe care-l ocupă pe foaia de pergament îți

[1] Kid, în limba engleză, înseamnă ied.

trezește în minte această idee. Tot astfel și capul de mort din colțul diagonal opus pare a fi, după înfățișare, o pecete sau un sigiliu. Dar am fost amarnic dezamăgit că lipsește restul, că lipsește însuși corpul presupusului meu document.

— Socot că te așteptai să găsești o scrisoare între pecete și semnătură.

— Cam așa ceva. Ceea ce e sigur e că mă simțeam sub apăsarea unei presimțiri covîrșitoare că pe curînd un mare noroc mă așteaptă. Nu ți-aș putea spune de ce. Poate că, la urma urmei, era mai degrabă o dorință a mea, decît o convingere adevărată. Dar n-ai să mă crezi că pînă și nerozia lui Jupiter, care spunea de cărăbuș că e de aur masiv, a avut o deosebită înrîurire asupra închipuirii mele. Unde mai pui că acea înșiruire de întîmplări și coincidențe era într-adevăr nemaipomenită. Îți dai oare seama ce minunată întîmplare e faptul că toate aceste evenimente s-au petrecut în acea singură zi a anului în care a fost destul de frig ca să facem foc, și că fără foc sau fără amestecul cîinelui, tocmai în clipa aceea cînd a intrat, eu n-aș fi luat cunoștință de capul de mort și, prin urmare, n-aș fi ajuns niciodată în stăpînirea comorii ?

— Dar spune o dată, ard de nerăbdare.

— Bine. Ai auzit și dumneata desigur poveștile de tot felul, miile de zvonuri răspîndite pretutindeni, privitoare la o comoară îngropată undeva pe țărmul Atlanticului, de către Kidd și tovarășii

săi. Fără îndoială că aceste zvonuri trebuie să fi avut oarecare temei. Şi dacă ele dăinuiau fără întrerupere şi de o vreme atît de îndelungată, acest lucru, pentru mine, se datora numai faptului că tezaurul îngropat odinioară se mai afla încă înmormîntat în pămînt. Dacă acest Kidd şi-ar fi ascuns prada numai pentru un timp şi pe urmă ar fi ridicat-o, aceste zvonuri n-ar mai fi ajuns pînă la noi în forma lor de astăzi. Te rog să bagi de seamă că toate poveştile de acest fel spun numai de căutătorii, iar nu de găsitorii de comori. Dacă piratul şi-ar fi luat banii înapoi, povestea s-ar fi sfîrşit aici. Dar mie mi se părea că vreo anume întîmplare, de pildă pierderea însemnării care îi arăta locul cu pricina, îl lipsise de orice mijloc de a-l regăsi. Această întîmplare ajunse desigur la urechea însoţitorilor săi, care altminteri n-ar fi putut auzi niciodată de o comoară ascunsă. În zadarnica lor trudă de a o găsi fără călăuze şi fără îndreptar, ei au fost cei dintîi care au dat naştere acestui zvon ce umblă pretutindeni şi acestor poveşti atît de bine cunoscute azi. Ai auzit vreodată de vreo comoară de mare preţ, care să fi fost dezgropată undeva pe ţărm?

— Niciodată.

— Se ştie însă că piratul Kidd strînsese avuţii uriaşe. Eram deci încredinţat că pămîntul le păstrează încă. Să nu te miri cînd am să-ţi spun că mă simţeam plin de o nădejde, care era aproape o siguranţă, că pergamentul găsit în chip atît de ciudat cuprinde o indicaţie pierdută cu privire la locul unde se află comoara.

— Dar cum ai procedat?

— Am ţinut iarăşi pergamentul la un foc înteţit. Dar nimic nu s-a arătat. M-am gîndit atunci că s-ar putea ca stratul de murdărie să fie întrucîtva de vină. Am curăţit deci cu grijă pergamentul, turnînd peste el apă caldă, şi l-am aşezat apoi într-o cratiţă de cositor, cu hîrca dedesubt. Am pus cratiţa pe un cuptoraş de cărbuni aprinşi. Peste cîteva minute, cînd cratiţa s-a încălzit bine, am scos fîşia de pergament şi cu o nespusă bucurie am băgat de seamă că era pătată în mai multe locuri, ca şi cum ar fi fost nişte semne aşezate în rînduri. Am pus din nou pergamentul în cratiţă şi l-am mai lăsat un minut. După ce l-am scos, arăta întocmai cum ai să-l vezi acum.

Aci Legrand, după ce reîncălzi pergamentul, mi-l dădu să mă uit la el. Între capul de mort şi capră, se putea vedea, scrise grosolan cu cerneală roşie, semnele ce urmează.

53‡‡+305))6* ; 4826) 4‡ •) 4‡) ; 806* ; 48+89 60)) 85;

1‡ (;: ‡* 8+83 (88) 5*+ ; 46(;88* 96* ? ;8)*‡ (;485);

5*+2;*‡ (;4956* 2 (5* — 4) 898* ;4069285) ;)6+8) 4‡‡;

1(‡ 9; 48081; 8:8‡ 1; 48 + 85; 4)485 + 528806 * 81(‡ 9;

48; (88; 4(‡ ? 34; 48) 4‡ ; 161; : 188; ‡ ?;

— Văd însă, spusei eu înapoindu-i foaia de pergament, că tot nelămurit am rămas. Sînt sigur că de mi s-ar da ca răsplată toate nestematele Golcondei ca preț al dezlegării acestei enigme, și tot n-aș fi în stare să le cîștig.

— Și totuși, zise Legrand, dezlegarea nu e de loc atît de grea cum ți-ai putea închipui după o primă și grăbită cercetare a semnelor. Așa cum ușor se poate ghici, ele alcătuiesc un cifru, cu alte cuvinte, au un tîlc ascuns. Dar atunci, judecînd după ceea ce se știe despre Kidd, eu nu-l puteam socoti în stare să-și compună vreo scriere secretă mai greu de priceput. Am ajuns din capul locului la credința că era vorba de o criptografie dintre cele mai simple, dar care totuși putea să pară, pentru o minte greoaie de marinar, ca fiind cu totul de nedezlegat, fără cheie.

— Și ai dezlegat-o într-adevăr?

— Foarte ușor. Am mai dezlegat eu și altele de o mie de ori mai grele. Împrejurările și o anumită înclinare a minții m-au făcut să prind gust de astfel de enigme și ne putem îndoi pe drept cuvînt că iscusința omului ar putea născoci o enigmă alcătuită în așa fel, încît tot această iscusință să n-o poată dezlega dacă stăruie. De fapt, după ce am stabilit un șir de semne lesne de citit, aproape că nici nu m-am mai gîndit la greutatea ce-mi mai rămăsese, aceea de a le da de rost.

În împrejurarea de față și totdeauna cînd e vorba de o scriere secretă, cea dintîi întrebare ce se pune e în privința limbii in care e redactat cifrul. Căci regulile de dezlegare, mai cu seamă cînd sînt folosite la cifrurile cele mai simple, depind de spiritul fiecărei limbi și suferă schimbări în legătură cu acesta. Îndeobște, pentru cel ce caută o dezlegare, nu există alt mijloc decît să încerce pe rînd (călăuzit de probabilități) fiece limbă pe care o cunoaște, pînă cînd o va găsi pe cea adevărată. În cifrul, însă, pe care-l avem dinaintea noastră, toate greutățile erau înlăturate, datorită iscăliturii. Jocul de cuvinte în jurul vorbei „Kidd" nu e cu putință decît în limba engleză. Dar dacă n-ar fi fost așa, aș fi încercat mai întîi spaniola și franceza, ca fiind limbile în care ar fi fost mai nimerit ca un pirat din mările Spaniei să-și fi păstrat secretul. Așa cum stăteau lucrurile, am presupus din capul locului că e o criptogramă englezească.

Precum vezi, cuvintele nu sînt despărțite între ele. Dacă erau scrise cu despărțituri, sarcina mi-ar fi fost mai ușoară. În asemenea împrejurare aș fi început prin a compara și a cerceta cuvintele

cele mai scurte, și dacă aș fi găsit un cuvînt dintr-o singură literă, așa cum se întîmplă mai adesea — *a* sau *I* [1] de pildă — aș fi socotit dezlegarea ca sigură.

Dar, de vreme ce nu existau despărțituri, grija mea dintîi a fost să scot semnele predominante și totodată pe cele ce se întîlneau mai rar. După ce le-am numărat, am alcătuit tabelul acesta :

Semnul	8	se găsește	de	33	de ori
„	;	„	„	26	„
„	4	„	„	19	„
„	‡ și)		„	16	„
„	*	„	„	13	„
„	5	„	„	12	„
„	6	„	„	11	„
„	(	„	„	10	„
„	+ și I		„	8	„
„	0	„	„	6	„
„	9 și 2		„	5	„
„	: și 3		„	4	„
„	?		„	3	„
„	9		„	2	„
„	— și •		„	1	„

Dar litera care, în englezește, se întîlnește cel mai des este *e*. Celelalte urmează astfel : *a, o, i, d,*

[1] *un* sau *eu*, în limba engleză.

h, n, r, s, t, u, y, c, f, g, l, m, w, b, k, p, q, x, z. *E* predomină în chip atît de vădit, că rareori întîlnești o frază de sine stătătoare în care să nu precumpănească această slovă.

Prin urmare, chiar de la început, avem o bază pentru ceva care e mai mult decît o simplă ghicitoare. Se vede foarte bine folosul pe care, îndeobște, îl poate aduce acest indiciu, dar în ceea privește cifrul nostru anume, nu-l vom întrebuința decît într-o măsură restrînsă.

Fiindcă semnul care precumpănește este 8, vom începe prin a-l lua drept litera *e* din alfabet. Ca să verificăm această presupunere să ne uităm dacă cifra 8 se găsește, în text, adesea dublată. Căci în englezește, litera *e* se dublează de foarte multe ori, ca de pildă în cuvintele *meet, fleet, speed, seen, been, agree* etc. In cazul de față îl vedem dublat nu mai puțin de cinci ori, deși criptograma e foarte scurtă.

Așadar, vom considera pe 8 drept *e*. Și acum să luăm seama că, dintre toate cuvintele limbii noastre, cuvîntul *the* este cel mai întrebuințat. Să vedem deci, dacă nu găsim repetîndu-se mai des, într-o ordine neschimbată, o alcătuire de trei semne, dintre care ultimul să fie 8. Dacă găsim astfel de repetiri de litere, și orînduite așa, e foarte cu putință ca ele să reprezinte cuvîntul *the*. Am cercetat și am găsit nu mai puțin de șapte asemenea grupări, semnele alcătuitoare fiind ; 48. Putem dar presupune că ; reprezintă litera *t*, cifra

4 reprezintă *h*, iar cifra 8 reprezintă litera *e*, aceasta din urmă fiind temeinic adeverită. Iată deci un mare pas înainte.

N-am găsit decît un singur cuvînt, dar sîntem acum în măsură să stabilim un punct de o mult mai mare însemnătate: adică să putem găsi începuturile şi terminaţiile celorlalte cuvinte. Să cercetăm, bunăoară, penultimul exemplu în care alcătuirea celor trei semne *; 48*, ni se înfăţişează nu departe de sfîrşitul cifrului. Ştim că semnul *;* care urmează numaidecît, este începutul unui cuvînt şi că dintre cele şase semne ce vin după acest *the*, cunoaştem nu mai puţin de cinci. Să punem deci în locul acestor semne literele pe care le reprezintă, lăsînd un spaţiu liber pentru cea necunoscută.

t eeth

Putem acum să-l înlăturăm pe „th", ca nefăcînd parte din cuvîntul care începe cu primul *t;* fiindcă încercînd tot alfabetul pentru a potrivi o literă în locul celei ce lipseşte, ne dăm seama că nu putem alcătui un cuvînt care să-l cuprindă pe acest *th*. Să ne mărginim aşadar, la

t ee

şi parcurgînd ca mai înainte tot alfabetul — dacă mai e nevoie — ajungem la cuvîntul *tree*, ca fiind singura tălmăcire cu putinţă. Căpătăm astfel încă o literă, *r*, reprezentată prin semnul (, şi două cuvinte alăturate, *the tree*, (copacul).

Privind niţel mai departe, găsim din nou alcătuirea *; 48* pe care o folosim ca o terminaţie la ceea ce se află imediat înainte. Avem astfel următoarea orînduire:

the tree ; 4(‡ ?34 the,

sau înlocuind semnele prin literele pe care le cunoaştem, citim

the tree thr ‡ ? 3 h the.

Acum, dacă în locul semnelor necunoscute lăsăm despărţituri sau punem puncte, citim

the tree thr ...h the

în care cuvîntul *„through"* (prin) se desprinde de la sine. Dar această descoperire ne duce la cunoaşterea a trei alte litere, *o, u* şi *g*, reprezentate prin semnele ‡ *?* şi *3*

Iar acum, cercetînd cifrul mai de aproape, ca să găsim alcătuiri de semne ştiute, nu prea departe de început, dăm peste următoarea orînduire:

83(88, sau egree,

care, se vede bine, e sfîrşitul cuvîntului *degree* (grad) şi care ne dă încă o literă, reprezentată prin †.

La patru litere mai departe de cuvîntul *degree*, iată alcătuirea:

; 46(; 88,

Preschimbînd în litere semnele cunoscute și reprezentînd pe cel necunoscut printr-un punct, avem :

th,rtee

orînduirea care ne sugerează numaidecît cuvîntul *thirteen* (treisprezece) și ne mai îmbogățește cu încă două noi litere, *i* și *n*, reprezentate prin *6* și*.

Luînd acum începutul criptogramei, găsim alcăluirea :

53‡‡+.

Traducînd, ca și mai nainte, dobîndim :

.good,

prin care ne încredințăm că prima literă este un *a*, iar cele două dintîi cuvinte sînt *A good* (un bun, o bună).

A venit vremea, spre a ne feri de încurcătură, să ne alcătuim o cheie în chip de tabel. Va fi aceasta :

5	reprezintă	a
+	„	d
8	„	e
3	„	g
4	„	h
6	„	i
*	„	n
++	„	o
(	„	r
;	„	t
?	„	u

Avem, astfel, nu mai puțin de unsprezece dintre cele mai de seamă litere și nu mai e nevoie să mai urmărim dezlegarea problemei în toate amănuntele ei. Ți-am spus destul ca să te conving că astfel de cifruri sînt ușor de dezlegat și ca să afli cum trebuie să judeci spre a le tălmăci. Fii sigur însă că mostra pe care o avem sub ochi face parte dintr-una din cele mai simple categorii ale criptografiei. Nu-mi mai rămîne decît să-ți dau tălmăcirea toată a semnelor de pe pergament, ca și cum le-am fi tălmăcit pe rînd. Iat-o :

„O sticlă bună în casa episcopului în scaunul dracului patruzeci și unu de grade și treisprezece minute nord-est sfert de nord principala tulpină a șaptea creangă partea est lasă din ochiul stîng al capului de mort o linie de albină prin glonte cincizeci de picioare în lat."

— Dar mi se pare, spusei eu, că ghicitoarea asta e tot atît de încurcată ca și mai nainte. Cum e cu putință să scoți vreun înțeles din păsăreasca asta cu scaunul dracului, capul de mort și casa episcopului ?

— Mărturisesc, răspunse Legrand, că problema e destul de grea, dacă o privești în treacăt. Întîia mea grijă a fost să despart fraza în propozițiuni firești, așa cum au fost în mintea criptografului.

— Vrei să zici, să-i pui punctuația ?

— Cam așa ceva.

— Dar cum de ai putut să o faci ?

— M-am gîndit că acel care a scris-o şi-a pus în gînd să înşire cuvintele fără a le despărţi, pentru a face dezlegarea lor cît mai grea. Şi într-adevăr, un om nu prea isteţ, în căutarea unei dezlegări, va fi cu siguranţă ispitit să întreacă măsura. El va fi totdeauna gata să grămădească semnele mai mult decît e nevoie, ori de cîte ori va întîlni, în decursul lucrării sale, o întrerupere a înţelesului, şi care ar cere, fireşte, o oprire sau un punct. În legătură cu aceasta, dacă cercetezi manuscrisul, foarte lesne vei găsi cinci asemenea cazuri de îngrămădeală neobişnuită de litere. Luîndu-mă după acest indiciu, am făcut împărţirea următoare:

„O sticlă bună în casa episcopului, în scaunul dracului, patruzeci şi unu grade şi treisprezece minute nord-est sfert de nord, principala tulpină a şaptea creangă partea est — lasă din ochiul stîng al capului de mort — o linie de albină din arbore prin glonte — cincizeci de picioare în lat.“

— Chiar şi cu împărţirea ta, i-am spus, eu tot nelămurit rămîn.

— Şi eu am rămas cîteva zile nelămurit, răspunse Legrand. M-am străduit, în răstimp, să aflu în vecinătatea insulei Sullivan, cîte ceva despre o clădire care, după mine, trebuia să poarte numele de „casa episcopului“ *(Bishop's hostel)*. Căci nu m-am sinchisit, desigur, de învechitul cuvînt *„hostel“*. Necăpătînd nici un fel de informaţii în această privinţă, eram gata să lărgesc sfera cercetărilor mele, şi încă într-un fel mult mai sistematic, cînd, într-o bună dimineaţă, pe neaşteptate, mi-a dat prin minte că această „casă a episcopului“ poate avea vreo legătură cu o veche familie cu numele de Bessop care, din vremuri uitate, stăpînea un castel, cam la patru mile la nord de insulă. M-am dus prin urmare la acea plantaţie şi mi-am început din nou cercetările printre negrii cei mai bătrîni din partea locului. În cele din urmă, una dintre cele mai bătrîne femei îmi spuse că auzise de un astfel de loc denumit „Bessop's castle“ [1] şi crede că mă poate călăuzi pînă acolo, dar că nu era nici castel, nici han, ci doar o stîncă înaltă.

I-am făgăduit o plată bună pentru osteneală şi, după oarecare şovăire, se înduplecă să mă însoţească la faţa locului. Îl găsii fără multă greutate şi, după ce dădui drumul femeii, începui să cercetez locul. „Castelul“ se alcătuia dintr-o grămadă de bolovani uriaşi şi de stînci, una dintre acestea din urmă deosebindu-se cu totul prin înălţimea ca şi prin înfăţişarea ei stingheră şi nefirească. M-am căţărat pînă pe pisc şi ajuns acolo am rămas foarte nedumerit în privinţa celor ce aveam de făcut.

[1] Castelul lui Bessop.

Pe cînd eram cufundat în gînduri, privirile îmi căzură pe o ieşitură îngustă de pe suprafaţa de la răsărit a stîncii, cam la un yard mai jos de culmea pe care mă aflam. Ieşitura înainta cu vreo optsprezece şchioape şi nu era mai lată de un picior, pe cînd o firidă scobită tocmai deasupra ei, în peretele de piatră, îi da o asemănare stîngace cu unul din acele scaune rotunjite de care se foloseau strămoşii noştri. Nu mă mai puteam îndoi că acolo era „scaunul dracului“ de care se vorbeşte în manuscript şi, de data aceasta, mi se părea că sînt stăpîn pe secretul enigmei. Ştiam că „o sticlă bună“ nu putea să însemne altceva decît un ochean, fiindcă numai rareori marinarii întrebuinţează cuvîntul sticlă în alt înţeles. Mi-am dat seama numaidecît că trebuie să mă folosesc de un ochean şi să-l folosesc numai dintr-un loc anumit, care nu îngăduie nici o schimbare. N-am şovăit cîtuşi de puţin să cred că frazele *„patruzeci şi unu de grade şi treisprezece minute* şi *nord-est sfert nord* — trebuie să dea direcţia pentru a aţinti ocheanul. Adînc răscolit de aceste descoperiri, m-am dus în mare grabă acasă, mi-am făcut rost de-un ochean şi m-am reîntors la stîncă.

Mă lăsai în jos pînă în dreptul ieşiturii şi băgai de seamă că nu te puteai ţine pe ea decît într-o poziţie anume. Faptul acesta mă întări în părerea mea. Încercai să folosesc ocheanul. Desigur, cele *„patruzeci şi unu de grade şi treisprezece minute“* nu puteau însemna nimic alt decît înălţimea deasupra orizontului vizibil, fiindcă direcţia orizontală era limpede indicată prin cuvintele *„nord-est sfert nord“*. Cu ajutorul unei busole de buzunar, stabilii această ultimă direcţie. Apoi, aţintindu-mi ocheanul pe dibuite, cît mai aproape de 41 grade înălţime, l-am mişcat de jos în sus şi de sus în jos pînă ce atenţia mi-a fost oprită de un fel de bortă rotundă sau de o ferestruică în frunzişul unui copac mare, al cărui vîrf întrecea pe toţi ceilalţi, pînă departe. În centrul acestei borte am zărit o pată albă, dar la început n-am izbutit să deosebesc ce anume era. Potrivindu-mi focarul ocheanului, m-am uitat din nou şi de data aceasta mi-am dat bine seama că era un craniu omenesc.

Această descoperire mi-a dat atîta încredere, încît socoteam că enigma e ca şi dezlegată. Căci cuvintele „principala tulpină, a şaptea creangă, partea de est“, nu puteau privi decît aşezarea craniului pe cracă, iar urmarea „lasă din ochiul stîng al capului de mort“ nu îngăduia decît o singură tălmăcire de vreme ce era vorba de o comoară îngropată. Am priceput că trebuie să las să cadă un glonte prin ochiul stîng al craniului şi că o linie de albină, cu alte cuvinte o linie dreaptă, trasă din punctul cel mai apropiat al copacului, trecînd prin „punctul de impact“ (adică prin locul unde a căzut glontele) şi dusă de aci pînă la o depărtare de cincizeci de picioare, ar arăta un anumit

punct — şi că e oarecum cu putinţă, am socotit eu, ca sub acest punct să zacă ascunse lucruri de mare preţ.

— Totul e limpede ca lumina zilei, spusei, şi cu toate că pare ingenios, e totuşi simplu şi uşor de înţeles. Dar ce-ai făcut după ce ai părăsit „Casa Episcopului" ?

— Mi-am însemnat cu grijă forma şi aşezarea copacului şi m-am întors spre casă. Dar în clipa în care am părăsit „Scaunul Dracului" iată că borta rotundă a pierit şi, ori încotro şi oricît mă întorceam, n-o mai puteam zări. Ceea ce mi se pare a fi o culme a măiestriei în toată treaba aceasta este faptul (căci repetînd experienţa m-am încredinţat că *fapt* este) că deschizătura rotundă de care e vorba nu se poate vedea decît numai dintr-un singur punct, aflat pe chenarul îngust de pe faţa stîncii.

In drumul acesta la „Casa Episcopului", fusesem însoţit de Jupiter care fără îndoială că băgase de seamă, de cîteva săptămîni, cît eram de îngîndurat şi care avea mare grijă să nu mă lase singur. Dar în ziua următoare, sculîndu-mă foarte devreme, am izbutit să scap de el şi m-am dus pe dealuri în căutarea copacului. După multă osteneală l-am găsit. Noaptea, la întors acasă, slujitorul meu era gata să mă ciomăgească. Cît despre cele ce s-au mai întîmplat, cred că eşti tot atît de lămurit ca şi mine.

— Presupun, spusei eu, că ai greşit locul cînd am săpat dintîi, şi asta din pricina neroziei lui Jupiter care a dat drumul cărăbuşului prin ochiul drept, iar nu prin ochiul stîng al craniului.

— Tocmai. Greşeala asta a dat o diferenţă de două degete şi jumătate faţă de punctul de cădere al glontelui, adică de poziţia ţăruşului lîngă copac. Dacă tezaurul s-ar fi aflat sub punctul glontelui, greşeala n-ar mai fi avut nici o însemnătate, dar punctul de cădere al glontelui dimpreună cu punctul cel mai apropiat al arborelui nu erau decît două simple puncte ce stabileau o linie de direcţie. Desigur că greşeala, foarte neînsemnată la început, sporea pe măsură ce lungeam linia şi după ce am ajuns la o depărtare de cincizeci de picioare, se abătuse cu desăvîrşire din drum. Dar fără adînca mea încredinţare că pe aci, pe undeva, se mai găsea îngropată pînă şi-n zilele noastre o comoară, toată truda noastră ar fi fost poate în zadar.

— Dar îngîmfarea dumitale, fanfaronada, ifosele cu care îţi legănai cărăbuşul erau atît de năzdrăvane ! Eram sigur că eşti nebun. Şi de ce ai ţinut morţiş ca în loc de glonte să dai drumul gînganiei prin ochiul craniului ?

— Ca să-ţi spun drept, am fost oarecum plictisit de văditele dumitale bănuieli asupra sănătăţii mele mintale şi am hotărît să te pedepsesc cum ştiu eu, printr-o mică păcăleală bine pusă la cale. Iată de ce bălăngăneam cărăbuşul şi de ce

i-am dat drumul să cadă din copac. Dumneata mi-ai dat această din urmă idee, cînd ai vorbit despre neobişnuita lui greutate.

— Înţeleg prea bine. Dar mai e un singur lucru care mă tulbură. Ce zici de scheletele găsite în groapă ?

— Iată o întrebare la care nu sînt în stare să răspund mai bine ca dumneata. Se pare că nu e decît o singură lămurire cu putinţă şi e totuşi nespus de greu să crezi în grozăviile ce le presupun. E sigur că acest Kidd — dacă într-adevăr Kidd e cel ce a dosit comoara — lucru pe care eu nu-l pun la îndoială — e sigur că trebuie să fi avut ajutoare. Dar o dată treaba isprăvită, se poate ca el să se fi gîndit că e mai bine să se dezbare de toţi cei ce erau părtaşi la taina lui. Poate că vreo două lovituri de cazma să fi fost de ajuns, în vreme ce ajutoarele lui lucrau încă în groapă. Poate că a fost nevoie chiar de mai multe — cine oare ne-ar putea-o spune ?

ÎNDOITA CRIMĂ DIN STRADA MORGUE

Ce cîntec sirenele cîntau ? Sau ce nume şi-a luat Ahile cînd s-a ascuns printre femei ? Iată întrebări care, într-adevăr te pun în încurcătură, dar cărora totuşi li s-ar putea afla răspuns.

Sir Thomas Prown. *(Urn-Burial)*

Însuşirile minţii noastre pe care le denumim analitice nu prea sînt făcute pentru a fi supuse analizei. Le apreciem numai după efectele lor. Ceea ce ştim, printre altele, despre ele, e că sînt, pentru cel ce le are într-o măsură neobişnuită, un izvor de bucurii din cele mai mari. Aşa cum omul voinic se bucură de puterea lui trupească şi se complace în exerciţii care îi pun muşchii în mişcare, tot astfel analistul se mîndreşte cu acea uşurinţă a cugetului său de a descurca lucrurile. Îi fac plăcere pînă şi cele mai vulgare prilejuri care îi pun la încercare talentul. E îndrăgostit de tot ce e enigmă, rebus, hieroglife şi dă dovadă în dezlegarea lor de o isteţime atît de deosebită, încît pare supranaturală în ochii celor ce n-au

decît o inteligenţă obişnuită. Rezultatele dobîndite prin chiar spiritul şi esenţa metodei sale par într-adevăr a fi rodul unei intuiţii.

Această aptitudine de a rezolva poate fi mult dezvoltată prin studiul matematicilor şi mai ales prin cea mai înaltă ramură a acestora, care pe nedrept şi numai datorită operaţiunilor ei retrograde a fost numită analiză, ca şi cum ar fi analiză *par excellence*. Dar calculul în sine nu e chiar analiză. Un jucător de şah, de pildă, poate să calculeze fără a analiza. Jocul de şah, prin urmare, e foarte greşit înţeles în ceea ce priveşte efectele sale asupra spiritului. N-am de gînd să scriu un tratat, ci doar să prefaţez prin cîteva observaţii făcute cu totul întîmplător, o povestire oarecum ciudată. Mă folosesc deci de acest prilej ca să afirm că forţele cele mai înalte ale cugetului sînt întrebuinţate din plin şi mai spornic în modestul joc de dame decît de trudnica uşurătate a şahului. În acest din urmă joc, în care fiece piesă se mişcă în mod diferit şi bizar, tot ceea ce e complex numai, este luat (greşeală destul de obişnuită) drept adînc. Atenţia e puternic pusă în joc. Dacă slăbeşte numai o clipă, facem o greşeală din care iese o pierdere sau chiar înfrîngerea. Iar mişcările permise fiind nu numai felurite, dar şi cu puteri deosebite, sorţii unor asemenea greşeli devin tot mai numeroşi şi de nouă ori din zece cîştigă nu cel mai iscusit jucător, ci doar cel mai cu luare aminte. Şi dimpotrivă, la jocul

de dame, în care mişcarea e unică şi nu suferă decît puţine schimbări, probabilităţile de nebăgare de seamă sînt mai mici, iar atenţia fiind mult mai puţin întrebuinţată, orice avantaj obţinut de unul din jucători se datoreşte numai superioarei sale isteţimi.

Pentru a vorbi mai concret, să presupunem un joc de dame în care numărul pieselor e redus la patru regine şi în care, desigur, nici o scăpare din vedere nu e cu putinţă. E lucru vădit că victoria nu poate fi dobîndită aci (jucătorii fiind de forţe egale) decît printr-o mişcare bine chibzuită — *recherchée* — rezultatul unei puternice încordări a minţii. Lipsit de mijloacele obişnuite, analistul pătrunde totuşi în cugetul potrivnicului său, se face una cu el, şi nu o dată găseşte numai dintr-o ochire singura cale (uneori într-adevăr mult prea simplă) de a-i întinde o cursă sau de a-l face să calculeze greşit.

S-a vorbit adesea despre whist, despre înrîurirea lui asupra a ceea ce se numeşte facultatea de a calcula a spiritului, şi se cunosc oameni dintre cei mai luminaţi care par a găsi în acest joc o plăcere de neînţeles, dispreţuind şahul ca pe un joc uşuratic.

Fără îndoială că nu mai există nici un alt mijloc asemănător care să pună la încercare într-o astfel de măsură însuşirea analitică a omului. Cel mai bun jucător de şah din toată creştină-

tatea nu poate fi altceva decît cel mai bun jucător de şah.

Dar măiestria la jocul de whist înseamnă şi putinţa de a reuşi în toate acele împrejurări mult mai de seamă, în care mintea omului se află în luptă cu altă minte. Cînd spun măiestrie, înţeleg acea desăvîrşire la joc care cuprinde o înţelegere a tuturor cazurilor din care putem trage un folos pe bună dreptate. Ele sînt nu numai felurite, dar şi multiforme şi se ascund adesea în acele tainiţe ale gîndului unde o inteligenţă obişnuită nu poate pătrunde. A observa cu luare-aminte înseamnă a-ţi aminti cu de-amănuntul. Iar în această privinţă jucătorul de şah, deprins a fi atent, va juca foarte bine whist, fiindcă regulile lui Hoyle (întemeiate pe simplul mecanism al jocului) pot fi uşor înţelese de către toată lumea.

Aşadar, a avea o memorie bună şi a juca după tipic înseamnă în general a fi un jucător desăvîrşit. Dar dibăcia analistului se arată mai ales în cazurile ce stau dincolo de reguli. El face în tăcere o mulţime de observări şi deducţii. Tovarăşii săi fac, poate, la fel. Iar valoarea informaţiei dobîndite nu stă atît în trăinicia deducţiei, cît în calitatea observaţiei. Ceea ce trebuie neapărat să ştii e tocmai ce anume trebuie observat. Jucătorul nostru nu se mărgineşte cîtuşi de puţin la propriul lui joc, cu toate că acesta e adevăratul său scop, şi nu dispreţuieşte tot ce poate deduce şi din lucruri în afara jocului. El examinează fi-

zionomia partenerului său şi o compară cu grijă cu a fiecărui potrivnic. Ia seama la felul cum fiecare îşi potriveşte cărţile. Adesea el numără fiecare *atu,* fiecare *onor,* după privirile pe care i le aruncă cei ce le au. Pe măsură ce se desfăşoară jocul, el îşi înseamnă în minte fiece schimbare de fizionomie şi îşi alcătuieşte un capital de gînduri din felurita expresie de siguranţă sau de uimire, de triumf sau de supărare, a jucătorilor. Din felul cum adună unul o levată, ghiceşte dacă acelaşi ins e în măsură să mai facă una, în continuare. După felul în care au fost aruncate cărţile pe masă, îşi dă seama dacă jocul a fost sincer sau prefăcut. Un cuvînt rostit întîmplător sau din nebăgare de seamă, o carte scăpată jos sau întoarsă fără voie, şi neliniştea sau nepăsarea care urmează pe cînd se face numărătoarea levatelor şi ordinea în care sînt aşezate; şovăiala, încurcătura, înfrigurarea sau neastîmpărul, totul e pentru percepţia lui — intuitivă în aparenţă — un semn ce-i dezvăluie adevărata stare a lucrurilor. După ce s-au făcut cele dintîi două sau trei „tururi", el ştie foarte bine ce anume se află în mîna fiecărui jucător şi îşi urmăreşte jocul cu o siguranţă atît de deplină, de parcă ceilalţi parteneri şi-ar fi dat cărţile pe faţă.

Nu trebuie să confundăm însuşirea analitică şi simpla ingeniozitate. Căci, pe cînd analistul este totodată şi ingenios, se întîmplă adesea ca omul ingenios să fie cu totul lipsit de darul de a ana-

liza. Puterea de a construi sau de a combina, prin care, de obicei, se manifestă ingeniozitatea, și căreia frenologii (în mod greșit, după mine) i-au atribuit un anumit centru cerebral, presupunînd că e o însușire înnăscută, a fost observată și la debili mintali — destul de des ca să atragă atenția psihologilor. Între ingeniozitate și aptitudinea analitică există o deosebire într-adevăr mult mai mare decît aceea dintre fantezie și imaginație, dar de un caracter cu totul analog. În fapt, e lucru hotărît că omul ingenios e totdeauna plin de fantezie iar cel cu adevărat imaginativ nu e niciodată altceva decît un analitic.

Povestirea ce urmează va fi pentru cititor ca un fel de comentar care va arunca lumină asupra teoriilor expuse.

Pe cînd locuiam la Paris, în primăvara și parte din vara anului 18.., am cunoscut un domn anume C. Auguste Dupin. Acest tînăr gentleman se trăgea dintr-o foarte bună, ba chiar dintr-o vestită familie, dar în urma unui șir de nenorociri de tot felul sărăcise așa de tare, încît firea sa aprigă fusese îngenuncheată, iar el încetase să-și mai taie drum prin lume sau să mai încerce să-și refacă averea. Mulțumită generozității creditorilor, mai era încă în stăpînirea unei rămășițe a patrimoniului său și cu venitul acesteia izbutise, printr-o crîncenă economie, să facă față nevoilor stricte ale vieții, fără a se mai sinchisi de ceea ce le depășește. Singurul său lux erau, într-adevăr, numai cărțile, dar la Paris ele se pot căpăta cu ușurință.

Întîlnirea noastră dintîi a avut loc într-o mică bibliotecă de împrumut din strada Montmartre, unde s-a întîmplat să fim amîndoi în căutarea aceleiași cărți, foarte prețioasă și rară. Faptul acesta stabili între noi o strînsă apropiere. Ne-am văzut de atunci tot mai des. Am fost cu totul prins de mica poveste a familiei sale pe care mi-a istorisit-o amănunțit cu acea deplină candoare în voia căreia se lasă orice francez cînd vorbește de el însuși. Am fost și mai uimit cînd mi-am dat seama cît de multe și de felurite erau lecturile sale. Și, mai presus de toate, am fost pătruns pînă în adîncul inimii de avîntul și căldura sufletului său, precum și de prospețimea vioaie a închipuirii sale.

Colindînd prin Paris după unele lucruri pe care le căutam pe atunci, mi-am dat seama că pentru mine tovărășia unui asemenea om era o comoară neprețuită și i-am împărtășit deschis cele ce simțeam. Pînă la urmă, am luat hotărîrea să locuim împreună și, fiindcă treburile mele nu erau așa de încurcate ca ale sale, mi-am îngăduit să închiriez pe socoteala mea și să mobilez o locuință pentru amîndoi, într-un stil potrivit cu felul nostru de a fi, mai degrabă întunecat și fantastic.

Era o casă măcinată de vreme și ciudată, rămasă nelocuită din pricina vreunor superstiții de care nici n-am vrut să știm, și care sta gata să se

năruie într-un ungher pustiu şi retras al foburgului St. Germain.

Dacă lumea ar fi cunoscut felul nostru de trai aici, ne-ar fi luat desigur drept nebuni, nişte nebuni poate inofensivi. Trăiam cu totul despărţiţi de oameni. Nu primeam nici un musafir. Ascunzătoarea noastră era o taină păstrată cu grijă chiar faţă de foştii mei tovarăşi. De ani de zile Dupin nu mai ştia de nimeni şi nimeni nu mai ştia de el la Paris. Trăiam numai între noi.

Una din ciudăţeniile prietenului meu (cum aş putea-o numai altfel?) era acea dragoste a lui pentru Noapte, numai pentru că e noapte. Am îmbrăţişat de bunăvoie şi această *bizarrerie* a lui, ca de altfel pe toate celelalte. Cu o dăruire deplină m-am lăsat tîrît de ciudatele lui apucături. Cernita zeitate nu putea veşnic locui cu noi, dar ne pricepeam să-i furăm chipul. De cum se crăpa de ziuă, închideam grelele obloane ale vechii noastre locuinţe. Aprindeam două sfeşnice cu lumînări care, o dată cu mireasma lor pătrunzătoare, revărsau în odaie cea mai sfielnică şi mai plăpîndă lumină. La raza ei, sufletele noastre se lăsau în voia visurilor; citeam, scriam sau stam de vorbă pînă ce ornicul ne da de ştire că adevăratul Întuneric a sosit. Atunci ne avîntam pe străzi, braţ la braţ, continuînd discuţia începută de cu ziuă sau hoinărind în lung şi-n lat pînă la un ceas tîrziu şi căutînd printre ciudatele umbre şi lumini ale marelui oraş acea

exaltare fără de sfîrşit a spiritului pe care studiul şi meditaţia nu ţi-o poate da.

În asemenea împrejurări nu se putea să nu-mi dau seama şi să nu admir — cu toate că bogăţia cugetului său mă pregătise pentru acest lucru — o anumită iscusinţă analitică proprie lui Dupin. Părea că în această îndeletnicire el îşi găseşte o aprigă desfătare, dacă nu chiar un prilej de fală, şi nu se sfia să-şi mărturisească plăcerea pe care i-o pricinuia. Mi se lăuda, rîzînd pe înfundate, că mai toţi oamenii pentru el parcă ar purta ferestre deschise în dreptul inimii, şi îşi însoţea de obicei spusele cu dovezi într-adevăr temeinice şi surprinzătoare, scoase din cunoaşterea adîncă a propriei mele fiinţe. În asemenea clipe se purta cu răceală şi părea că e cu gîndul aiurea. Privirile i se pierdeau în gol. Iar glasul său, un glas cald de tenor, ce se ridica pînă la tonuri ascuţite, ar fi sunat a neastîmpăr dacă n-ar fi fost cumpătul şi desăvîrşita claritate a rostirii sale. Observîndu-l în asemenea clipe de tulburare, mă duceam adesea cu gîndul la vechea teorie a dedublării sufletului şi mă desfătam în sinea mea, închipuindu-mi că există în el doi Dupin, unul analist şi altul creator.

După cele ce am spus, să nu vă închipuiţi că am de gînd să vă dezvălui un mister sau să vă istorisesc un roman. Ceea ce am văzut în acest francez e doar rezultatul unei minţi răscolite sau poate chiar suferinde. Cît despre natura observa-

ţiilor sale în răstimpul de care e vorba, iată un exemplu care vă va da cea mai bună idee.

Hoinăream într-o noapte pe o stradă lungă şi murdară din vecinătatea lui Palais Royal. Amîndoi eram duşi pe gînduri, sau cel puţin aşa păream, şi de mai bine de un sfert de oră nici unul din noi nu spusese o vorbă. Deodată Dupin rosti aceste cuvinte :

— E drept că e cu mult prea scund şi ar fi mai la locul lui la *Théâtre des Variétés*.

— Nu încape îndoială, îi răspunsei eu în neştire şi fără să-mi fi dat de la început seama (atît eram de absorbit în gînduri) de felul cu totul neobişnuit în care prietenul meu îşi potrivise cuvîntul cu şirul gîndurilor mele. După o clipă însă m-am dezmeticit şi am fost cuprins de uimire. Dupin, i-am spus eu cu gravitate, asta întrece puterile minţii mele. Sînt uluit, ţi-o spun fără sfială, şi nu ştiu ce să cred... Cum de ai putut să ştii că m-am gîndit la... Aici însă m-am întrerupt, ca să mă încredinţez, fără putinţă de îndoială, dacă într-adevăr ştia la cine anume m-am gîndit.

— La Chantilly, spuse el. De ce te-ai întrerupt ? Te gîndeai, în sinea dumitale, că statura lui prea măruntă nu e potrivită pentru tragedie.

Era tocmai ceea ce alcătuia subiectul reflecţiilor mele. Chantilly era un *quodam*, un fost cîrpaci din strada St. Denis, care se făcuse actor, încercase să joace rolul lui Xerxes din tragedia

cu acest titlu a lui Crebillon şi ca răspată a ostenelilor sale se făcuse de rîs şi ocară.

— Pentru Dumnezeu, am strigat, spune-mi care e metoda — dacă există o metodă — prin care ai izbutit să pătrunzi în sufletul meu în împrejurarea asta. Eram, de fapt, mult mai tulburat decît voiam să o mărturisesc.

— Fructarul ăla e de vină, răspunse prietenul meu, el te-a făcut să te gîndeşti că meşterul cavaf nu e destul de înalt pentru rolul lui Xerxes *et id genus omne*.

— Fructarul ? Mă uimeşti ! Nu cunosc nici un fructar.

— Omul care a dat peste dumneata cînd am luat-o pe strada asta, acum vreun sfert de oră.

Mi-adusei acum aminte că într-adevăr, un negustor de fructe, cu un coş uriaş pe cap, era cît pe-aci să mă doboare, din nebăgare de seamă, tocmai cînd treceam din strada C. în pasajul în care ne aflam. Dar ce legătură era între acest lucru şi Chantilly, asta nu puteam înţelege.

Nu era în făptura lui Dupin nici un pic de înclinare la înşelătorie.

— Am să te lămuresc, spuse el, şi ca să înţelegi limpede totul, o să reluăm şirul gîndurilor dumitale începînd din clipa cînd ţi-am vorbit pînă la acea *rencontre* cu fructarul nostru. Verigile mai mari ale acestui lanţ se îmbină astfel : *Chantilly, Orion, Dr. Nichols, Epicur, stereotomia, pavelele şi negustorul de fructe*. Sînt prea

puţini cei ce nu şi-au pierdut vremea uneori, cercînd să-şi regăsească şirul gîndurilor prin care au ajuns la o anume încheiere. Această îndeletnicire e adesea plină de interes şi cel ce o practică pentru întîia oară se miră de lipsa de legătură şi de depărtarea, nemărginită în aparenţă, dintre punctul de plecare şi cel de sosire. Care nu mi-a fost uimirea atunci cînd l-am auzit pe franţuzul meu vorbind cum vorbise, mai ales că nu puteam să nu recunosc că spusese adevărul.

— Dacă mi-aduc bine aminte, urmă el, cînd ieşeam din strada C. vorbeam despre cai. Era ultimul subiect al discuţiei noastre. Pe cînd treceam pe strada asta, un negustor de fructe cu un coş mare pe cap trecu în goană pe dinaintea noastră îmbrîncindu-te peste grămada de pavele aşezată într-un loc unde tocmai se repara drumul. Ai călcat pe una din pietrele împrăştiate, ai alunecat, ţi-ai scrîntit niţel glezna ; păreai cam supărat şi cam morocănos, ai bolborosit ceva, te-ai întors apoi şi te-ai uitat la grămada de pavele şi în sfîrşit ţi-ai văzut de drum, în tăcere. Nu prea luam seama la ceea ce făceai. Dar, pentru mine, e multă vreme de cînd a observa a ajuns un fel de trebuinţă.

Erai cu ochii aţintiţi în pămînt, uitîndu-te cu neastîmpăr la gropile şi adînciturile dintre pavele (astfel că mi-am dat seama că eşti cu gîndul tot la pietre), pînă ce am ajuns la mica alee zisă Lamartine, care fusese pavată de încercare cu nişte cuburi de lemn suprapuse şi

strîns alipite. Aici, parcă te-ai mai luminat la faţă, ţi-am văzut buzele mişcînd, şi nu încape îndoială că te-am auzit murmurînd cuvîntul „stereotomie“, o denumire foarte pretenţioasă care se aplică acestui fel de caldarîm. Ştiam că nu-ţi puteai rosti în gînd această expresie, „stereotomie“, fără să ajungi cu mintea la atomi şi prin urmare la teoriile lui Epicur. Şi, fiindcă nu prea de mult, cînd tocmai discutasem despre acest lucru, ţi-am arătat că presupunerile nelămurite ale acestui vrednic grec fuseseră, fără să se prea bage de seamă, întărite de ultimele descoperiri pe tărîmul cosmogoniei, am simţit că îţi va fi cu neputinţă să nu-ţi aţinteşti ochii la marea nebuloasă din Orion. Mă aşteptam să o faci, neapărat. Ai privit în sus şi am fost sigur atunci că ţi-am urmărit firul gîndurilor.

Dar, în amara diatribă împotriva lui Chantilly, apărută în numărul de ieri din *Le Musée*, autorul, un cronicar umorist, după cîteva aluzii supărătoare la schimbarea de nume a cîrpaciului cînd a încălţat coturnul, a mai citit şi un vers latinesc despre care noi am stat adesea de vorbă. E adică versul :

Perdidit antiquum littera prima sonum.

Îţi spusesem că versul e cu privire la Orion, care nainte-vreme se scria Urion, ceea ce eram sigur că n-ai putut uita, tocmai din pricină că ne-am cam ciorovăit cu prilejul acestei explicaţii.

Era deci pentru mine lucru sigur că îţi va fi cu neputinţă să nu faci o legătură între Orion şi Chantilly. Că ai şi făcut-o, am ştiut după acel zîmbet ciudat care ţi-a fluturat atunci pe buze. Te gîndeai la soarta tristă a bietului cîrpaci. Mergeai pe drum, adus din spate, dar te-am văzut deodată îndreptîndu-te cît eşti de înalt. Am fost deci încredinţat că te gîndeai la statura pipernicită a lui Chantilly. În aceeaşi clipă ţi-am tăiat şirul gîndurilor ca să-ţi spun că într-adevăr acest Chantilly e prea mărunţel şi că ar fi mai la locul lui la *Théâtre des Variétés*.

Nu după multă vreme, pe cînd stăteam şi ne uitam amîndoi prin coloanele ziarului *Gazette des Tribunaux*, ediţia de seară, atenţia noastră a fost deodată atrasă de rîndurile ce urmează:

„CRIMELE SENZAŢIONALE DIN STRADA MORGUE. În dimineaţa zilei de azi, pe la orele trei, locuitorii cartierului St. Roch au fost treziţi din somn de nişte ţipete sfîşietoare şi repetate ce păreau că vin de la etajul al patrulea al unei case din strada Morgue, în care se ştie că locuieşte numai o doamnă L'Espanaye dimpreună cu fiica sa, domnişoara Camille L'Espanaye. După oarecare întîrziere, pricinuită de zadarnice încercări de a face să li se deschidă dinăuntru, uşa de la intrare a fost forţată cu o pîrghie de fier şi opt sau zece vecini au pătruns în casă dimpreună cu doi *gendarmes*. În răstimp, ţipetele încetaseră, dar pe cînd toată lumea dădea

năvală la catul întîi, se auziră desluşit două sau mai multe glasuri aspre care se certau şi păreau că vin din partea de sus a casei. Cînd lumea a ajuns la al doilea cat, aceste sunete încetaseră şi ele, şi pretutindeni domnea liniştea cea mai desăvîrşită. Vecinii pătrunseră la iuţeală din odaie în odaie. Cînd ajunseră într-o cameră dosnică de la catul al patrulea (a cărei uşă fiind încuiată cu cheia pe dinăuntru a trebuit deschisă cu forţa) se găsiră dinaintea unui spectacol care umplu de uimire şi de groază pe cei de faţă.

Camera se afla în cea mai cumplită dezordine, mobilierul era sfărîmat şi azvîrlit în toate părţile. Mai era şi un pat din care aşternutul fusese smuls cu saltele cu tot şi aruncat în mijlocul podelei. Pe-un scaun se găsea un brici mînjit cu sînge. Pe cămin erau două sau trei şuviţe lungi şi groase de păr cărunt, pline de sînge şi ele, şi care păreau că au fost smulse din rădăcină. Pe podele se găseau patru napoleoni, un cercel cu topaz, trei linguri mari de argint, trei mai mici suflate cu aur şi două săculeţe cu aproape patru mii de franci în aur. Într-un colţ se afla un *bureau* ale cărui sertare fuseseră deschise şi pesemne jefuite, cu toate că mare parte din cuprinsul lor era neatins. S-a găsit o casetă de fier sub aşternut — nu sub pat. Era deschisă, şi cu cheia în broască. Nu conţinea decît vreo cîteva scrisori vechi şi alte hîrtii fără însemnătate.

Doamna L'Espanaye dispăruse fără urmă, dar fiindcă s-a băgat de seamă că în vatra focului se afla o cantitate neobişnuit de mare de funingine, s-a căutat în cămin şi, fapt îngrozitor — s-a găsit cadavrul tinerei fete cu capul în jos. A fost tras afară. Fusese împins cu putere şi vîrît prin deschizătura îngustă a hornului pînă la o distanţă destul de mare. Trupul neînsufleţit era cald încă. La examinare s-au descoperit numeroase jupuituri — fără îndoială pricinuite de violenţa cu care a fost împins în sus şi cu care a trebuit să fie scos. Pe faţă se vedeau zgîrieturi numeroase şi grave, iar pe gît vînătăi şi urme adînci de unghii, ca şi cum victima ar fi fost ucisă prin sugrumare.

După o cercetare amănunţită în toate colţurile casei, şi care n-a dus la nici o altă descoperire, cei de faţă au ajuns într-o curticică pavată din spatele clădirii, unde zăcea cadavrul bătrînei doamne cu gîtul tăiat atît de adînc, încît, cînd oamenii au încercat să-l ridice, capul s-a despărţit de trunchi. Capul, la fel ca şi trupul, era mutilat îngrozitor, iar acesta din urmă în asemenea hal că de-abia mai păstra o înfăţişare omenească.

Pe cîte ştim, nu s-a putut găsi pînă acum nici cel mai mic semn călăuzitor în acest înspăimîntător mister."

În numărul următor, gazeta revenea cu aceste noi amănunte:

„DRAMA DIN STRADA MORGUE. Numeroşi indivizi au fost cercetaţi în legătură cu această extraordinară şi înfiorătoare afacere" (cuvîntul afacere, *affaire*, nu are în franţuzeşte înţelesul mărginit care ni s-a transmis nouă) dar nimic n-a răzbătut pînă acum, care să arunce o lumină asupra-i. Reproducem mai jos toate mărturiile aduse.

Pauline Dubourg, spălătoreasă, spune că a cunoscut pe amîndouă răposatele încă de acum trei ani şi că le-a spălat rufele în tot acest răstimp. Pe cît se pare, bătrîna doamnă şi fiica sa trăiau în bună înţelegere şi se iubeau mult. Erau bune platnice. Nu poate spune nimic cu privire la felul şi la mijloacele lor de trai. Crede că doamna L. făcea pe cărturăreasa ca să-şi cîştige traiul. Se spune că pusese bani deoparte. Niciodată n-a întîlnit în casa lor pe cineva cînd venea să ia sau să aducă rufele. Ştie bine că n-aveau femeie de serviciu. Pare-se că în toată locuinţa nu erau mobile decît la etajul al patrulea.

Pierre Morreau, tutungiu, spune că de aproape patru ani vindea regulat doamnei L'Espanaye mici cantităţi de tutun şi tabac de prizat. Martorul e născut în acest cartier şi a locuit aici totdeauna. Răposata şi fiica ei şedeau de mai bine de şase ani în casa în care li s-au găsit trupurile neînsufleţite. Mai înainte, casa fusese ocupată de un giuvaergiu, care subînchiria încăperile de sus

la diferite persoane. Clădirea era proprietatea doamnei L'Espanaye. Se arătase nemulţumită de chiriaşul său, care pricinuise stricăciuni locuinţei, şi s-a mutat ea însăşi în casă, refuzînd să mai închirieze vreo parte dintr-însa.

Bătrîna doamnă dăduse în mintea copiilor. Pe fată, martorul n-a văzut-o decît de cinci sau şase ori, într-un răstimp de şase ani. Amîndouă duceau o viaţă foarte retrasă şi se zice că aveau ceva bani. Auzise şi el vorbindu-se prin vecini că doamna L'E. făcea pe cărturăreasa, dar n-a dat crezare acestor spuse. N-a văzut pe nimeni intrînd pe poartă, afară de doamna cea bătrînă şi de fiica ei, de un comisionar o dată sau de două ori şi, de vreo opt sau zece ori, un medic.

Mai multe alte persoane din vecinătate au făcut şi ele mărturii asemănătoare. Nu cunoşteau pe nimeni care să le fi venit prin casă. Nu se ştie dacă bătrîna doamnă şi fiica ei aveau rude în viaţă. Obloanele ferestrelor din faţă nu se deschideau decît foarte rar.

In dosul casei erau totdeauna închise, afară de cele ale camerei mari dindărăt, la catul al patrulea. Casa era destul de bună şi nu prea veche.

Isidore Muset, jandarm, spune că a fost trimis la casa cu pricina pe la orele trei dimineaţa şi a găsit la uşa de intrare vreo douăzeci sau treizeci de persoane, care încercau să pătrundă înăuntru. A forţat uşa, nu cu o pîrghie, ci cu baioneta. A deschis-o fără multă caznă, fiindcă avea două canaturi şi nu era zăvorîtă nici sus nici jos. Ţipetele au continuat pînă ce uşa a fost deschisă şi atunci, deodată, au încetat. Păreau să fie răcnetele unuia sau mai multor inşi în suferinţă şi în primejdie de moarte; strigăte puternice şi prelungi, nu scurte, nici repezite. Martorul a suit scările. Cînd a ajuns la catul întîi a auzit două glasuri certîndu-se în gura mare şi cu înverşunare, un glas aspru iar celălalt foarte ascuţit, un glas foarte ciudat. A putut desluşi cîteva cuvinte spuse de cel dintîi, care era al unui francez. E foarte sigur că nu era glas de femeie. A putut desluşi cuvintele «*sacré*» şi «*diable*». Glasul cel ascuţit era al unui străin. Nu poate fi sigur dacă era glas de bărbat sau de femeie. Nu-şi poate da seama ce spunea, dar e de părere că vorbea spanioleşte. În ce priveşte înfăţişarea camerei şi starea celor două cadavre, martorul a făcut o descriere asemănătoare cu aceea făcută de noi în numărul nostru de ieri.

Henry Duval, vecin, de profesie argintar, spune că e dintre cei ce au pătruns în casă cei dintîi. Întăreşte îndeobşte mărturia lui Muset. De îndată ce au pătruns în casă, au zăvorît uşa ca să nu dea năvală mulţimea care sporea tot mai mult, cu toate că era foarte devreme. Glasul cel ascuţit, crede martorul, era al unui italian. El e sigur că nu era al unui francez, dar nu poate şti dacă era o voce de bărbat. Se poate să fi fost un glas de femeie. Martorul nu cunoaşte limba

italiană. Nu poate deosebi cuvintele, dar după intonație e încredințat că cel care vorbise era italian. Cunoscuse bine pe doamna L'E. și pe fiica ei. Stătuse adesea de vorbă cu ele. Era sigur că glasul cel ascuțit n-a fost al vreuneia dintre victime.

Odenheimer, birtaș. Acest martor a venit din proprie inițiativă. Nu vorbește franțuzește și e întrebat prin mijlocirea unui tălmaci. E născut la Amsterdam. A trecut prin fața casei tocmai cînd se auzeau strigătele. Au ținut cîteva minute, poate chiar zece. Erau niște strigăte prelungite și puternice, pline de groază și de deznădejde. A fost unul din cei care au intrat în casă. Întărește mărturia de mai nainte, în toate privințele, afară doar de una. E încredințat că glasul cel ascuțit era al unui bărbat, și anume al unui francez. N-a putut deosebi cuvintele rostite. Erau spuse cu un glas tunător și repezit, un sunet inegal, și, pe cît se părea plin de spaimă sau, poate, de mînie. Glasul era aspru, nu atît de ascuțit, pe cît de aspru. Nu poate spune despre un astfel de glas că e ascuțit.

Celălalt glas, cel puternic, a repetat de mai multe ori cuvintele «*sacré*» și o dată «*mon Dieu*».

Jules Mignaud, bancher, de la casa „Mignaud et Fils“, Rue Deloraine. Este cel mai în vîrstă dintre frații Mignaud. Doamna L'Espanaye avea oarecare avere. Îi deschisese la el în bancă un cont, în primăvara anului... (cu opt ani înainte).

Făcea dese depuneri de bani în sume mici. N-a ridicat nimic pînă în a treia zi naintea morții ei cînd a venit în persoană să ia suma de patru mii de franci. Suma i-a fost plătită în aur și un funcționar a fost trimis acasă cu banii.

Adolphe Lebon, funcționar la banca „Mignaud et Fils“, spune că în ziua cu pricina, cam în vremea prînzului a însoțit-o pe doamna L'Espanaye acasă la ea, cu suma de patru mii de franci în două săculețe. Cînd s-a deschis ușa, le-a ieșit înainte domnișoara L'Espanaye căreia el i-a înmînat unul din săculețe, în vreme ce bătrîna doamnă lua în primire pe celălalt. După aceea a salutat și a plecat. În tot acest răstimp n-a văzut pe nimeni în stradă. E o uliță dosnică și pustie.

William Bird, croitor, declară că a fost și el unul dintre cei care au pătruns în casă. E englez. Trăiește de doi ani la Paris. A fost printre cei dintîi care au suit scările. A auzit glasurile care se certau. Glasul cel aspru era al unui francez. Ține minte cîteva vorbe, dar nu și le mai poate aminti pe toate. A auzit foarte deslușit cuvintele «*sacré*» și «*mon Dieu*». În clipa aceea se auzea un zgomot ca și cum mai mulți inși s-ar fi bătut între ei, un zgomot de trîntă și de încăierare. Glasul cel ascuțit era foarte puternic, mai puternic decît cel aspru. Martorul e sigur că nu era glasul unui englez. I s-a părut că e glasul

unui neamț, și poate un glas de femeie. William Bird nu știe nemțește.

Patru dintre martorii sus-numiți fiind citați din nou au declarat că ușa odăii în care a fost găsit cadavrul domnișoarei L'E. era încuiată pe dinăuntru cînd au ajuns în dreptul ei. Peste tot domnea o tăcere desăvîrșită, nici gemete și nici un fel de zgomote. După ce au împins ușa, n-au văzut chiar pe nimeni. Ferestrele camerei de din dos și ale celei din față erau închise și bine înțepenite pe dinăuntru. O ușă aflată între cele două odăi era închisă, dar nu încuiată. Ușa care din odaia din față dă în coridor era încuiată și cheia răsucită pe dinăuntru. O mică încăpere din față, la etajul al patrulea, în capul coridorului, era cu ușa întredeschisă. Această încăpere era plină cu tot felul de paturi vechi, cufere și alte asemenea lucruri. Toate acestea au fost răscolite și cercetate.

N-a rămas în toată casa un colțișor oricît de mic care să nu fi fost cercetat cu cea mai mare grijă. S-a pătruns în „coșarici" prin hornurile căminelor. Casa are patru etaje și o mansardă. Un chepeng în acoperiș era înțepenit zdravăn și părea că n-a mai fost deschis de ani de zile. În ceea ce privește răstimpul dintre clipa cînd s-au auzit glasurile ce se certau și aceea în care ușa odăii a fost deschisă cu forța, martorii îl apreciază în chip diferit. Unii îl socotesc mai scurt, ca la vreo trei minute, alții mai lung, ca la vreo

cinci. Ușa a fost deschisă cu multă greutate.

Alfonso Garcio, antreprenor, declară că locuiește în strada Morgue. S-a născut în Spania. A fost unul din cei care au pătruns în casă. N-a urcat scările. E bolnav de nervi și se teme de emoții și de urmările lor. A auzit glasurile care se certau. Glasul cel gros era al unui francez. N-a putut să prindă ce spunea. Glasul cel ascuțit era al unui englez. E sigur de acest lucru. Nu știe englezește, dar judecă după accent.

Alberto Montani, cofetar, declară că a fost dintre cei dintîi care au urcat scările. A auzit glasurile despre care e vorba. Glasul cel gros era al unui francez. A deslușit cîteva cuvinte. Cel care vorbea părea că dojenește pe cineva. N-a înțeles cele spuse de glasul cel ascuțit. Vorbea repede și pe nerăsuflate. Se gîndește că poate să fi fost glasul unui rus. Îndeobște, întărește celelalte mărturii. E italian. N-a vorbit niciodată cu un rus.

Cîțiva martori, chemați din nou, declară că hornurile tuturor camerelor de la catul al patrulea sînt prea înguste ca să poată îngădui trecerea unei ființe omenești. Prin „coșarici", ei înțeleg acele perii cilindrice de măturat, așa cum sînt cele folosite de cei ce curăță coșurile. S-a dat cu peria în sus și în jos prin toate coșurile casei. Nu există nici o ieșire dosnică prin care să fi putut fugi cineva în vreme ce lumea urca scările. Cadavrul domnișoarei L'Espanaye era atît

de bine înțepenit în horn, încît n-a putut fi scos pînă nu și-au unit puterile patru sau cinci inși dintre cei de față.

Paul Dumas, medic, declară că a fost chemat dis-de-dimineață să cerceteze cadavrele. Amîndouă erau întinse pe somiera patului în camera în care a fost găsit trupul domnișoarei L'Espanaye. Cadavrul tinerei fete era cum nu se poate mai zgîriat și mai strivit. Acest lucru se explică îndeajuns prin faptul că fusese împins pe gura hornului. Gîtul era stîlcit foarte rău. Avea cîteva zgîrieturi adînci tocmai sub bărbie, dimpreună cu o sumedenie de vînătăi vădit pricinuite prin apăsarea unor degete. Fața era îngrozitor de palidă și ochii ieșiți din orbite. Limba era aproape retezată. S-a descoperit o strivitură lată în deșertul stomacului, datorită, pesemne, apăsării cu genunchiul. Domnul Dumas era de părere că domnișoara L'Espanaye fusese ucisă prin sugrumare, de unul sau mai mulți inși necunoscuți. Trupul mamei era mutilat cumplit. Toate oasele piciorului și brațului drept fuseseră mai mult sau mai puțin sfărîmate. Fluierul piciorului stîng era zdrobit de tot, ca și toate coastele din partea stîngă. Trupul întreg strivit și decolorat spăimîntător. Era cu neputință să poți spune în ce chip au fost aplicate aceste lovituri. O măciucă grea de lemn sau o rangă lată de fier, vreun scaun poate — numai o armă teșită, mare și grea, mînuită de un bărbat foarte voinic ar fi putut pricinui astfel de răni. Nici o femeie cu nici un fel de armă n-ar fi fost în stare să dea asemenea lovituri. În clipa cînd martorul a văzut capul moartei, acesta era cu totul despărțit de trunchi și era și foarte mutilat. Se vedea bine că gîtul fusese tăiat cu vreo unealtă foarte ascuțită — pesemne cu un brici.

Alexandre Étienne, chirurg, a fost chemat dimpreună cu d. Dumas să examineze cadavrele. Întărește mărturia și părerea domnului Dumas. Cu toate că au mai fost cercetate mai multe alte persoane, nu s-a putut căpăta nici o lămurire mai de seamă. Niciodată pînă acum nu s-a săvîrșit la Paris un omor atît de misterios și de uluitor în toate amănuntele lui, dacă bineînțeles e într-adevăr vorba de un omor. Poliția e cu totul dezorientată, ceea ce nu se prea întîmplă de obicei în împrejurări de acest fel.

Nu se găsește nicăieri nici urmă de semn călăuzitor."

Ediția de seară a ziarului relatează că în cartierul St. Roch continuă să domnească o frămîntare neobișnuită. Locuința și împrejurimile au fost din nou cercetate cu grijă, și s-a purces la un nou interogatoriu al martorilor, dar totul a fost zadarnic. Totuși, în post-scriptum, se dădea știrea că Adolphe Lebon a fost arestat și întemnițat, cu toate că nu se găsește nimic, printre amănuntele povestite pînă acum, care să îndreptățească învinuirea lui.

Dupin părea că se interesează într-un chip cu totul deosebit de mersul acestei afaceri — aşa cel puţin judecam eu după felul cum se purta, căci nu făcea nici un comentariu. De-abia după ce s-a anunţat întemniţarea lui Lebon, m-a întrebat care e părerea mea asupra acestei îndoite crime.

Nu i-am putut spune decît că o socotesc şi eu, ca de altfel tot Parisul, ca pe un mister de nepătruns. Nu vedeam nici un mijloc de a da de urma ucigaşului.

— Nu trebuie, zise Dupin, să judecăm numai după această cercetare care e de-abia la începutul ei. Poliţia pariziană, atît de proslăvită pentru ascuţimea ei de minte, e cît se poate de iscusită, dar nimic mai mult. N-are nici o metodă în felul ei de a lucra, afară de metoda pe care i-o inspiră momentul. Ia o mulţime de măsuri de ochii lumii, dar nu o dată sînt atît de nepotrivite cu scopul urmărit, încît îţi vine în minte domnul Jourdain care-şi cerea halatul *(la robe de chambre)* ca să poată asculta mai bine muzica *(pour mieux entendre la musique)*. Adeseori ajunge la rezultate care sînt uimitoare, dar dobîndite, în cea mai mare parte, doar prin muncă şi sîrguinţă. Cînd însuşirile acestea sînt neîndestulătoare, planurile dau greş. Vidocq, de pildă, avea darul ghicirii şi era şi stăruitor. Fiind însă lipsit de pregătire intelectuală, o lua mereu pe un drum greşit, prin chiar înverşunarea pe

care o punea în cercetările sale. Îşi micşora perspectiva privind un lucru prea de aproape. Poate că era în stare să vadă un punct sau două cu o limpezime deosebită, dar prin chiar faptul acesta pierdea din vedere problema în întregul ei. Aşa e cînd vrei să adînceşti prea mult lucrurile. Adevărul nu e totdeauna într-un puţ. De fapt, cunoaşterea esenţială se află pururea la suprafaţă. O căutăm în adîncimea văilor, iar ea se găseşte în creştetul munţilor. Putem avea o pildă grăitoare a felului acesta de a greşi, contemplînd corpurile cereşti. Aruncă o repede ochire asupra unei stele: priveşte-o piezіş, cu părţile mărginaşe ale *retinei* care sînt mult mai în stare să prindă o lumină slabă decît părţile ei lăuntrice. Ai să vezi steaua lămurit. Îţi dai seama cît se poate de bine de strălucirea ei, o strălucire care se întunecă pe măsură ce te uiţi la ea făţiş şi în *plin*. În cazul din urmă, un număr mai mare de raze cad asupra ochiului, dar există în cazul dintîi o mai vie putere de pătrundere. O profunzime prea mare slăbeşte şi dezorientează gîndirea şi poţi să faci ca însăşi steaua Venus să piară de pe bolta cerească, dacă o aţinteşti prea stăruitor sau prea de-a dreptul.

Cît despre aceste două omoruri, să facem noi înşine oarecare cercetări, mai înainte de a ne forma o părere. O cercetare va fi pentru noi o distracţie (socotii că această expresie, folosită astfel, este cam ciudată, dar nu spusei nimic) —

și pe lîngă toate, Lebon mi-a făcut o dată un bine pentru care n-aș vrea să fiu nerecunoscător. O să mergem la fața locului și o să vedem totul cu ochii noștri. Cunosc pe G..., prefectul de poliție, și o să căpătăm foarte ușor învoirea necesară.

Ni s-a dat învoirea și ne-am dus fără zăbavă în strada Morgue. E una din acele ulițe sărăcăcioase care leagă strada Richelieu cu strada St. Roch. Cînd am ajuns acolo, după-amiaza era pe sfîrșite, fiindcă acest cartier se află la o mare depărtare de cel în care locuiam. Am găsit foarte ușor casa cu pricina, căci era încă multă lume care, cu o curiozitate fără rost, se uita de peste drum la obloanele închise. Era o casă ca toate casele din Paris, cu o poartă mare de intrare, în care se vedea, mai la o parte, o firidă cu geam și o tăblie mobilă în fereastră, indicînd cămăruța portarului, *la loge du concierge*. Înainte de a intra în casă, am luat-o în susul străzii, am cotit pe o alee, iar de aci, cotind din nou, am ajuns în spatele clădirii, în vreme ce Dupin cerceta întreaga vecinătate, cu o atenție al cărei obiect nu-mi era cu putință să-l descopăr.

Ne-am întors pe același drum și, ajungînd din nou în fața casei, am sunat și, pe temeiul împuternicirilor arătate, am fost primiți înăuntru de către agenții de serviciu. Am suit scările pînă în camera în care fusese găsit cadavrul domnișoarei L'Espanaye și în care mai zăceau încă amîndouă cadavrele. Așa cum se obișnuiește, învălmășeala din odaie a fost lăsată întocmai precum fusese. N-am văzut nimic mai mult decît era scris în *Gazette des Tribunaux*. Dupin examina cu atenție fiecare lucru, fără să piardă din ochi trupurile victimelor. Ne-am dus apoi în celelalte încăperi și în curte. Un *gendarme* ne însoțea pretutindeni. Această cercetare a ținut pînă s-a făcut întuneric, cînd în sfîrșit am plecat. În drum spre casă, tovarășul meu s-a oprit numai pentru cîteva clipe la redacția unui cotidian.

Am mai spus că prietenul meu avea tot felul de ciudățenii și că le treceam cu vederea — *je les ménageais*, iată o expresie care n-are echivalent în limba engleză.

Îi abătuse acum să nu vrea să stea de vorbă cu nimeni despre cele două omoruri pînă a doua zi la prînz. De-abia atunci m-a întrebat deodată dacă am observat ceva mai deosebit la locul fiorosului măcel.

În felul în care rostise cuvîntul „deosebit" era ceva care m-a cutremurat fără să știu de ce.

— Nu, nimic mai *deosebit*, spusei eu. Nimic mai mult decît am aflat amîndoi din gazetă.

— Teamă mi-e, răspunse el, că „La Gazette" nu și-a dat bine seama ce nemaipomenit de groaznic e omorul acesta. Dar ce ne pasă de prostiile acestei foi. Eu văd că acest mister e socotit ca fiind de nepătruns, tocmai din acea pricină care, dimpotrivă, trebuia să-l facă a fi privit ca

lesne de dezlegat, vreau să spun din pricina caracterului exagerat, *outré,* al înfăţişării sale.

Poliţia e uluită de aparenta lipsă de motive, nu în ce priveşte omorul în sine, ci grozăvia omorului. O mai încurcă şi aşa-zisa neputinţă de a împăca faptul că s-au auzit glasuri certîndu-se între ele, cu amănuntul că nu s-a găsit în susul scării nimeni alt decît domnişoara L'Espanaye, omorîtă, şi că nu era nici un mijloc de a ieşi, fără a fi văzut de oamenii care se suiau. Învălmăşeala nemaipomenită din odaie; cadavrul vîrît, cu capul în jos, pe hornul căminului; groaznica mutilare a trupului neînsufleţit al bătrînei doamne; toate aceste fapte despre care am mai vorbit şi altele încă, de care n-am nevoie să vorbesc, au fost de ajuns pentru a paraliza autorităţile şi pentru a face cu totul de prisos mult slăvita lor ascuţime de minte. Poliţia a căzut în cunoscuta dar grosolana greşeală de a confunda ceea ce e neobişnuit cu ceea ce e încurcat. Dar raţiunea, în căutarea adevărului, îşi găseşte drumul, dacă se poate, tocmai prin aceste abateri de la cursul firesc al lucrurilor. În cercetări de felul celor ce le-am întreprins, nu trebuie să ne întrebăm atît ce anume s-a întîmplat, cît, mai ales, ce anume s-a întîmplat acum, dar care nu s-a mai întîmplat niciodată pînă astăzi. Într-un cuvînt, uşurinţa datorită căreia voi ajunge, sau am şi ajuns, la dezlegarea acestui mister este în raport direct cu

faptul că el pare cu totul de nedezlegat în ochii poliţiei.

Am rămas mut de uimire, cu privirea ţintă la Dupin.

— Sînt acum în aşteptarea, urmă el aruncînd o privire spre uşa camerei noastre, sînt în aşteptarea unui ins care, deşi nu e poate făptaşul acestui măcel, trebuie totuşi să fi avut vreun amestec în făptuirea lui. E nevinovat, pesemne, de partea cea mai hîdă a omorului. Sper să nu mă înşel în presupunerea mea, căci pe ea îmi întemeiez toată nădejdea de a descurca întreaga enigmă. Mă aştept să-l văd venind aici, în camera asta, dintr-o clipă într-alta. E adevărat că ar putea să şi nu vină. Dar mai degrabă socot că va veni. Dacă vine, va trebui să-l oprim. Iată nişte pistoale. Cred că ştim să ne folosim de ele dacă împrejurările ne-o vor cere.

Am luat pistoalele, fără să-mi dau prea bine seama ce făceam şi de-abia crezîndu-mi auzului, în vreme ce Dupin continuă, ca şi cum ar fi vorbit de unul singur. Am mai povestit despre ciudatul său fel de a fi în asemenea clipe. Spusele sale îmi erau, fireşte, adresate mie. Dar glasul său, cu toate că era potolit, avea acea intonaţie pe care o folosim îndeobşte cînd vorbim cuiva de la mari depărtări.

— Cît despre vocile care se certau, zise el, şi pe care le-au auzit oamenii de pe scări, e un lucru dovedit cu prisosinţă că ele nu erau ale ce-

lor două femei. Asta ne scutește de orice îndoieli asupra chestiunii dacă bătrîna doamnă și-a omorît mai întîi fiica și s-a sinucis după aceea. Vorbesc de această presupunere numai de dragul metodei, căci puterile doamnei L'Espanaye ar fi fost cu totul neîndestulătoare pentru a băga trupul fiicei sale în cămin, așa cum a fost găsit. Iar felul rănilor aflate pe chiar corpul ei înlătură cu totul ideea unei sinucideri. Crima, prin urmare, a fost săvîrșită de către alții, iar glasurile care au fost auzite certîndu-se erau ale acestora. Lasă-mă acum să-ți atrag atenția nu asupra tuturor mărturiilor privitoare la aceste glasuri, dar asupra a ceea ce este *deosebit* în aceste mărturii. Ai observat oare ceva deosebit în privința lor ?

— Am băgat de seamă, i-am spus eu, că, în vreme ce martorii sînt cu toții uniți în părerea că glasul cel gros era al unui francez, în schimb, în ceea ce privește pe cel subțire, sau cel aspru — cum a spus unul din ei — părerile sînt cu totul împărțite.

— Aceasta este însăși evidența — zise Dupin — dar nu ceea ce este mai deosebit în evidență. N-ai băgat de seamă nimic neobișnuit. Și *era* totuși ceva de observat. Ți-ai dat seama că martorii erau de aceeași părere în privința glasului celui gros. Era unanimitate între ei. În schimb, în privința glasului celui subțire, deosebirea constă nu în aceea că părerile sînt împărțite, dar că pe cînd un italian, un englez, un spaniol, un olandez, un franțuz încearcă să-l descrie, fiecare vorbește de el ca de *al unui străin.* Fiecare în parte e sigur că n-a fost glasul unui cosîngean de-al său. Fiecare îl asemuiește nu cu glasul unui ins a cărui limbă martorul o vorbește, ci tocmai dimpotrivă. Francezul presupune că e glasul unui spaniol și ar fi putut desluși cîteva cuvinte *dacă ar fi știut spaniolește.* Olandezul susține că a fost glasul unui franțuz ; dar știm că *„neînțelegînd limba franceză, martorul e cercetat prin interpret".* Englezul e de părere că era glasul unui german, *dar nu înțelege limba germană.* Spaniolul „este sigur" că era glasul unui englez, *dar nu știe de loc englezește.* Italianul crede că e glasul unui rus, *dar n-a vorbit niciodată cu un ins din Rusia.* Un alt francez, un al doilea, diferă, totuși în spusele sale de cel dintîi. El e cît se poate de sigur că era glasul unui italian. Dar neștiind această limbă, *își întemeiază convingerea pe intonație,* întocmai ca și spaniolul. Ce stranie și neobișnuită trebuie să fi fost această voce, în privința căreia s-au cules astfel de mărturii... Și în ale cărei intonații, niște oameni care țin de cinci mari națiuni europene n-au putut recunoaște nimic familiar. Ai să-mi spui poate că a fost glasul unui asiatic sau al unui african. Parisul însă nu e plin de asiatici și de africani. Dar, fără să tăgăduiesc că și acest lucru ar fi cu putință, vreau numai să-ți atrag atenția asupra a trei puncte. Unul dintre martori a nu-

mit glasul „mai curînd aspru decît subţire". Alţi doi spun că a fost „repezit şi inegal". Nici cuvinte, nici sunete semănînd a cuvinte n-au putut fi deslușite de vreunul dintre martori.

Nu ştiu — urmă Dupin — ce impresie am putut face asupra gîndirii dumitale. Dar nu mă dau în lături să susţin că se poate ajunge la deducţii îndreptăţite, chiar din această parte a mărturiilor, partea privitoare la cele două glasuri, cel gros şi cel subţire. Aceste mărturii sînt destul de cuprinzătoare pentru a da naştere unei bănuieli care va călăuzi pe viitor fiece pas înainte în cercetarea acestui mister. Am spus într-adevăr „deduceri îndreptăţite", dar aceste cuvinte nu-mi exprimă gîndul pe deplin. Vreau să fac să reiasă că aceste deducţii sînt *singurele* ce se potrivesc şi că bănuiala aceasta decurge neapărat din ele, ca unicul rezultat cu putinţă. Despre ce fel de bănuială este vorba, n-am de gînd însă să-ţi spun. Aş dori numai să-ţi pot dovedi că această bănuială era destul de puternică pentru a da o formă precisă, o îndrumare sigură, cercetărilor mele prin odaie.

Şi acum să ne ducem şi noi cu gîndul la această cameră. Ce anume vom căuta mai întîi? Mijloacele de ieşire folosite de ucigaşi. E de la sine înţeles că nimeni dintre noi nu crede în întîmplări supranaturale. Doamna şi domnişoara L'Espanaye n-au fost ucise de duhurile rele. Făptaşii omorului erau fiinţe materiale şi au fugit în-

tr-un fel material. Dar cum? Din fericire, nu e decît un singur fel de a judeca în această privinţă şi acest fel ne va duce la o încheiere precisă. Să examinăm unul cîte unul, fiecare din mijloacele de ieşire cu putinţă. E lucru lămurit că ucigaşii se aflau în odaia în care a fost găsită domnişoara L'Espanaye, sau măcar în odaia de alături, cînd vecinii urcau scările. Prin urmare numai în aceste două încăperi avem de căutat ieşiri. Poliţia a scos podelele, a găurit tavanele şi zidăria pereţilor în toate părţile. Nici o ieşire secretă n-a putut scăpa străşniciei sale. Dar nu m-am încrezut în ochii ei şi am cercetat cu ai mei. Deci *nu* erau ieşiri secrete. Amîndouă uşile ce duceau din odăi în coridor erau bine încuiate, iar cheile se aflau pe dinăuntru. Să vedem hornurile. Pînă la opt sau zece picioare deasupra vetrei focului, sînt de o lărgime obişnuită. Mai departe însă, nu poate să treacă prin ele nici trupul unei pisici mai mari. Fiind deci cu totul imposibil să se iasă de aici, pe căile arătate, nu ne mai rămîn decît ferestrele. Dar prin cele dinspre faţadă ale camerei nimeni n-ar fi putut fugi fără să fie văzut de mulţimea din stradă. *A trebuit* deci, ca ucigaşii să iasă pe ferestrele camerei din dos. Ajunşi acum la această încheiere printr-un procedeu atît de simplu şi de clar, n-avem dreptul, ca fiinţe cu judecată, să o respingem pe temeiul aparentei sale imposibilităţi. Ne rămîne

doar să arătăm că această aparentă „imposibilitate“ nu există în fapt.

În odaie sînt două ferestre. Una din ele se vede în întregime, nefiind astupată de mobilier. Partea de jos a celeilalte e acoperită de capul patului greoi, care e împins bine lîngă geam. Fereastra dintîi era puternic înțepenită pe dinăuntru. A rezistat celor mai mari sforțări ale celor care s-au străduit s-o ridice. În cercevea, în stînga, se sfredelise o gaură mare în care s-a găsit un cui gros bătut pînă aproape de capăt. Cercetîndu-se și la cealaltă fereastră s-a dat de un cui asemănător, bătut în același fel. O încercare făcută cu putere, de a sălta cerceveaua, a dat și aicea greș. Acum poliția era pe deplin încredințată că fuga n-a putut avea loc pe această cale. Și *de aceea* s-a socotit că e de prisos să se mai scoată cuiele și să se deschidă ferestrele.

Cercetările mele au fost întrucîtva mai osebite, și aceasta tocmai din pricina despre care am vorbit. — știam anume că *trebuie* dovedit că toate aceste aparente imposibilități se prezintă cu totul altfel în realitate.

Am continuat să gîndesc astfel, *a posteriori.* Ucigașii *au fugit* printr-una din aceste două ferestre. Așa fiind, ei n-au putut să înțepenească iarăși cercevelele pe dinăuntru, așa cum au fost găsite — raționament care prin însăși evidența lui a pus capăt cercetărilor poliției pe acest drum. Cercevelele erau totuși înțepenite. Așa fiind, ele

trebuie să se închidă singure. Nu puteam ocoli această concluzie. Mă apropiai de fereastra neastupată, scosei, nu fără greutate, cuiul și încercai să ridic cerceveaua. Sforțările mele au fost zadarnice, așa cum mă și așteptasem. Din clipa aceasta nu mă mai îndoiam că trebuie să fie, undeva, un arc ascuns. Ideea mea fiind astfel verificată, am rămas încredințat de temeinicia premiselor mele, oricît de misterios mi se mai părea ceea ce descoperisem în privința cuielor. După o cercetare amănunțită, am scos la iveală arcul ascuns. L-am apăsat și apoi, mulțumit de cele ce descoperisem, m-am abținut de a ridica cerceveaua.

Am pus cuiul la loc și l-am privit cu luare aminte. Cineva care ar fi ieșit pe fereastră ar fi putut s-o și închidă, iar arcul ar fi funcționat de la sine. Dar cuiul n-ar mai fi fost pus la loc. E o concluzie limpede și care îngusta iarăși cîmpul cercetărilor mele. Ucigașii *trebuie* să fi fugit pe fereastra cealaltă. Dar dacă presupunem că arcurile celor două ferestre sînt asemănătoare, cum era foarte cu putință, *trebuie atunci* să găsesc o deosebire între cele două cuie sau cel puțin în felul cum au fost bătute. Suindu-mă deci pe somiera patului, m-am uitat cu băgare de seamă peste spătarul de la căpătîi, la cea de-a doua fereastră. Dibuind cu mîna pe după spătar, am găsit fără greutate arcul și am apăsat. Era, cred, de același fel cu celălalt. Mă uitai acum la cui.

Era tot așa de gros ca și celălalt și, pe cît se pare, bătut în același fel, pînă aproape de capăt.

Ai să spui, desigur, că lucrul ăsta m-a cam încurcat. Dacă ăsta ți-e gîndul, e din pricină că te înșeli asupra caracterului deducțiilor mele... Ca să-ți vorbesc în termeni sportivi, n-am dat greș niciodată. N-am pierdut urma nici măcar o clipă. Nu era nici o verigă lipsă la lanț. Urmărisem taina pînă la ultimul ei aspect, pînă la *cui*. Am spus că era întru totul la fel cu semenul său de la fereastra cealaltă. Dar faptul acesta, oricît părea de hotărîtor, era cu totul neînsemnat. Trebuie, mi-am zis, să fie ceva nelalocul lui în cuiul acesta. De-abia l-am atins și deodată, capul cuiului, cu o părticică din trunchi, cam de un sfert de deget, mi-a rămas între degete. Rămășița cealaltă a trunchiului era înfiptă în gaura de burghiu în care se rupsese. Această ruptură era foarte veche (fiind ruginită pe la margini) și fusese pricinuită de o lovitură de ciocan care înfundase și o parte din capul cuiului în adîncul cercevelei. Am potrivit acum cu multă grijă bucățica de la capătul cuiului în știrbitura de unde o luasem. Asemănarea cu un cui întreg era desăvîrșită. Nu se vedea crăpătura. Apăsînd pe arc, am săltat ușor cerceveaua cu cîteva degete. Capul cuiului se înălță o dată cu ea, rămînînd nemișcat în albia lui. Închisei atunci fereastra și asemănarea cu un cui întreg fu iarăși desăvîrșită.

Pînă aici enigma era dezlegată. Ucigașul fugise pe fereastra de deasupra patului. Și fie că, după fuga lui, a căzut de la sine, fie că a fost anume închisă de cineva, arcul a oprit-o în loc. Și tocmai această înțepenire a ferestrei cu ajutorul arcului a făcut ca poliția s-o dea greșit pe seama cuiului și să socoată ca nefolositoare continuarea cercetărilor.

Întrebarea care urmează este: cum a coborît ucigașul?

În această privință am căpătat un răspuns mulțumitor în timpul preumblării noastre în jurul clădirii. La o depărtare de vreo cinci picioare și jumătate de fereastra de care e vorba, se întinde sîrma unui paratrăsnet. Nu i-ar fi fost nimănui cu putință să ajungă de la sîrmă la fereastră, necum să intre în odaie. Totuși am băgat de seamă că obloanele catului patru erau construite într-un anume fel pe care tîmplarii din Paris îl numesc *ferrades*, foarte rar întîlnit în ziua de azi, dar destul de ades întîlnit la casele vechi din Lyon și Bordeaux. Sînt în formă de ușă obișnuită (cu un singur canat, nu cu două) cu deosebirea că jumătatea de jos e zăbrelită cu o împletitură metalică rară, care poate fi foarte bine apucată cu mîinile. În împrejurarea de față, aceste obloane sînt de o lățime de trei picioare jumătate și mai bine. Cînd le-am văzut din spatele casei, erau amîndouă pe jumătate deschise, cu alte cuvinte, alcătuiau în afară un unghi drept

cu zidul. Este de presupus că poliţia, ca şi mine de altfel, a cercetat partea din spate a locuinţei. Totuşi, cînd s-a uitat de-a lungul acestor *ferrades* (aşa cum trebuie să le fi privit) ea nu şi-a dat seama cît sînt ele de late sau, cel puţin, n-a dat acestei lăţimi însemnătatea cuvenită. Prin urmare, după ce s-a încredinţat că fuga n-a putut avea loc prin acest sector, poliţia, fireşte, n-a mai făcut aici decît o cercetare într-adevăr grăbită. Pentru mine era totuşi lucru lămurit că oblonul ferestrei de la căpătîiul patului, dacă ar fi fost deschis şi dat cu totul de perete, ar ajunge cam la două picioare de sîrma paratrăsnetului. Era de asemenea vădit că, punînd în joc o putere şi un curaj cu totul neobişnuit, ar fi fost totuşi cu putinţă ca de pe această sîrmă să se intre pe fereastră. O dată ajuns la o depărtare de două picioare şi jumătate (presupunem acum că oblonul e deschis de tot) hoţul ar fi putut să se apuce zdravăn cu mîinile de zăbrelele împletite. Părăsind apoi sîrma de care se sprijinea, proptindu-şi bine picioarele în zid şi făcînd de aici un salt îndrăzneţ, ar fi împins şi închis oblonul, izbutind să şi sară în odaie, dacă ne închipuim că fereastra era deschisă în acest timp.

Aş dori să bagi bine de seamă că am spus că e nevoie de o putere cu totul neobişnuită ca să se ducă la bun sfîrşit o ispravă atît de îndrăzneaţă. Am de gînd să-ţi arăt mai întîi că e foarte cu putinţă ca faptul să fi fost săvîrşit. Dar, în al doilea rînd, şi acesta e lucrul *de căpetenie,* ţin să-ţi atrag luarea aminte asupra acelei sprinteneli nemaipomenite şi aproape suprafireşti de care a dat dovadă.

Ai să-mi spui, fără îndoială, vorbind în graiul oamenilor de legi că pentru „lămurirea acestui caz" ar trebui mai degrabă să subevaluez puterea cerută în această împrejurare, decît să stărui să fie pe deplin preţuită. Poate că aşa se obişnuieşte în justiţie, dar raţiunea nu se învoieşte cu acest obicei. Scopul meu final este numai adevărul. Iar ceea ce-mi propun înainte de toate e să te fac să compari această putere *cu totul neobişnuită* cu acel glas *deosebit* de ascuţit (sau de aspru) ori *inegal,* despre a cărui naţionalitate nici măcar doi martori n-au putut fi de aceeaşi părere şi în a cărui rostire nimeni n-a fost în stare a desluşi o silabă.

Auzind acestea, o idee nelămurită şi nu pe deplin formată despre gîndul lui Dupin îmi flutură prin minte. Mi se părea că sînt în preajma înţelegerii, dar fără să pot înţelege, aşa cum unii oameni se află cîteodată pe hotarul amintirii dar fără să-şi poată aminti. Prietenul meu îşi urmă expunerea.

— Îţi dai seama, zise el, că am inversat problema. Nu mai e vorba de felul cum s-a intrat. Plănuisem să arăt că amîndouă acţiunile s-au întîmplat în acelaşi fel şi în acelaşi loc. Să ne în-

toarcem acum înăuntrul odăii. Să cercetăm aici tot ce se vede. Sertarele scrinului, pe cît se spune, au fost jefuite, cu toate că au mai rămas în ele o mulţime de lucruri de găteală. E o concluzie fără nici un rost. E o simplă presupunere, o presupunere neroadă, şi nimic mai mult. De unde oare am putea şti dacă obiectele găsite în sertare nu reprezintă tot cuprinsul lor? Doamna L'Espanaye şi fiica ei duceau o viaţă cît se poate de retrasă, nu vedeau lume, arareori ieşeau din casă, aveau deci prea puţine prilejuri să schimbe numeroase rînduri de veşminte. Cele găsite aici erau de o calitate cel puţin tot atît de bună ca tot ceea ce mai aveau aceste doamne. Dacă un hoţ ar fi luat ceva din ele, de ce n-ar fi luat pe cele mai bune, de ce nu le-ar fi luat pe toate? Într-un cuvînt, de ce ar fi lăsat cele patru mii de franci aur ca să se încurce cu o boccea de albituri? Aurul *a fost lăsat* pe loc. Aproape întreaga sumă despre care a vorbit Mignaud a fost descoperită în săculeţe, pe podele. Iată de ce aş dori să-ţi scot din cap ideea nătîngă a unui *mobil,* ideea zămislită în minţile celor de la Poliţie de mărturiile acelea care vorbesc de sume de bani înmînate la poarta casei. Am întîlnit cu toţii, în fiecare oră a vieţii noastre, coincidenţe de zece ori mai vrednice de luat în seamă (cu sume de bani plătite unei persoane asupra căreia s-a săvîrşit un omor la trei zile după facerea plăţii), dar fără să ne atragă nici o clipă atenţia. Îndeobşte, coincidenţele sînt nişte piedici uriaşe în drumul acelei categorii de cugetători fără pregătire, şi care nu cunosc nimic din teoria probabilităţilor, teorie căreia ştiinţa omenească îi datorează cuceririle ei cele mai glorioase şi cele mai faimoase descoperiri. În împrejurarea de faţă, dacă aurul ar fi dispărut, faptul că a fost înmînat cu trei zile mai înainte ar fi alcătuit ceva mai mult decît o coincidenţă. Ar fi întărit această idee despre existenţa unui *mobil* al crimei. Dar în adevăratele împrejurări ale cazului de faţă, dacă presupunem că aurul e într-adevăr mobilul acestei lovituri, trebuie atunci să credem că făptaşul a fost atît de idiot şi nehotărît, încît a uitat deopotrivă şi aurul şi scopul urmărit?

Cu mintea mereu îndreptată spre punctele asupra cărora ţi-am atras cu dinadinsul atenţia — adică glasul acela ciudat, sprinteneala nemaipomenită şi acea izbitoare lipsă de mobiluri într-o crimă de o cruzime atît de neobişnuită — să aruncăm o privire asupra măcelului însuşi. Iată o femeie ucisă prin sugrumare de nişte mîini vînjoase şi vîrîtă în hornul căminului, cu capul în jos. Ucigaşii de rînd nu omoară niciodată în acest fel. Sau cel puţin nu stau să aşeze în felul acesta trupul victimelor. Ai să recunoşti desigur că în felul ăsta de a vîrî cadavrul în horn e ceva din cale afară de *outré,* de silit, ceva care nu se împacă totuşi cu noţiunea de omenesc, chiar dacă am presupune că făptaşii ar fi cei mai perverţiţi

şi decăzuţi dintre oameni. Mai gîndeşte-te şi ce uriaşă trebuie să fi fost puterea aceea care a izbutit să împingă trupul moartei printr-o asemenea deschizătură şi atît de tare, încît au trebuit sforţările a patru inşi laolaltă, ca de-abia să-l poată trage *în jos*.

Să cercetăm acum şi celelalte urme ale isprăvilor acestei puteri cu adevărat uimitoare.

S-au găsit în vatră şuviţe foarte groase de păr cenuşiu. Fuseseră smulse din rădăcină. Dumneata ştii ce putere uriaşă ţi-ar trebui ca să poţi smulge din cap numai douăzeci sau treizeci de fire dintr-o dată. Ai văzut la fel ca şi mine pletele de care e vorba. Rădăcinile lor (hîde la vedere) erau amestecate cu bucăţi din pielea capului, dovadă sigură de nemaipomenita putere care a dezrădăcinat poate chiar o jumătate de milion de fire de păr dintr-o dată. Gîtul bătrînei doamne fusese nu numai tăiat, dar şi capul era despărţit cu totul de trup. Unealta întrebuinţată nu era decît un brici. Aş dori să iei seama la cruzimea de fiară dovedită şi în aceste isprăvi. Nu vorbesc de vînătăile de pe trupul doamnei L'Espanaye. Monsieur Dumas şi vrednicul său confrate monsieur Étienne au afirmat că au fost făcute cu o unealtă teşită. Aici părerea acestor domni era cu totul întemeiată. E vădit că unealta cea obtuză a fost piatra pavajului curţii, pe care victima a căzut tocmai de pe fereastra de deasupra patului. Această idee, oricît ar părea de simplă acum, a scăpat poliţiei şi încă din aceeaşi pricină pentru care i-a scăpat şi lăţimea obloanelor: căci datorită faimoaselor cuie, în mintea ei parcă pecetluită, nu putea pătrunde gîndul că ferestrele au fost vreodată deschise.

Iar după toate acestea, dacă te-ai gîndit bine şi la cumplita învălmăşeală din odaie, am ajunge destul de departe ca să putem pune laolaltă ideea unei sprinteneli uimitoare, a unei puteri supraomeneşti, a unei cruzimi de fiară, a unui măcel fără rost, a unei grozăvii atît de *groteşti* că pare străină de tot ce e omenesc, şi a unui glas străin şi el, prin intonaţia lui, de urechea unor oameni de diferite naţionalităţi, şi lipsit de orice rostire desluşită şi cu înţeles. Şi acum ce reiese de aici? Ce impresie am făcut asupra închipuirii dumitale?

Simţii un fior în tot trupul cînd Dupin îmi puse această întrebare.

— Un nebun, desigur, o fi săvîrşit fapta — spusei eu. — vreun nebun furios scăpat din vreun ospiciu *(Maison de Santé)* din vecinătate.

— Dintr-un anume punct de vedere, ideea dumitale nu e de lepădat. Dar glasul nebunilor, chiar cînd îi apucă cele mai groaznice furii, nu se aseamănă cîtuşi de puţin cu glasul acela ciudat care s-a auzit pe scară. Nebunii sînt un neam de oameni deosebit. Limbajul lor, oricît ar fi de fără şir e totuşi alcătuit din silabe. Pe de altă parte, părul unui nebun nu e la fel cu

ăsta, pe care-l am în mînă. Am desprins smocul ăsta dintre degetele înţepenite şi încleştate ale doamnei L'Espanaye. Ia spune-mi ce părere ai?

— Dupin! spusei eu adînc tulburat, părul ăsta e ceva nemaivăzut — ăsta nu e păr de om!

— N-am spus asta, zise el. Dar înainte de a hotărî asupra acestui punct, aş dori să-ţi arunci ochii pe schiţa mea de pe această coală de hîrtie. E un *facsimil* care arată ceea ce în unele mărturii s-a spus că sînt „vînătăi negricioase" şi „urme adînci de unghii" pe gîtul doamnei L'Espanaye, iar în altele (în ale domnilor Dumas şi Étienne), „un şir de pete vinete, vădit pricinuite de întipărirea degetelor".

Ai să-ţi dai seama, urmă prietenul meu, întinzînd hîrtia în faţa noastră pe masă, că acest desen te face să te gîndeşti la o încleştare puternică şi ţeapănă. Nu se vede nici un fel de *alunecare*. Fiecare deget şi-a păstrat pînă la urmă, poate chiar pînă la moartea victimei, cumplita înşfăcare prin care încă de la început se săpase adînc în carne. Încearcă acum să-ţi potriveşti toate degetele dintr-o dată, punîndu-le pe fiecare în aprentele corespunzătoare aşa cum le vezi.

Am încercat, dar în zadar.

— Dar poate că nu facem încercarea aşa cum ar trebui, zise el. Noi am întins hîrtia pe o suprafaţă plană: grumazul omenesc e însă cilindric. Uite un butuc de lemn rotund, a cărui circonferinţă e cam pe măsura unui gît de om. Pune-i desenul de jur împrejur şi mai încearcă o dată.

Făcui precum mi-a spus. Dar dificultatea era vădit mai mare decît înainte.

— Astea nu sînt urme de om, spusei eu.

— Şi acum, zise Dupin, citeşte paragraful ăsta din Cuvier.

Era o amănunţită dare de seamă, anatomică şi descriptivă, asupra marelui orangutang sălbatic din insulele Indiei de Răsărit. Statura lui uriaşă, puterea şi sprinteneala lui fără seamăn, precum şi darul acestui animal de a imita, toate acestea sînt bine cunoscute tuturor.

Am înţeles deodată toată grozăvia omorului.

— Descrierea degetelor, am spus eu, punînd capăt cititului, se potriveşte întru totul cu acest desen. Văd acum că nici un alt animal, afară doar de un orangutang din soiul arătat aici, n-ar fi putut lăsa întipărite nişte urme ca acestea pe care le-ai desenat. Smocul acesta de păr cafeniu e şi el aidoma cu al fiarei lui Cuvier. Dar nu pot totuşi înţelege ciudăţeniile acestei taine înspăimîntătoare. S-a spus de altminteri că *două* glasuri au fost auzite certîndu-se, şi e de netăgăduit că unul din ele era glasul unui francez.

— E adevărat. Şi ai să-ţi aminteşti în legătură cu asta de o expresie atribuită acestui glas

de aproape toţi cei ce l-au auzit, adică de expresia *Mon Dieu!* (Doamne!). In împrejurările de faţă această expresie a fost pe drept cuvînt caracterizată de către unul dintre martori (Montani, cofetarul) ca dînd glas unei imputări sau unei dojane. Pe aceste două cuvinte, deci, mi-am întemeiat mai cu dinadinsul nădejdile mele că voi dezlega pe deplin enigma. Un francez avea cunoştinţă de această crimă. E cu putinţă, este într-adevăr mai mult decît probabil, că e nevinovat, că n-a luat parte cîtuşi de puţin la sîngeroasa ispravă. Orangutangul i-a putut scăpa. Se poate să-i fi luat urma pînă în odaie. Dar, în împrejurările cumplite care au urmat, n-a mai putut să-l prindă. Fiara e slobodă încă. N-am să merg mai departe cu aceste presupuneri — n-am dreptul să le numesc altfel — fiindcă aceste umbre de gîndire pe care se întemeiază sînt destul de adînci ca să poată fi preţuite de propria mea judecată, şi pentru că nu pot pretinde să le fac înţelese de mintea altora. Să le numim deci presupuneri şi să vorbim de ele ca atare. Dacă francezul despre care e vorba e cu adevărat nevinovat de această cruzime (aşa cum de altfel presupun), anunţul acesta pe care l-am lăsat aseară, pe cînd ne întorceam acasă, la redacţia lui *Le Monde* (un ziar ce se ocupă de interesele navigaţiei şi e foarte căutat de marinari) ni-l va aduce aici, în locuinţa noastră.

Îmi întinse un ziar în care citii cele ce urmează:

ÎNŞTIINŢARE. *S-a găsit în Bois de Boulogne, în ziua de... (era în dimineaţa crimei) foarte devreme, un orangutang de statură uriaşă, de culoare cafenie, din specia de Borneo. Stăpînul (despre care se ştie că e un marinar din echipajul unui vas maltez) îşi poate recăpăta animalul, după ce va da semnalmente îndeajuns doveditoare şi va plăti o mică despăgubire prilejuită de prindere şi întreţinerea acestuia. A se adresa rue... no... faubourg St. Germain au troisième, (strada... numărul... foburgul St. Germain, la etajul al treilea).*

— Dar cum ai putut să ştii, întrebai eu, că omul cu pricina e marinar şi că ţinea de un vas maltez?

— *Nu* pot spune că ştiu, răspunse Dupin. Nu sînt *sigur* de asta. Dar ia te uită aici un petic de panglică. După forma şi înfăţişarea ei unsuroasă se vede că s-a împletit cu ea una din acele coade lungi (queues) care le plac aşa de mult marinarilor. Mai mult încă, nodul acesta, poate foarte puţină lume să-l facă, *afară* de marinari, şi îl întîlnim mai ales la maltezi. Am cules panglica la capătul de jos al sîrmei paratrăsnetului. Nu se poate să fi aparţinut vreuneia dintre răposate. La urma urmei chiar dacă m-am înşelat

cu privire la panglică, adică la faptul că francezul era un marinar de pe un vas maltez, tot n-am făcut nimic rău prin cele ce am spus în anunţul meu. Dacă am greşit, va presupune numai că m-am înşelat din cine ştie ce pricină de care nu va găsi cu cale să se intereseze. Dar dacă am nimerit, am făcut un pas mare înainte. Francezul acesta, care are cunoştinţă de omor, dar e totuşi nevinovat, va pregeta, fireşte, să dea răspuns înştiinţării mele de a-şi cere orangutangul. Iată cum va judeca: „Sînt nevinovat. Sînt sărac. Orangutangul meu e de mare preţ, iar pentru unul ca mine e chiar o avere. De ce să-l pierd, cu frica mea prostească de primejdie? E-n mîna mea, iată-l. A fost găsit în Bois de Boulogne, la o mare depărtare de locul măcelului. Cum o să bănuiască cineva că o fiară sălbatică a săvîrşit fapta? Poliţia e nedumerită, n-a putut găsi nici cel mai mic fir călăuzitor. Chiar dacă ar fi pe urmele animalului, are să-i fie cu neputinţă de a dovedi că ştiu de acest omor sau să mă scoată vinovat din pricina aceasta. Şi, mai presus de toate, sînt cunoscut. Cel care a dat înştiinţarea mă şi arată că sînt proprietarul animalului. Nu sînt sigur în ce măsură ştie cum s-au petrecut lucrurile. Dacă mă feresc şi nu-mi cer drepturile la o proprietate atît de mare şi despre care se ştie că e a mea, voi face cu atît mai mult ca animalul să fie bănuit. Nu e cuminte din parte-mi să atrag

atenţia nici asupra mea, nici asupra lui. Am să răspund acestei înştiinţări, o să-mi iau orangutangul înapoi şi am să-l ţin închis pînă s-o sfîrşi cu toată povestea.

In aceeaşi clipă, auzirăm un pas pe scări.

— Fii gata! zise Dupin. Ia-ţi pistoalele, dar nu trage, nici nu le arăta, pînă nu-ţi dau semnalul.

Poarta casei fusese lăsată deschisă şi vizitatorul intrase fără să sune. Inaintă cîţiva paşi pe scări. Păru că pregetă o clipă. Il auzirăm că scoboară. Dupin se îndreptă grabnic spre uşă, cînd l-am auzit suind din nou. N-a mai dat îndărăt a doua oară, s-a apropiat cu hotărîre şi a bătut la uşa camerei noastre.

— Intră, zise Dupin cu un glas voios şi cald.

Un om se ivi în prag. Se vedea bine că e marinar, un bărbat voinic, înalt şi musculos cu o înfăţişare plină de un fel de îndrăzneală drăcească, nu lipsită însă de farmec. Chipul lui ars de soare era mai mult decît pe jumătate ascuns de favoriţi şi de *mustachio*. Ţinea în mînă un ciomag de stejar, dar nu părea să aibă şi altfel de armă.

Făcu o plecăciune stîngace şi ne dădu bună seara cu un accent francez care, deşi aducea cu cel de la Neufchatel, făcea îndeajuns dovada obîrşiei sale pariziene.

— Şezi, te rog, prietene, zise Dupin. Cred că ai venit pentru orangutang. Pe cuvîntul meu

că te invidiez că ai un asemenea animal. E de o frumuseţe deosebită şi fără îndoială că e de o valoare foarte mare. Ce vîrstă o fi avînd ?

Ca un om care a scăpat de o greutate de nesuferit, marinarul răsuflă adînc. Răspunse apoi cu un glas liniştit :

— Nu prea ştiu nici eu, dar n-are mai mult de patru ani sau cinci. E aici ?

— O, nu. N-aveam unde să-l ţin. E aici pe aproape, în grajdul unui manej, pe rue Dubourg. Îl poţi avea mîine dimineaţă. Ai adus ceva dovezi de proprietate ?

— Desigur, domnule.

— Îmi pare rău să mă despart de el, zise Dupin.

— Nu înţeleg, domnule, ca dumneata să nu te alegi cu nimic după atîta osteneală, zise marinarul. Nici nu mi-a dat prin gînd una ca asta. Sînt foarte dornic să dau o răsplată găsitorului, vreau să zic o răsplată potrivită.

— Bine, răspunse prietenul meu. E foarte frumos din partea dumitale, desigur. Să mă gîndesc. Ce ţi-aş putea cere ? Hai să-ţi spun. Iată care o să-mi fie recompensa. Ai să-mi spui tot ce ştii dumneata despre crima din strada Morgue.

Dupin rostise aceste din urmă cuvinte cu un glas foarte adînc şi cu multă linişte. Şi cu aceeaşi linişte se duse pînă la uşă, o încuie şi puse cheia în buzunar. Scoase apoi un pistol din buzunarul de la piept şi-l puse cu un calm desăvîrşit pe masă.

Marinarul se înroşi la faţă, ca şi cum se lupta să nu se înăbuşe. Sări în picioare şi puse mîna pe ciomag. Dar în clipa următoare căzu îndărăt pe scaun tremurînd din tot trupul şi cu masca morţii pe obraz. Nu scoase o vorbă. Îl compătimeam din adîncul inimii.

— Prietene, zise Dupin cu un glas plin de duioşie, te-ai speriat degeaba, crede-mă. Oricum ar fi, noi nu-ţi vrem răul. Pe cinstea mea de om şi de francez, că n-avem de gînd să-ţi facem nici un rău. Ştiu cît se poate de bine că nu eşti vinovat de grozăviile din strada Morgue. Dar asta nu înseamnă că nu eşti chiar de loc amestecat în ele, măcar într-o oarecare măsură. Trebuie să-ţi dai seama, din cele ce ţi-am spus pînă acum, că am avut mijloace de a mă informa în această împrejurare, nişte mijloace de care dumneata nici n-ai putut vreodată visa. Iată deci cum stau lucrurile. N-ai făcut nimic din ce s-ar fi putut evita, nimic, fără îndoială, care să te facă vinovat. Nu te-ai făcut vinovat nici chiar de hoţie, cînd ai fi putut fura fără să fii pedepsit. N-ai nimic de ascuns. Nici n-ai de ce să ascunzi ceva. Pe de altă parte, eşti ţinut de toate legile onoarei să mărturiseşti tot ce ştii. Un om nevinovat zace astăzi în temniţă sub povara acestei crime, al cărei făptaş dumneata îl poţi da în vileag.

Pe cînd Dupin rostea aceste cuvinte, marinarul își revenise destul de bine în fire. Dar nu mai rămăsese nimic din toată cutezanța lui de la început.

— Dumnezeu să mă ajute, zise el, după o scurtă pauză, *voi spune* tot ce știu despre această afacere; dar nu trag nădejde să mă credeți nici măcar pe jumătate, da, aș fi un nătărău dacă aș nădăjdui. *Sînt* totuși nevinovat. Am să vă spun tot ce am pe inimă, chiar dacă o fi să mor.

Iată povestirea sa, pe scurt. În vremea din urmă făcuse o călătorie în arhipelagul indian. Un grup de marinari, din care făcea și el parte, debarcă la Borneo și pătrunse înlăuntrul insulei, să facă o excursie de plăcere. El și cu încă un tovarăș au prins orangutangul. Tovarășul murind, animalul rămase numai în stăpînirea lui. După multe necazuri, prilejuite de fioroasa cruzime a prizonierului, izbuti, în cele din urmă, să-l pună în siguranță, în locuința sa de la Paris. Aci, ca să nu atragă asupra-și nesuferita curiozitate a vecinilor, îl ținu închis cu mare grijă, cît timp a trebuit să-l vindece de o rană la picior pe care și-o făcuse pe bord, cu o așchie. Avea de gînd ca pînă în cele din urmă să-l vîndă.

Într-o noapte, sau mai degrabă într-o dimineață — dimineața omorului — pe cînd se întorcea acasă de la un chef de marinari, găsi fiara sălășluită chiar în dormitorul lui. Scăpase dintr-o cămăruță alăturată, unde el își închipuia că e bine închisă.

Cu briciul în mînă și săpunită din belșug, ea se așezase în fața oglinzii și încerca să se radă în toată legea, așa cum, fără îndoială, văzuse că face și stăpînul, cînd îl observase prin gaura cheii. Îngrozit că vede o armă atît de primejdioasă în mîna unui animal atît de fioros și în stare să se folosească de ea cu atîta îndemînare, omul rămase o clipă fără să știe ce are de făcut. De obicei știa totuși să-l potolească, fie și în accesele lui cele mai furioase, cu ajutorul biciului pe care vru să-l întrebuințeze și de data asta. La vederea acestuia, orangutangul sări deodată pe ușă afară, coborî într-o clipă scările și de aci, prin fereastra din nenorocire deschisă, se repezi în stradă.

Deznădăjduit, francezul se luă după el. Cu briciul mereu în mînă, maimuța se oprea din cînd în cînd să se uite înapoi la urmăritorul ei și să se strîmbe la el, pînă cînd acesta fu gata s-o ajungă. Atunci o luă iar la fugă. Goana ținu așa multă vreme. Pe străzi domnea o tăcere adîncă și ceasul era aproape trei dimineața. Pe cînd trecea printr-un pasaj din dosul străzii Morgue, atenția fugăritului fu atrasă de o lumină care strălucea la fereastra deschisă a camerei doamnei L'Espanaye, la etajul al patrulea al casei sale. Repezindu-se într-acolo, zări

sîrma paratrăsnetului, se cățără în susul ei cu o sprinteneală de neînchipuit, apucă oblonul, care era dat cu totul de perete, și în felul acesta se azvîrli de-a dreptul pe spătarul patului. Oblonul fusese iarăși deschis și dat de perete de către orangutang în clipa în care acesta pătrunsese în odaie.

Între timp marinarul era și vesel și nedumerit totodată. Avea speranțe mari acum să prindă iar fiara. Ea nu mai avea scăpare din capcana în care intrase decît pe sîrmă în jos, și putea fi înhățată la coborîre. Pe de altă parte, avea cuvînt să fie în culmea neliniștii, cu privire la ce putea să facă ea în casă. Gîndul acesta îl îmboldi pe om să-l urmărească iarăși pe fugar. Se poate foarte ușor sui cineva pe o sîrmă de paratrăsnet, mai ales un marinar. Dar cînd ajunse la înălțimea ferestrei, fu nevoit a se opri locului. Tot ce mai putu face era să se salte cît să întrevadă ceva înlăuntrul odăii. Dar cînd văzu ce văzu, fu cît pe-aci să scape sîrma, cuprins de o spaimă îngrozitoare. A fost în clipa în care au țîșnit în noapte acele țipete sfîșietoare care au făcut să sară din somn pașnicii locuitori din trada Morgue. Doamna L'Espanaye și fiica ei, în cămăși de noapte, se îndeletniceau, pesemne, să rînduiască niște hîrtii în lădița de fier, de care s-a mai pomenit, și care fusese trasă în mijlocul camerei. Era deschisă și conținutul ei zăcea risipit pe podele. Victimele trebuie să fi stat cu spatele la fereastră și, judecînd după timpul scurs între clipa în care fiara a pătruns în odaie și aceea în care au izbucnit țipetele, e de presupus că n-au zărit-o numai decît. Pocnetul oblonului a fost, firește, dat pe seama vîntului.

Cînd marinarul se uitase în odaie, uriașul animal tocmai o apucase pe doamna L'Espanaye de păr (pe care și-l despletise și tocmai și-l pieptănase) și umbla cu briciul pe lîngă obrazul ei imitînd gesturile unui bărbier. Nemișcată, fiica ei zăcea în nesimțire. Leșinase. Țipetele și sforțările deznădăjduite ale bătrînei doamne (căreia, între timp, fiara îi smulsese părul din cap) nu izbutiră decît să întărîte animalul. Din pașnic cum se pare că fusese, deveni furios. Cu o mișcare hotărîtă a brațului său vînjos, aproape că îi despărți capul de trup. La vederea sîngelui, îndîrjirea lui deveni furie oarbă. Scrîșnind din dinți și aruncînd fulgere din ochi, se năpusti peste trupul tinerei fete și își adînci cumplitele ghiare în grumazul ei, încleștînd-o astfel pînă își dădu sufletul. În această clipă, privirile lui rătăcite și sălbatice căzură pe căpătîiul patului, deasupra căruia, chipul stăpînului, schimonosit de groază, de-abia se vedea. Furia bestiei, care fără îndoială că ținea minte biciul, se preschimbă pe loc în teamă. Dîndu-și seama că merita o pedeapsă, părea că e dornic să-și ascundă sîngeroasele isprăvi și țopăia prin odaie

în prada unui zbucium nervos, răsturnînd și sfărîmînd în calea sa tot ce găsea prin casă și smulgînd și saltelele din pat. Apucă, în sfîrșit, cadavrul fiicei și-l împinse în cămin, cum a și fost găsit. Apoi pe al bătrînei doamne pe care-l azvîrli peste cap pe fereastră.

Pe cînd maimuța se apropia de geam cu mutilata ei povară în brațe, marinarul îngrozit se dădu pe sîrmă îndărăt și, scoborînd de-a lungul ei mai mult pe lunecate decît agățat în mîini, o luă la fugă spre casă, temîndu-se de urmările măcelului și dezbărîndu-se bucuros de orice grijă privind soarta orangutangului. Vorbele auzite de vecini pe scară erau strigătele de groază și de spaimă ale francezului, amestecate cu schelălăielile drăcești ale fiarei.

Nu mai am nimic de adăugat.

Orangutangul trebuie să fi scăpat din odaie tot de-a lungul sîrmei, tocmai cînd cei de afară spărgeau ușa. Tot el trebuie să fi închis fereastra cînd a ieșit prin ea. Mai tîrziu a fost prins de stăpînul său, care a căpătat preț bun pe el de la *Jardin des Plantes*. Lebon a fost eliberat pe loc, pe temeiul istorisirii noastre despre împrejurările crimei, istorisire făcută (cu ceva comentarii de ale lui Dupin) prefectului de poliție în biroul său.

Acest înalt funcționar, cu toate că era binevoitor față de prietenul meu, nu putea totuși să-și ascundă necazul pricinuit de întorsătura

pe care o luaseră lucrurile și își îngădui o dată sau de două ori să ia în rîs năravul unor anumite persoane, de a se amesteca în treburile altora.

— Lasă-l să vorbească, zise Dupin, care nu găsise că e cu cale să răspundă. Lasă-l să pălăvrăgească. Asta îi ușurează conștiința. În ce mă privește, sînt mulțumit că l-am bătut la el acasă. Și totuși dacă a dat greș în dezlegarea acestui mister, asta nu e cîtuși de puțin un lucru de mirare, cum își închipuie el. Căci într-adevăr prietenul nostru prefectul e mult prea isteț ca să poată fi și profund. Înțelepciunea lui nu este întemeiată pe nimic. E numai și numai cap, iar trup de loc, întocmai ca icoanele zeiței Laverna sau, mai bine zis, e numai umeri și cap, cum e și batogul. Îmi place mai ales pentru măiestrita lui mironoseală, un fel de păsărească, mulțumită căreia și-a făcut o faimă de om isteț. Vorbesc adică de năravul lui de a tăgădui ceea ce este și de a explica ceea ce nu e — *de nier ce qui est, et d'expliquer ce qui n'est pas.* [1]

[1] Rousseau, Nouvelle Héloïse.

MANUSCRIS GĂSIT ÎNTR-O STICLĂ

Qui n'a plus qu'un moment
à vivre
N'a plus rien à dissimuler [1]
Quinault (*Atys*)

Am prea puţine de spus despre ţara şi familia mea. Rătăcirile mele, ca şi trecerea anilor m-au îndepărtat de una şi m-au înstrăinat de cealaltă. Averea moştenită mi-a îngăduit să am parte de o educaţie aleasă iar mintea mea contemplativă m-a învrednicit să pun rînduială în toate cunoştinţele adunate cu hărnicie în decursul studiilor mele începute din vreme. Mai presus de toate mă încîntau lucrările moraliştilor germani; nu dintr-o admiraţie fără rost pentru elocventa lor nebunie, ci din pricina uşurinţii cu care le descopeream erorile, mulţumită deprinderii mele de a gîndi metodic. Adesea mi s-a adus învinuirea că geniul meu e prea arid.

[1] *Cine nu mai are de trăit decît o clipă nu are nimic de ascuns.*

Lipsa mea de imaginaţie a fost socotită ca o crimă şi scepticismul meu m-a făcut renumit de-a lungul întregii mele vieţi. Mă tem, în adevăr, că o foarte puternică înclinare către filozofia fizică să nu-mi fi strecurat în minte o greşeală foarte des întîlnită în veacul nostru şi anume deprinderea de a explica orice fapt, chiar şi pe cel mai puţin explicabil, cu ajutorul principiilor acestei ştiinţe. Intr-un cuvînt, nimeni nu era mai puţin expus ca mine să se lase ispitit de licăririle amăgitoare, de acele „ignes fatui" ale superstiţiei, dincolo de hotarele severe ale adevărului. Am crezut nimerit să fac această lungă introducere, de teamă că povestirea de necrezut pe care am să v-o spun ar putea fi privită mai degrabă ca rodul unei închipuiri greoaie, decît ca experienţa pozitivă a unui spirit pentru care fanteziile închipuirii erau literă moartă şi deşertăciune.

După mai mulţi ani pe care i-am petrecut călătorind prin străinătate, m-am îmbarcat în anul 18..., în portul Batavia, din bogata şi populata insulă Java, ca să dau o raită prin insulele Arhipelagului.

Am pornit la drum ca un călător oarecare, fără altă pricină, decît un fel de nelinişte nervoasă care se cuibărise în mine ca un strigoi.

Corabia noastră era o navă frumoasă de aproape patru sute de tone, căptuşită cu aramă

şi construită la Bombay din lemn de tek de Malabar. Era încărcată cu coconi de bumbac şi cu ulei din insulele Lachadive. Mai aveam la bord şi funii de cocotier, zahăr de palmier, unt topit, nuci de cocos şi cîteva lăzi cu opium. Încărcătura fusese făcută fără pricepere şi, din pricina aceasta, corabia se aplecase pe o parte.

Am pornit la drum numai cu o adiere de vînt şi vreme de mai multe zile ne-am ţinut de-a lungul coastei răsăritene a insulei Java, fără ca nimic să tulbure monotonia călătoriei noastre, în afară de întîlnirea întîmplătoare a cîtorva mici îmbarcaţiuni din arhipelagul către care ne îndreptam.

Într-o seară, stînd rezemat de parapetul de la pupa, am zărit spre nord-vest un nor singuratic şi foarte ciudat. Era deosebit atît prin culoarea lui, cît şi datorită faptului că era cel dintîi pe care-l vedeam de la plecarea noastră din Batavia. L-am privit cu atenţie pînă la apusul soarelui, cînd se întinse deodată pretutindeni, spre răsărit ca şi spre apus, încercuind zarea cu o dungă îngustă de aburi, care semăna cu linia lungă şi joasă a unei coaste. Puţin după aceea mi-a atras luarea-aminte luna, a cărei culoare bătea în roşu închis, şi înfăţişarea neobişnuită a mării. Se schimba văzînd cu ochii şi apele ei păreau mai străvezii decît de obicei. Deşi îi puteam vedea cît se poate de bine fundul, ridicînd sonda am găsit totuşi că nava se afla la cincisprezece brasse.

Se făcuse o zăpuşeală cumplită şi aerul părea străbătut de vîrtejuri fierbinţi, cum sînt cele ce se înalţă de pe un fier încins. Cînd se lăsă noaptea, orice adiere de vînt căzu şi urmă un calm cum nu se poate închipui mai desăvîrşit. Flacăra unei lumînări ardea la pupa fără cea mai mică pîlpîire, iar un fir lung de păr, ţinut între două degete, atîrna în jos fără cea mai slabă tremurare. Totuşi, căpitanul zicea că nu întrezăreşte nici un semn de primejdie; şi cum eram împinşi de-a dreptul spre ţărm, dădu comanda să se strîngă pînzele şi să se lase ancora. Nu a rămas nimeni de veghe şi echipajul, compus mai ales din malaezi, s-a întins pe punte fără nici o grijă. M-am coborît în cabină, hărţuit însă necontenit de presimţirea unei nenorociri. În adevăr, toate acele semne îmi dovedeau că teama mea de un simun era îndreptăţită. I-am împărtăşit şi căpitanului îngrijorarea mea, dar el nu luă în seamă ce îi spuneam şi se depărtă, fără a se mai osteni să-mi răspundă. Totuşi, neliniştea nu mă lăsa să dorm şi, către miezul nopţii, m-am suit pe punte. Cînd pusei piciorul pe cea din urmă treaptă a scării de la cabine, un zumzet asurzitor, ca cel iscat de învîrtirea grăbită a unei roţi de moară, m-a uluit cu totul şi, mai înainte de a-mi putea da seama de unde vine, am simţit

cum tremură corabia pînă în adîncurile ei. În clipa următoare, un noian de spume se aruncă pe o coastă şi, repezindu-se asupră-ne, mătură întreaga punte, de la un capăt la celălalt. Nespusa violenţă a vîntului a însemnat în mare măsură pentru nava noastră mîntuirea. Cum catargele fi fuseseră tîrîte peste bord, corabia, deşi cufundată cu totul în apă, se ridică după o clipă cu greu din mare şi, clătinîndu-se sub apăsarea uriaşă a furtunii, în cele din urmă se îndreptă.

Mi-e cu neputinţă să spun prin ce minune am scăpat de pieire. Ameţit de izbitura valului, cînd mi-am venit în fire, m-am pomenit ghemuit între etambou şi cîrmă.

Anevoie, m-am ridicat în picioare şi, privind năucit în jurul meu, cel dintîi gînd mi-a fost că ne găsim printre brizanţi; atît era de groaznică — depăşind orice închipuire — vîltoarea oceanului uriaş şi plin de spume, care ne tîra în abis. După un răstimp, am auzit glasul unui bătrîn suedez, care se îmbarcase cu noi în clipa cînd părăseam portul. L-am strigat din răsputeri şi el a venit clătinîndu-se spre partea dinapoi a corăbiei. În curînd, am descoperit că eram singurii supravieţuitori ai prăpădului. Tot ce era pe punte, în afară de noi doi, fusese tîrît peste bord; căpitanul şi marinarii trebuie să fi pierit în timpul somnului, deoarece cabinele erau pline de apă. Fără de nici un ajutor, nu ne

puteam aştepta să facem mare lucru pentru salvarea navei şi sforţările ne-au fost la început zădărnicite de teama că ne scufundăm din clipă în clipă. Parîma ni se rupsese ca o sfoară de împachetat, la cea dintîi suflare a uraganului, altfel am fi fost înghiţiţi numaidecît. Goneam naintea valului cu o viteză înspăimîntătoare şi apa ne făcea spărturi largi. Lemnăria navei avusese foarte mult de suferit în partea dinapoi, mai peste tot aveam stricăciuni mari. Dar, cu o bucurie nespusă am descoperit că pompele erau neatinse şi încărcătura noastră nu se prea clintise din loc. Furia cea grozavă a furtunii trecuse şi primejdia pricinuită de forţa vîntului se micşorase; ne gîndeam însă cu teamă că el ar putea înceta cu totul: judecînd după avariile noastre, trebuia să pierim fără greş în hula înspăimîntătoare care ar fi urmat după aceea. Dar această teamă nu părea cîtuşi de puţin să se adeverească prea curînd. Cinci zile şi cinci nopţi, singura noastră hrană a fost puţin zahăr de palmier, scos cu mare greutate din teugă; iar rămăşiţa corăbiei noastre a zburat, cu o iuţeală nebună, în voia trîmbelor de vînt ce se alungau cu repeziciune şi care, fără a atinge furia dintîi a simunului, erau totuşi mai cumplite decît orice altă furtună ce mi-a fost dat să văd pînă atunci. Afară de unele schimbări neînsemnate, drumul nostru în primele patru zile ducea, cu mici schimbări, de la sud-est,

cuart sud, şi ar fi trebuit să ne arunce pe coasta Noii Olande. In cea de a cincea zi, frigul ajunse de neîndurat, deşi vîntul se abătuse ceva mai spre nord. Cînd răsări, soarele avea o strălucire galbenă, bolnăvicioasă. Se înălţă doar cu cîteva grade deasupra orizontului, fără să răspîndească o adevărată lumină. Nu se vedea nici un nor, totuşi vîntul se înteţea şi sufla la răstimpuri cu putere. După cît ne-am putut da seama, era cam pe la amiază cînd aspectul soarelui ne atrase din nou atenţia. Nu împrăştia lumină propriu zis, ci un fel de flacără posomorîtă şi tristă, fără răsfrîngeri, ca şi cum toate razele i-ar fi fost polarizate. Chiar înainte de a se scufunda în marea învolburată, miezul lui de foc pieri pe neaşteptate, ca stins pe loc de o putere nevăzută. Cînd se rostogoli în oceanul fără fund, nu mai era decît o tipsie de argint întunecat.

Am aşteptat zadarnic ivirea celei de a şasea zile — ziua aceasta nu a sosit încă pentru mine, cît pentru suedez, nu va mai sosi niciodată. Din clipa aceea, am fost cufundaţi într-o beznă atît de deasă, încît nu mai puteam zări un obiect la douăzeci de paşi de corabie. Ne învăluia aceeaşi noapte veşnică, neîntreruptă nici măcar de sclipirile fosforescente ale mării, cu care fusesem deprinşi la tropice. Totodată ne-am dat seama că, deşi furtuna bîntuia cu o furie nepotolită, valurile ce ne petreceau nu mai aveau, ca pînă atunci, înfăţişarea unor talazuri înspumate ce se lovesc de stînci. Jur împrejur, spaimă şi întuneric de nepătruns, un deşert negru şi înăbuşitor de abanos. In mintea bătrînului suedez se cuibărise pe încetul o teamă superstiţioasă. Cît despre mine, sufletul mi-era copleşit de o groază mută. Nu mai purtam grija corăbiei : ar fi fost deopotrivă de greu şi de zadarnic. Ne-am adăpostit cît am putut de bine sub ciotul trinchetului şi, plini de amărăciune, ne-am aţintit privirile în largul oceanului. Nu aveam nici un mijloc de a măsura timpul, iar despre situaţia noastră nu puteam afla nimic. Totuşi ne dădeam bine seama că înaintasem spre sud mai mult decît orice alt corăbier înaintea noastră ; şi eram nespus de uimiţi că nu întîlnim obişnuitele stavile de gheaţă. Intre timp, fiece clipă ameninţa să ne fie cea de pe urmă, fiece talaz uriaş se năpustea să ne învăluie şi să ne nimicească. Hula depăşea tot ce mi-aş fi putut închipui şi e o adevărată minune că n-am fost înghiţiţi pe loc. Tovarăşul meu îmi spuse că avem o încărcătură uşoară şi-mi reaminti de însuşirile cu totul deosebite ale corăbiei. Dar nu mă puteam opri să nu simt cumplita restrişte ce izvora din însăşi nădejdea noastră. Abătut şi trist, mă pregăteam să mor. O moarte pe care, gîndeam eu, nimic nu o poate amîna cu mai mult de o oră. Căci cu fiecare nod parcurs de navă, zbuciumul acelei

mări fără seamăn de neagră se făcea mai sinistru și mai înfiorător. Ne pierdeam uneori răsuflarea, înălțați pînă mai sus de zborul albatroșilor, alteori amețeam cu totul de iuțeala prăbușirii noastre într-o ghehenă de ape, unde aerul era stătut și nici un zvon nu tulbura somnul balaurului din adîncuri.

Ne găseam pe fundul unui asemenea abis, cînd deodată un țipăt scurt și plin de groază al tovarășului meu izbucni în noapte. „Uite! Uite! răcni el în urechea mea. Dumnezeule mare! Ia te uită!" Pe cînd vorbea, zării o dîră de lumină de un roșu întunecat și sinistru, care se revărsa pe laturile prăpastiei adînci în care zăceam și arunca o licărire șovăitoare pe puntea noastră. Ridicînd ochii, întîlnii o priveliște care îmi îngheță sîngele în vine. Chiar deasupra noastră, la o înălțime înfiorătoare, și chiar pe muchea povîrnișului repezit, plutea o corabie gigantică de aproape patru mii de tone. Deși era suită pe creasta unui val de o sută de ori mai înalt decît ea, părea că întrece în mărime orice navă în plutire, fie ea de război, fie de-a Companiei Indiilor. Carena ei uriașă, de un negru de cărbune, nu era împodobită cu nici una din sculpturile obișnuite la corăbii. Prin sabordurile deschise ieșea un singur rînd de tunuri de aramă care oglindeau pe fețele lor lucii flacăra nenumăratelor fanale de luptă care se legănau încoace și încolo printre vergile și ve-

lele navei. Dar ceea ce mai ales ne-a umplut de uimire și groază a fost faptul că plutea cu toate pînzele întinse în mijlocul vijeliei dezlănțuite și în rînjetele suprafirescului ocean. Cînd am zărit-o întîi, nu i se vedea decît gruiul ancorei, în timp ce se înălța lin din întunecatul și groaznicul hău dindărătul ei. Numai pentru o clipă de groază nespusă, se opri pe soclul ei șovăitor, ca și cum ar fi voit să se arate în negrăita ei măreție, apoi se cutremură, se clătină și se prăbuși.

Nu știu cum s-a făcut că în clipa aceea o liniște neașteptată a pus stăpînire pe sufletul meu. Tîrîndu-mă cît putui mai departe spre pupa, adăstai fără teamă prăpădul ce avea să se abată asupră-ne. Corabia noastră, în cele din urmă, încetase lupta și se cufundase cu prova în mare. Lovitura masei care se prăvălea o izbi deci în acea parte din trupul ei care era aproape sub apă și urmarea de neînlăturat a fost că m-a zvîrlit cu o putere nemaipomenită pe puntea străină.

Am căzut. În clipa aceea corabia se clătină pe loc; apoi își reluă mersul. Mi-am închipuit că mulțumită tulburării iscate atunci, am putut trece nebăgat în seamă de echipaj. Nu mi-a fost prea greu să mă strecor nevăzut pînă la o gură de magazie ce rămăsese deschisă și în curînd am găsit mijlocul să mă furișez în cală. N-aș putea spune ce m-a îndemnat s-o fac. În-

cercarea de a mă ascunde era poate datorită unei nelămurite spaime care pusese stăpînire pe gîndul meu de îndată ce zărisem marinarii de pe corabie. Nu-mi venea să mă las în voia unui soi de oameni care de la prima aruncătură de ochi mi-au părut atît de ciudaţi şi mi-au trezit în minte atîtea temeri şi îndoieli. De aceea am socotit nimerit să-mi întocmesc o ascunzătoare în cală. Dînd la o parte cîteva scînduri din căptuşeala vasului, am făcut în aşa fel ca să-mi asigur un adăpost destul de larg în grindăria lui uriaşă.

De-abia isprăvisem treaba, cînd un zgomot de paşi în cală mă şi sili să-l folosesc. Cu mers nesigur şi sfios un om trecu pe lîngă ascunzătoarea mea. Nu-i puteam vedea chipul, dar am avut răgaz să-i cercetez înfăţişarea. Arăta nespus de bătrîn şi de prăpădit. Genunchii i se încovoiau şi întreaga sa făptură tremura sub povara anilor. Bolborosea cu glas scăzut şi stins cîteva cuvinte dintr-un grai ce nu l-am putut înţelege şi scormonea într-un ungher printr-un morman de instrumente ciudate la vedere şi de hărţi de navigaţie învechite. În felul lui de a fi era ceva din purtarea ursuză a unui moşneag căzut în copilărie, curios îmbinată cu măreţia solemnă a unui zeu. Într-un tîrziu, se sui pe punte şi nu l-am mai văzut.

. . . .

Un sentiment fără nume a pus stăpînire pe sufletul meu — o senzaţie care nu poate fi supusă analizei, căreia nu i se potrivesc învăţămintele trecutului şi pentru care mă tem că viitorul însuşi nu-mi va da cheia. Pentru o minte alcătuită ca a mea, constatarea aceasta din urmă e un chin. Niciodată — ştiu bine că niciodată, n-am să fiu lămurit cu privire la felul presupunerilor mele. Nu e de mirare totuşi, că aceste presupuneri sînt atît de nelămurite, de vreme ce ele îşi au obîrşia în izvoare cu totul noi pentru mine. Un simţ nou, o nouă entitate, se adăugase sufletului meu.

. . . .

E multă vreme de cînd am păşit întîia oară pe puntea acestei groaznice corăbii şi-mi vine a crede că razele destinului meu încep să se adune într-un focar. Ce oameni de neînţeles! Adînciţi în gînduri ce nu le pot ghici, trec pe lîngă mine fără să mă bage în seamă. E curată nebunie din parte-mi să mă ascund, fiindcă lumea *nu vrea* să mă vadă. Chiar adineauri am trecut drept prin faţa ochilor secundului; nu de mult m-am furişat pînă şi în cabina căpitanului şi am luat de acolo tot ce-mi trebuia ca să scriu toate acestea şi cele de mai sus. Din cînd în cînd voi mai face cîte o însemnare în acest jurnal. E adevărat că nu pot găsi nici o cale să-l fac cunoscut în lume, dar nu mă pot lipsi de a face o încercare. În clipa cea din

urmă, am să pun manuscrisul într-o sticlă și am să-l arunc în mare.

. . . .

S-a ivit un fapt care mi-a dat iar de gîndit. Asemenea lucruri sînt ele oare rodul simplei întîmplări? Mă furișasem pe punte și m-am așezat fără a atrage atenția nimănui pe un morman de sarturi și de vele, în fundul bărcii. În vreme ce cugetam la ciudățenia soartei mele, mînjeam în neștire marginile unei vele împăturite cu grijă — cu o perie muiată în catran. Pînza e întinsă acum pe vergă și mîzgălelile făcute la întîmplare cu peria alcătuiesc cuvîntul DESCOPERIRE.

Nu de mult am cercetat cu de-amănuntul felul cum e întocmită corabia. Deși bine înarmată, nu pare a fi o navă de război. Construcția ei, ca și echipamentul și velatura dezmint o asemenea presupunere. Lesne îmi pot da seama de ceea ce nu e; mi-e teamă însă că e cu neputință de spus ce este. Nu știu cum se face, dar cercetînd forma ei ciudată, deschiderea neobișnuită a grinzilor, mărimea ei uriașă și neînchipuita colecție de vele, linia simplă și severă a provei și pupa ei străveche, mi se ivesc pe neașteptate în minte icoane de lucruri foarte bine cunoscute. Și întotdeauna cu asemenea nedeslușite umbre ale memoriei se împletesc amintiri ciudate din cronici vechi, străine, ale veacurilor de mult apuse.

M-am uitat cu luare-aminte la cheresteaua corăbiei. E construită dintr-un material care mi-e necunoscut. Am fost uimit de felul cum arată lemnul. Mi se pare că nu e pe potriva scopului pentru care e folosit. Și anume, e un lemn din cale-afară de poros, fără să mai ținem seama de faptul că este mîncat de carii, ca urmare a plutirii pe aceste meleaguri, și putred de vechime. Observația mea poate să pară mai mult decît ciudată, dar lemnul acesta ar avea toate însușirile stejarului spaniolesc, dacă stejarul spaniolesc ar fi dilatat prin mijloace artificiale.

Recitind rîndurile de mai sus, îmi vine în minte o vorbă cu înțeles straniu a unui bătrîn lup de mare olandez. „E tot atît de adevărat — obișnuia el să spună cînd cineva se îndoia de spusele sale — e tot atît de adevărat, cum e și faptul că există o mare în care trupul corăbiei crește și se dezvoltă întocmai ca trupul plin de viață al unui marinar."

. . . .

Acum o oră m-am încumetat să mă strecor într-un grup de oameni din echipaj. Nu m-au luat de loc în seamă și, deși chiar în mijlocul lor, păreau că sînt cu totul neștiutori că mă aflu printre ei. Întocmai ca și cel pe care l-am zărit întîia oară în cală, purtau cu toții povara unor adînci bătrîneți; genunchii șubrezi le tremurau; umerii li se gîrboveau de tot, vîntul le biciuia obrazul scofîlcit, iar pletele sure li se

resfirau înfiorător în furtună. In jurul lor, în tot locul, pe punte, erau trîntite instrumente matematice de o formă neobişnuită şi cu totul învechită.

. . . .

Am mai pomenit de o velă mică ce tocmai fusese întinsă. Din clipa aceea, corabia gonită de vînt şi-a urmat groaznicul ei drum drept spre sud cu fiece petic de pînză desfăşurat deasupră-i, de la mărul catargului şi pînă la verfafor — rostogolindu-şi fără încetare capătul vergilor şi zburătorul, prin cel mai cumplit infern al apelor ce-l poate închipui o minte omenească. Tocmai am părăsit puntea unde mi-e cu neputinţă să mă ţin drept în picioare, deşi oamenii din echipaj par să sufere prea puţin din această pricină. Mi se pare o minune fără seamăn ca o corabie uriaşă ca a noastră să nu fie înghiţită pe loc şi pentru totdeauna. Sîntem desigur blestemaţi să ne legănăm într-una pe marginea veşniciei, fără a face saltul cel din urmă în abis. Alunecăm peste valuri de o mie de ori mai uimitoare decît tot ce mi-a fost dat să văd vreodată, cu uşurinţa pescăruşului ce săgetează apele. Şi talazurile uriaşe îşi înalţă capetele deasupra noastră, ca demonii adîncurilor, dar ca nişte demoni care s-ar mărgini doar să ameninţe, fiindu-le oprit să nimicească. Sînt ispitit să pun această neîncetată mîntuire a noastră în seama singurei pricini fireşti care

poate avea o asemenea urmare. Trebuie adică, să presupun că nava este împinsă de un curent puternic sau de un puhoi submarin de nestăvilit.

. . . .

L-am privit pe căpitan drept în faţă, chiar în cabina lui, dar, aşa cum mă aşteptam, nu m-a luat în seamă. Deşi nimic în înfăţişarea lui nu l-ar face să pară deosebit de ceilalţi oameni în ochii primului venit, totuşi uimirea ce am resimţit-o la vederea lui se îmbina cu un sentiment nestăpînit de teamă şi de veneraţie. Ca statură, e cam de înălţimea mea ; şi anume cam de cinci picioare şi opt şchioape. Trupul lui bine făcut şi împlinit, nici prea voinic nici prea arătos. Dar mai ales expresia atît de stranie întipărită pe chipul său — icoană minunată, puternică şi răscolitoare a unei bătrîneţi înaintate şi fără întoarcere — această expresie mi-a stîrnit în minte o tulburare de neînchipuit. Fără a fi adînc brăzdată, fruntea lui poartă pecetea a mii şi mii de ani. Pletele-i sure sînt mărturia trecutului, iar ochii lui de cenuşă sînt plini de tainele viitorului. Pardoseala cabinei era acoperită peste tot cu bucoavne ciudate, ferecate în fier, cu instrumente ştiinţifice sfărîmate şi cu hărţi străvechi de mult timp uitate. Capul îi era sprijinit în mîini şi-şi aţintea privirea neliniştită, arzătoare, asupra unei hîrtii pe care am luat-o drept o poruncă şi care, în tot cazul,

purta iscălitura unui monarh. Bolborosea ceva, întocmai ca primul marinar pe care l-am zărit în cală ; cîteva cuvinte abia şoptite, posomorîte, dintr-un grai necunoscut ; şi glasul celui ce le rostea părea că-mi ajunge la ureche de la mari depărtări, deşi el se afla chiar lîngă mine, lipit de cotul meu.

. . . .

Corabia cu tot ce se află pe ea este pătrunsă de duhul vremilor de altădată. Oamenii din echipaj se prefiră încoace şi încolo, ca nişte umbre ale veacurilor apuse. Ochii lor au o sclipire aprigă şi neliniştită. Şi cînd trec pe lîngă mine, şi cînd le văd în treacăt degetele luminate de flacăra crîncenă a fanalelor de luptă, simt ceva ce niciodată n-am mai simţit, deşi am fost toată viaţa un pătimaş iubitor de antichităţi şi m-am desfătat îndelung la umbra prăbuşitelor coloane de la Balbek, Tadmor şi Persepolis, pînă ce şi sufletul mi s-a prefăcut într-o ruină.

. . . .

Cînd mă uit în jurul meu, mi-e ruşine de temerile mele dintîi. Dacă furtuna care ne-a urmărit mai înainte m-a făcut să tremur, cît ar trebui să fiu de îngrozit de lupta aceasta a oceanului cu vîntul, despre care un cuvînt searbăd, ca simun sau ciclon, e prea slab ca să-ţi poată da vreo idee. În apropierea corăbiei noastre nu e decît bezna nopţii veşnice şi un hău de ape fără spume, dar cam la o depărtare de o

leghe, de o parte şi de alta, se pot vedea la răstimpuri, nedesluşit, înspăimîntătoare metereze de gheaţă, înălţîndu-se spre cerul pustiu, de parcă ar fi chiar pereţii universului.

. . . .

Aşa cum bănuisem, corabia e dusă fără doar şi poate de un curent — dacă se poate da fără a greşi această denumire unui puhoi care, mugind şi urlînd printre albele gheţuri, detună înspre sud ca o cascadă în nestăvilita ei cădere.

. . . .

Cred că i-ar fi cu neputinţă cuiva să-şi închipuie grozăvia senzaţiilor mele. Totuşi dorinţa de a pătrunde tainele acestor tărîmuri de spaimă întrece chiar şi deznădejdea şi mă împacă pînă şi cu cea mai hîdă înfăţişare a morţii. Ne avîntăm fără nici o îndoială spre o descoperire uluitoare, spre vreun mister de nepătruns, a cărui dezlegare aduce cu sine nimicirea. Acest curent ne împinge pesemne chiar către polul sud. Trebuie să spun că o presupunere atît de stranie pare a fi totuşi întemeiată.

. . . .

Marinarii străbat puntea cu pasul lor neliniştit şi şovăielnic, dar atît înfăţişarea cît şi felul lor de a fi trădează mai degrabă avîntul unei speranţe decît nepăsarea deznădejdii.

Între timp, vîntul bate mereu din spate şi, cum avem o sumedenie de pînze întinse, corabia

e săltată uneori cu totul afară din mare. O! grozăvie a grozăviilor! Deodată, gheaţa se dă în lături şi pornim să ne învîrtim ameţitor de iute în uriaşe cercuri concentrice, jur împrejurul unui amfiteatru gigantic, ai cărui pereţi îşi pierd vîrfurile în depărtare şi în beznă.

Dar prea puţină vreme mi-a mai rămas ca să cumpănesc asupra soartei mele. Cercurile se micşorează cu iuţeală, ne repezim nebuneşte în gheara vîrtejului şi, printre urletele oceanului şi tunetele furtunii, corabia — o! Doamne! — se cutremură şi se scufundă.

Povestirea *„Manuscris găsit într-o sticlă" a fost tipărită întîia oară în 1831 şi numai cu mulţi ani mai tîrziu am luat cunoştinţă de hărţile lui Mercator, în care se vede oceanul cum se repede prin patru guri în Golful Polar (nordic), ca să fie înghiţit în măruntaiele pămîntului; polul însuşi e înfăţişat ca o stîncă neagră, ce se ridică la o înălţime ameţitoare. E.A.P.*

O POGORÎRE ÎN MAELSTRÖM

Căile Domnului în Lume şi în Pronie nu sînt ca ale noastre, aşa precum nici plăsmuirile noastre nu se pot măsura cu nemărginirea, cu profunzimea şi neînţelesul lucrărilor sale, care sînt mai adînci ca fîntîna lui Democrit.

Joseph Glanvill

Ajunsesem pe creasta celei mai înalte stînci. Cîteva minute, bătrînul păru prea istovit ca să poată vorbi.

— Nu e mult timp, spuse el într-un tîrziu, de cînd aş fi putut şi eu să-ţi fiu călăuză pe drumul ăsta, întocmai ca şi fiul meu cel mai mic. Dar am trecut acum trei ani printr-o încercare, cum niciodată n-a mai trecut vreun muritor sau, mai bine zis, a fost o întîmplare căreia nimeni nu i-a mai supravieţuit ca s-o povestească. Iar cele şase ceasuri de groază cumplită pe care le-am trăit mi-au zdruncinat şi sufletul şi trupul. Mă crezi *foarte* bătrîn, dar nu sînt chiar aşa. A fost de ajuns o singură zi — chiar mai puţin — ca părul ăsta, din negru ca tăciunele, să albească

de tot, ca să-mi slăbească mădularele şi să mi se încordeze aşa de tare nervii, încît tremur la cea mai mică sforţare şi mă tem şi de umbra mea. Ştii dumneata că aproape nici nu mă pot uita în jos de pe stînca asta mică, fără să-mi vină ameţeală ?

„Stînca asta mică" pe marginea căreia se tolănise el în voie, astfel că partea cea mai grea a trupului îi atîrna în gol, şi se ţinea să nu cadă, numai sprijinindu-şi cotul de muchea ei lunecoasă — „stînca asta mică" se înălţa ca un povîrniş nestăvilit şi abrupt, de cremene întunecată şi lucioasă, cam cu o mie cinci sute, o mie şase sute de picioare deasupra nenumăratelor stînci de sub noi. În ruptul capului n-aş fi îndrăznit să mă apropii fie şi la cîţiva paşi de marginea ei. La drept vorbind, eram atît de tulburat de poziţia primejdioasă a însoţitorului meu, încît căzui jos cît eram de lung, mă agăţai de tufişurile din jurul meu şi nici nu mai îndrăznii să-mi ridic ochii la cer, străduindu-mă zadarnic să alung din mine gîndul că înseşi temeliile muntelui erau primejduite de furia vînturilor. Mi-a trebuit multă vreme pînă să-mi adun minţile şi să-mi strunesc curajul, ca să mă ridic să privesc în depărtare.

— Trebuie să te stăpîneşti, îmi spuse călăuza, fiindcă eu te-am adus aici ca să poţi vedea cît mai bine locurile unde s-a petrecut întîmplarea

de care ţi-am vorbit — şi ca să-ţi istorisesc toată păţania chiar aici, la faţa locului.

Ne aflăm acum, urmă el în felul lui de povestitor tipicar şi care-l deosebea de ceilalţi oameni, ne aflăm acum chiar pe coasta Norvegiei, la al 68-lea grad de latitudine, în marea provincie a Nordlandului şi în groaznicul ţinut Lofoden. Muntele pe a cărui culme ne aflăm este Helseggen, Înnouratul. Acum, ridică-te puţin în sus, ţine-te de iarbă, dacă îţi vine ameţeală — aşa ! — şi uită-te la mare, dincolo de cingătoarea de aburi de sub noi.

Mă uitai în jos, ameţit, şi descoperii o vastă întindere de mare, ale cărei ape ca cerneala m-au dus numaidecît cu gîndul la acea *Mare Tenebrarum* descrisă de geograful nubian. Mintea omului nu-şi poate închipui o privelişte mai jalnică şi mai pustie. În stînga şi în dreapta, cît cuprindeai cu ochiul, se întindeau, ca nişte metereze ale lumii, un negru şir de groaznice şi înclinate stînci, a căror înfăţişare părea şi mai cernită în iureşul talazurilor ce-şi năpusteau asupra lui pînă sus, creasta lor albă şi fantomatică, în urlete şi gemete eterne.

Chiar în faţa promontoriului pe al cărui pisc ne aflam, şi la o depărtare de cinci-şase mile în larg, se vedea o insuliţă pustie ; sau, mai bine zis, i se putea ghici aşezarea după clocotul sălbatic al valurilor care o acopereau. Cam la două mile mai aproape de coastă, se înălţa o altă

insulă mai mică, cumplit de stearpă și de prăpăstioasă și înconjurată din loc în loc de grămezi de stînci întunecate.

Înfățișarea oceanului, pe toată întinderea cuprinsă între insula cea mai depărtată și țărm avea ceva cu totul neobișnuit. Cu toate că dinspre coastă venea acum o suflare atît de năprasnică, încît un bric ce naviga în larg cu terțarole dubie se afunda necontenit și dispărea pe de-a-ntregul, această hulă nu era dintre cele obișnuite, ci mai degrabă un zbucium al apelor pe loc, aprig și scurt, atît în bătaia vîntului, cît și împotriva lui.

Prea puțină spumă — afară numai de aceea din apropierea imediată a stîncilor.

— Insula ceea de mai departe, urmă bătrînul, norvegienii o numesc Vurrgh. Cea de la jumătatea drumului este Moskoe. Cea cu o milă mai spre nord este Ambaaren. Mai încolo sînt Islesen, Hotholm, Keildhelm, Suarven și Buckholm. Iar mai departe, între Moskoe și Vurrgh, sînt Otterholm, Flimen, Sandflesen și Stockholm. Astea sînt numele adevărate ale acestor locuri. De ce o fi fost însă nevoie să le boteze pe fiecare, asta n-o putem înțelege nici eu, nici dumneata. Auzi ceva ? Vezi cum se schimbă apa ?

Eram cam de vreo zece minute pe vîrful muntelui Helseggen, pe care ne urcasem pornind din interior, de la Lofoden, astfel că nici n-am putut zări marea pînă ce nu ni s-a ivit deodată

în fața ochilor, cînd am ajuns pe culme. Pe cînd vorbea bătrînul, am deslușit un zgomot mare ce creștea treptat, asemeni mugetului unor cirezi nesfîrșite de bivoli pe o cîmpie din America, și în aceeași clipă mi-am dat seama că ceea ce numesc marinarii *„clocotul oceanului"* se prefăcea repede într-un curent care se îndrepta către est.

În timp ce mă uitam, puhoiul ajunse să aibă o iuțeală spăimîntătoare. Cu fiece clipă i se întețea și repeziciunea și năprasnica năpustire. În cinci minute, toată marea pînă la Vurrgh a fost biciuită cu o furie nestăpînită ; dar urletul cel mai grozav domnea mai ales între Moskoe și coastă. Aci vasta matcă a valurilor brăzdată și tivită de mii de curenți potrivnici, izbucnea deodată în zvîrcoliri turbate, gîfîind, clocotind, șuierînd și rotindu-se în nenumărate și uriașe vîrtejuri, care toate se învolburau și se năpusteau spre răsărit cu o repeziciune pe care apele n-o mai ating decît în căderile lor nestăvilite.

După cîteva clipe, priveliștea se schimbă cu desăvîrșire. Fața mării se netezi și vîltorile pieriră pe rînd în timp ce se iveau trîmbe lungi de spumă acolo unde nu fuseseră văzute de loc mai înainte.

În cele din urmă, aceste trîmbe de spumă, ce se întindeau pînă departe și se contopeau între ele, luară și ele mișcarea rotitoare a vîrtejurilor

care se îmblînziseră și păru că din miezul lor ia naștere o altă vîltoare mai vastă. Deodată, pe neașteptate, ea luă neîndoielnic și vădit ființă lărgindu-se într-un cerc de mai mult de o milă în diametru.

Marginea vîrtejului era tivită cu un brîu lat de spumă sclipitoare, dar din ea nici o părticică nu aluneca în gura groaznicei pîlnii ; pe dinăuntrul ei, atît cît puteai măsura cu ochii, era un perete de apă neted, lucios și negru ca smoala, înclinat față de orizont cu un unghi de vreo patruzeci și cinci de grade și care se învîrtea jur împrejur nebunește, cu o mișcare piezișă și sfîrîitoare, trimițînd în văzduh glasul său înfiorător — răcnet și urlet totodată — așa cum n-a înălțat nicicînd către cer măreața cascadă a Niagarei, în zbuciumul prăbușirii ei.

Muntele se cutremura pînă în temelii și stînca se zguduia. M-am aruncat cu fața în jos și, din cale afară de tulburat, m-am agățat de iarba măruntă.

— Asta nu poate fi, spusei într-un tîrziu bătrînului, nu poate fi altceva decît vîrtejul cel mare al Maelströmului.

— Așa i se zice cîteodată, rosti el. Noi, norvegienii, îl numim Moskoeström, după insula Moskoe, care e la jumatatea drumului.

Obișnuitele descrieri ale acestui vîrtej nu mă pregătiseră de fel pentru cele ce vedeam acum. Descrierea lui Jonas Ramus, care pare a fi cea

mai amănunțită, nu poate da nici cea mai mică idee fie despre măreția priveliștii, fie despre grozăvia ei, sau despre sentimentul sălbatic și îmbătător de *noutate*, de care e copleșit orice privitor. Nu-mi dau seama din ce loc l-a văzut scriitorul de care e vorba, și nici la ce timp ; dar n-a putut să fie nici pe furtună, nici de pe vîrful muntelui Helseggen.

Sînt totuși unele pasaje în descrierea lui, care pot fi citate pentru amănuntele lor, deși redau nespus de searbăd impresia făcută de priveliștea aceasta.

„Între Lofoden și Moskoe, spunea el, adîncimea apei e între treizeci și șase și patruzeci de brasse, dar de partea cealaltă, spre Ver (Vurrgh), adîncimea ei scade, astfel că nu îngăduie trecerea unei corăbii fără s-o pună în primejdie de a fi izbită de stînci — lucru ce se întîmplă chiar și pe vremea cea mai liniștită. Cînd vine fluxul, curentul se năpustește spre țărm, între Lofoden și Moskoe, cu o iuțeală năprasnică : dar urletul revărsării sale vijelioase în mare de-abia dacă e atins de cele mai puternice și mai groaznice căderi de apă. Zgomotul se aude la depărtare de mai multe leghe și vîrtejurile sau pîlniile sînt atît de largi și de adînci, încît dacă o navă intră în raza lui este fără doar și poate înghițită și tîrîtă in adinc, și pînă la urmă sfărîmată de stînci ; iar cînd apa se liniștește, rămășițele sînt aduse iar la suprafață.

Dar aceste răstimpuri de calm sînt numai pe vreme bună, între flux şi reflux, şi, după mai puţin de un sfert de oră, reîncepe treptat toată frămîntarea. Cînd curentul e mai puternic şi cînd furia lui e sporită de furtună, e primejdios să te apropii de el la mai mult de o milă norvegiană. Bărci, yahturi şi corăbii au fost tîrîte de el, fiindcă nu s-au ferit înainte de a ajunge în bătaia lui. Se mai întîmplă adesea ca balenele să se apropie prea mult de curent şi să fie covîrşite de forţa lui; şi atunci, e cu neputinţă de închipuit răcnetele şi mugetele lor, în lupta fără nădejde de a se libera. Un urs, odată, încercînd să treacă înot de la Lofoden la Moskoe, a fost înhăţat de curent şi dus la fund. Mormăitul lui înfiorător se putea auzi de pe coastă. Trunchiuri groase de brazi şi de pini, după ce au fost înghiţite de curent, ies iar la suprafaţă fărîmate şi sfîşiate în aşa fel, de parcă le-ar fi crescut ţepi. Aceasta dovedeşte cu prisosinţă că fundul e făcut din stînci ascuţite, printre care s-au rostogolit încoace şi încolo. Curentul acesta ţine de fluxul şi refluxul mării, ale cărei ape cresc neschimbat din şase în şase ceasuri.

În anul 1645, într-o duminică înainte de Lăsatul Secului, dis-de-dimineaţă a bîntuit cu atîta vuiet şi mînie, încît pînă şi pietrele caselor de pe coastă s-au prăbuşit la pămînt."

Cît despre adîncimea apei, nu văd cum ar fi putut să fie măsurată în apropierea imediată a

vîrtejului. Desigur că cele „patruzeci de brasse" se referă numai la partea canalului vecină cu ţărmul, înspre Moskoe sau înspre Lofoden. Adîncimea în centrul lui Moskoe-Ström trebuie să fie cu mult mai mare; şi privirea piezişă pe care o poţi arunca de pe cel mai înalt pisc al muntelui Helseggen în hăul vîrtejului e cea mai bună dovadă a acestui fapt.

Uitîndu-mă în jos de pe acest promontoriu, spre puhoaiele urlătoare ale iadului, nu puteam să nu zîmbesc de nevinovăţia cu care povesteşte prea cinstitul Jonas Ramus istorioarele lui cu balene şi urşi, ca un lucru de necrezut, cînd mie de fapt mi se părea de la sine înţeles că, ajungînd în puterea acestui sorb ucigător, cea mai mare navă de război din cîte au fost vreodată nu i-ar putea ţine piept nici cît un fulg în furtună şi ar pieri cu totul, într-o clipită.

Unele încercări de a explica fenomenul, care mi se păruseră la citire mai vrednice de crezare, după cît îmi amintesc, luau acum o înfăţişare cu totul deosebită şi care nu mă mai mulţumea.

Ideea îndeobşte recunoscută e că vîrtejul acesta dimpreună cu alte trei mai mici dintre Insulele Ferroe „nu au altă pricină decît mişcarea valurilor, care se înalţă şi recad, la vremea fluxului şi a refluxului, ciocnindu-se de un rînd de stînci şi brizanţi. Apele astfel stăvilite se repezd ca o cataractă; şi cu cît se ridică mai sus

mareea, cu atît mai adîncă îi este căderea ; şi urmarea firească este un sorb sau un vîrtej a cărei neasemuită putere de absorbire e îndeajuns de bine cunoscută din alte experienţe mai mărunte."

Acestea sînt cuvintele cuprinse în *Encyclopaedia Britannica.* Kircher şi alţii îşi închipuie că în centrul canalului Maelströmului se găseşte un abis care răzbate prin tot globul şi are ieşire într-un alt loc foarte îndepărtat — care s-a spus o dată că ar fi cu siguranţă Golful Botnic. Părerea aceasta destul de naivă a fost singura cu care s-a împăcat închipuirea mea, în timp ce priveam ; cînd i-am vorbit de ea călăuzei mele, am fost oarecum uimit să-l aud spunîndu-mi că el totuşi nu o împărtăşeşte, cu toate că îndeobşte ea e recunoscută de norvegieni. Cît despre ideea în sine, îmi mărturisi că nici nu e în stare să o înţeleagă ; şi eu am fost cu totul de părerea lui, fiindcă, oricît ar fi de convingătoare pe hîrtie, pare ceva de neînţeles sau chiar absurd, cînd e rostită printre tunetele abisului.

— Acum, că te-ai uitat bine la vîrtej, îmi spuse bătrînul, dacă o iei de-a buşilea pe după o stîncă şi-ţi găseşti un loc ferit de vînt şi de zgomotul valurilor, am să-ţi istorisesc o întîmplare care o să te încredinţeze că ştiu şi eu ceva despre Moskoe-Ström.

M-am aşezat aşa cum dorea, iar el a început :

— Acum cîtva timp aveam dimpreună cu alţi doi fraţi ai mei un barcaz de vreo şaptezeci de tone cu velatură de goeletă. De obicei ne duceam cu el să pescuim printre insule, dincolo de Moskoe, în apropiere de Vurrgh.

Se pescuieşte foarte bine printre vîltori, numai să ai destulă îndrăzneală să le înfrunţi la momentul potrivit ; dar, dintre toţi pescarii de pe coasta Lofodenului, noi trei eram singurii care ne făceam mereu de lucru, ieşind în larg la insule, aşa precum ţi-am mai spus. Grindurile de pescuit obişnuite sînt cu mult mai jos, înspre sud. Acolo poţi să prinzi peştele la orice oră, şi fără prea mare primejdie şi de aceea părţile acestea sînt cele mai căutate. Totuşi aci, printre stînci, sînt anume locuri care dau peşte din felurile cele mai alese şi mult mai din belşug : aşa că noi prindeam într-o singură zi atît cît alţii mai sfielnici în meserie n-ar fi putut aduna nici într-o săptămînă.

De fapt era un fel de socoteală nebunească, în care ne puneam viaţa în primejdie, în loc să muncim şi în care curajul ţinea loc de capital. Ne adăposteam barcazul într-un golfuleţ la vreo cinci mile mai sus de aici ; şi, pe vreme bună, foloseam de obicei cele cincisprezece minute de acalmie dintre flux şi reflux ca să ne avîntăm în canalul cel mare al curentului, departe de vîrtej şi apoi să lăsăm ancora undeva, pe aproape

de Otterham sau Sandflesen unde vîltorile nu sînt atît de năprasnice ca în alte părţi.

Rămîneam aici îndeobşte pînă se liniştean iarăşi apele, cînd ridicam ancora şi porneam spre casă. Nu ieşeam în mare pentru isprava asta decît cu vînt potrivit din coastă şi la plecare şi la sosire — un vînt de care să fim siguri că nu cade înainte de întoarcerea noastră, şi rareori dădeam greş în privinţa asta. Numai de două ori în şase ani am fost siliţi să stăm toată noaptea la ancoră, din pricina unui calm plat, care e într-adevăr un lucru rar pe meleagurile acestea; şi odată am fost nevoiţi să stăm prin grinduri, murind de foame, aproape o săptămînă întreagă din pricina vîntului care a început să bată puţin după ce am ajuns acolo şi care a răscolit canalul atît de rău, că nu ne-am mai putut gîndi să-l trecem.

În acea împrejurare, vîltorile ne năpusteau, rotindu-ne atît de năprasnic, încît, în cele din urmă, ni s-a stricat şi ancora şi a trebuit s-o virăm; şi orice am fi făcut, am fi fost tîrîţi în larg, dacă nu se întîmpla să fim împinşi într-unul din nenumăraţii curenţi, care azi sînt şi mîine nu-s şi care ne-a abătut spre Flimen, la adăpost de vînt, unde din fericire, am putut să ancorăm.

Nu-ţi mai spun nici a zecea parte din greutăţile pe care le-am îndurat pe „grinduri" — e un loc rău în care, chiar şi pe vreme bună, nu trebuie să te bagi, dar totdeauna găseam un mijloc ca să fugim de gheara Maelströmului fără să păţim nimic; cu toate că am fost uneori cu sufletul la gură cînd s-a întîmplat să fim acolo cu un minut prea devreme sau prea tîrziu faţă de acalmia dintre flux şi reflux. Uneori vîntul nu era aşa de puternic cum ni se păruse nouă la plecare, şi atunci mergeam mai încet decît am fi dorit, iar curentul nu ne lăsa să ne cîrmim barca. Fratele meu cel mare avea un fecior de optsprezece ani. Aveam şi eu doi băieţi zdraveni. Ne-ar fi prins bine în astfel de împrejurări — fie la rame, fie mai apoi la pescuit — dar oricum, cu toate că noi înfruntam primejdia, nu ne lăsa inima să-i expunem şi pe cei tineri fiindcă, la urma urmei, e lucru ştiut că era primejdie de moarte — iată adevărul.

Peste cîteva zile se împlinesc trei ani de cînd s-au întîmplat cele ce-ţi povestesc.

Era în a zecea zi a lunii iulie 18... — o zi pe care oamenii de prin partea locului n-au s-o uite niciodată, fiindcă atunci a bîntuit cea mai groaznică furtună pe care ne-a trimis-o cerul.

Şi totuşi, toată dimineaţa şi chiar pînă tîrziu după-amiază adiase un vînticel uşor şi potrivit dinspre sud-vest; soarele strălucea cu dinadinsul, astfel că nici cel mai bătrîn marinar dintre noi nu ar fi putut prevedea cele ce aveau să urmeze.

Noi trei, adică cei doi frați ai mei și cu mine, am trecut printre insule pe la orele două după-amiază, și în curînd ne-am umplut barcazul cu pește de soiul cel mai bun și cu toții ne-am dat seama că în acea zi era mai din belșug ca nicicodată. După ceasul meu, era tocmai șapte cînd am ridicat ancora și am luat-o spre casă, în așa fel ca să trecem partea cea mai primejdioasă a curentului în răgazul de acalmie care știam că o să fie la opt.

Am pornit cu un vînt bun din tribord, am plutit o bucată de vreme cu mare iuțeală, și nici nu ne gîndeam la vreo primejdie, fiindcă într-adevăr mi se părea că nu aveam de ce să ne temem. Deodată, am fost împinși înapoi de o răbufnire de vînt, dinspre Helseggen. Era ceva cu totul neobișnuit, ceva ce nu ni se întîmplase niciodată și m-am simțit nițel îngrijorat, fără să prea știu bine de ce. Am pus barca în vînt dar n-am putut ține drumul spre vîrtejuri și eram tocmai să propun să ne întoarcem la ancoră, cînd privind înapoi am văzut un nor ciudat, arămiu, care acoperea tot orizontul și care creștea cu o repeziciune uluitoare.

Între timp, briza care ne purtase a căzut și ne-am pomenit în calm plat, iar curenții ne împingeau de colo pînă colo. Totuși această stare de lucruri a durat prea puțin ca să ne dea răgaz să gîndim. În mai puțin de un minut, furtuna se abătu asupra noastră, în mai puțin de două

minute, cerul se acoperi în întregime și se făcu deodată atît de întuneric, că nici nu ne mai vedeam unul pe altul în barcă, printre stropii de spumă care ne loveau.

Nici nu încerc să-ți descriu uraganul care a bîntuit atunci, ar fi o nebunie. Nici cel mai bătrîn lup de mare din toată Norvegia n-a mai trecut prin așa ceva. Strînsesem pînzele mai înainte de a ne fi înhățat furtuna. Dar la cea dintîi răbufnire, amîndouă catargele au fost smulse peste bord, de parcă ar fi fost tăiate, arborele cel mare tîrînd cu el și pe fratele meu cel mai tînăr, care, ca să fie mai sigur, se agățase de el. Acum, barca noastră era ca un fulg, cel mai ușor ce fusese vreodată pe ape.

Avea o punte simplă, afară de un mic tambuchiu la pupa, și de obicei noi închidem tambuchiul ăsta cînd trebuia să trecem prin Ström, ca o măsură de prevedere împotriva mării în clocot. Dar, în împrejurarea de față ne-am fi înecat numaidecît, căci vreme de cîteva clipe am fost scufundați de-a binelea. Nu-mi dau seama cum de a scăpat fratele meu mai mare din prăpădul ăsta, fiindcă nu am avut niciodată prilejul să mă lămuresc. Cît despre mine, de îndată ce dădui drumul arborelui trinchet, mă aruncai lat pe punte cu picioarele sprijinite în parapetul îngust al provei, cu mîinile încleștate de un tachet de la piciorul trinchetului. Doar un îndemn lăuntric m-a împins să fac asta — și

era fără îndoială cel mai bun lucru de făcut — căci eram prea tulburat ca să pot cugeta. După cum am spus, vreme de cîteva clipe am fost cu totul potopiţi şi în tot răstimpul acesta îmi ţinui răsuflarea şi mă agăţai de tachet. Cînd n-am mai putut îndura, m-am ridicat în genunchi, ţinîndu-mă zdravăn cu mîinile şi mi-am scos capul afară. Chiar în clipa aceea, mica noastră navă s-a scuturat ca un cîine care iese din apă şi în felul acesta s-a înălţat niţel deasupra valurilor.

Tocmai încercam să lupt cu buimăceala care mă cuprinsese şi să-mi vin în fire, cînd deodată simţii că mă apucă cineva de braţ. Era fratele meu mai mare şi inima îmi tresări de bucurie, fiindcă eram sigur că fusese tîrît peste bord; dar în clipa următoare, bucuria asta se prefăcu în groază; căci îşi lipi gura de urechea mea şi-mi răcni un singur cuvînt: *Moskoe-Ström!*

Nimeni nu va şti niciodată ce-am simţit eu în clipa aceea. M-am cutremurat din creştet pînă în tălpi, de parcă m-ar fi scuturat cele mai năprasnice friguri.

Ştiam destul de bine ce voia el să spună cu această singură vorbă; ştiam ce dorea el să mă facă să înţeleg. Vîntul care ne purta acum ne ducea drept înspre vîrtejul Strömului şi nimic nu ne mai putea mîntui.

Îţi dai seama că atunci cînd treceam prin canalul Strömului, chiar şi pe vremea cea mai

bună ocoleam vîrtejul pe departe; şi de altfel trebuia să aşteptăm şi să fim cu luare aminte să prindem acalmia; dar acum ne repezeam de-a dreptul în prăpastie şi încă pe o furtună ca asta! Fără doar şi poate — mă gîndeam eu — o să ajungem acolo în timpul acalmiei — şi mai aveam deci niţică speranţă. Dar în clipa următoare, mă blestemam că pot fi atît de nesocotit, încît să mai trag nădejde. Ştiam prea bine că eram pierduţi, chiar de am fi fost pe o navă cu nouăzeci de tunuri.

Între timp, furia dintîi a furtunii se potolise sau poate că nu o mai simţeam, gonind înaintea ei, dar orişicum, apele, care la început erau stăpînite de vînt şi se întindeau netede şi spumegînde, se ridicau acum în valuri înalte cît munţii. Şi pe cer se întîmplase o schimbare ciudată. Împrejurul nostru, în orişice parte, era negru ca smoala, dar chiar deasupra noastră se ivi deodată un petic rotund de cer senin, atît de senin cum nu mi-a mai fost dat să văd — de un albastru închis şi cald — şi prin el scînteia luna plină cu o strălucire pe care nu i-o cunoscusem niciodată. Lumina totul în jurul nostru pînă în cele mai mici amănunte — dar — Doamne sfinte! — ce privelişte i-a fost dat să lumineze!

Încercai atunci o dată sau de două ori să vorbesc cu fratele meu, dar zgomotul, fără să înţeleg de ce, crescuse în aşa măsură, că n-am

putut să-l fac să audă un cuvînt, cu toate că răcneam în urechea lui din ce în ce mai tare. Clătină atunci din cap, palid ca un mort, şi-şi ridică un deget, ca şi cum ar fi spus : Ascultă !

La început nu m-am dumirit ce vrea să spună — dar deodată îmi fulgeră prin minte un gînd îngrozitor. Scosei ceasul din buzunar. Stătuse. La lumina lunii, mă uitai la cadran şi, zvîrlindu-l departe în ocean, am izbucnit în lacrimi. *Se oprise la şapte! Trecuse răstimpul de acalmie şi vîrtejul marelui curent marin se dezlănţuise cu întreaga lui furie.*

Cînd o corabie bine construită, bine echipată şi nu prea încărcată se află în largul mării, pe un vînt puternic, valurile totdeauna parcă izbucnesc de dedesubtul ei. E un lucru de neînţeles pentru un om de pe uscat ; e ceea ce se numeşte în termeni marinăreşti *a încăleca pe val.*

Încălecasem deci cu multă sprinteneală pe val, dar ne-am pomenit cu un talaz uriaş care, luîndu-ne din urmă, ne înălţă cu el sus, pînă la cer. N-am crezut niciodată că un val se poate ridica atît de sus. Apoi ne-am pogorît pînă jos lunecînd rotund şi dîndu-ne afund, că mi-a venit ameţeală şi leşin, ca şi cum m-aş fi prăbuşit în vis de pe vîrful unui munte înalt. Dar pe cînd eram sus, am aruncat repede ochire împrejur şi această singură ochire mi-a fost de-ajuns. Într-o clipă, îmi dădui bine seama de poziţia noastră. Vîrtejul curentului era drept în faţă, la

un sfert de milă, dar acesta nu semăna cu Moskoe-Strömul de toate zilele, cum nu seamănă vîrtejul pe care-l vezi acum cu bulboanele de la scocul morii. Dacă n-aş fi ştiut unde ne aflăm, şi la ce ne putem aştepta, n-aş fi recunoscut cîtuşi de puţin locurile. Aşa cum se arăta, am închis ochii, fără de voie, îngrozit. Pleoapele mi se strînseră ca într-un spasm.

N-au trecut mai mult de două minute, cînd deodată simţii că valurile se potolesc, şi că sîntem învăluiţi în spumă. Corabia a virat pe neaşteptate la babord şi apoi s-a năpustit în noua direcţie ca un fulger. În aceeaşi clipă, urletul asurzitor al apei s-a pierdut cu totul într-un fel de ţipăt ascuţit — un sunet de care ţi-ai putea da seama, închipuindu-ţi supapele cîtorva mii de vapoare, care şi-ar slobozi aburii toate deodată. Ne găseam în brîul clocotitor de spumă care mărgineşte totdeauna vîrtejul. Mă gîndeam desigur că minuta următoare o să ne scufunde în abis, înlăuntrul căruia nu puteam vedea prea lămurit din pricina uluitoarei iuţeli cu care eram împinşi înainte. Barca nu părea cîtuşi de puţin că se scufundă în apă, ci numai că zboară, ca o băşică de aer, la faţa vîltorii. La tribord aveam vîrtejul, iar la babord, largurile oceanului pe care-l părăsisem. Se înălţa între noi şi zare, ca un zid zbuciumat şi înalt.

Ar putea să pară ciudat, dar acum, că eram chiar în gura prăpastiei, eram mai liniştit decît

atunci cînd abia ne apropiam de ea. După ce pierdusem orice nădejde, mă dezbărasem aproape cu totul de groaza care mă făcuse neom. Pesemne că deznădejdea îmi încordase nervii.

S-ar putea crede că mă laud — dar ceea ce-ţi spun eu e adevărul curat — am prins a cugeta ce minunat ar fi să mori în felul acesta şi ce nerozie e din parte-mi să mă gîndesc la un lucru atît de mărunt ca viaţa mea, faţă de o atît de măreaţă înfăţişare a puterii dumnezeieşti. Cred că am roşit de ruşine cînd mi-a trecut gîndul acesta prin minte. După un răstimp, privelıştea vîrtejului stîrni în mine cea mai vie curiozitate. Simţeam fără doar şi poate o *dorinţă* să-i cercetez adîncurile, chiar cu preţul jertfei pe care urma s-o fac; şi cea mai mare durere era că nu am să fiu niciodată în stare să povestesc vechilor mei tovarăşi de pe ţărm, despre tainele pe care le voi pătrunde.

Fără îndoială că e foarte curios ca astfel de închipuiri năzdrăvane să treacă prin capul cuiva care se află într-o asemenea primejdie — şi m-am gîndit adesea că tîrcoalele bărcii în jurul vîltorii mă făcuseră să-mi cam pierd minţile.

Mai era o împrejurare care m-a ajutat să-mi vin în fire şi anume faptul că vîntul încetase să mai bată: nu ne mai putea ajunge în situaţia în care ne aflam, fiindcă, aşa cum ai văzut şi dumneata, brîul de spumă e cu mult mai jos

decît nivelul întregului ocean, care se ridica deasupra noastră, ca o creastă de munte uriaş şi negru. Dacă n-ai fost niciodată pe mare pe o furtună puternică, nu poţi să-ţi dai seama cît de tare te buimăceşte vîntul şi împroşcăturile de spumă. Te orbesc, te asurzesc şi te sugrumă — luîndu-ţi orice putinţă de faptă şi gîndire. Dar scăpasem acum în mare măsură de aceste neajunsuri aşa cum în temniţă se îngăduie ucigaşilor condamnaţi la moarte unele mici hatîruri, care le fuseseră oprite cît nu li se rostise încă osînda.

Nu pot să spun de cîte ori ne-am învîrtit pe acel brîu de ape. De aproape o oră goneam mereu jur împrejur, mai mult zburînd decît plutind. Pătrundeam din ce în ce mai adînc în inima vîrtejului şi mai aproape, tot mai aproape de groaznicul lui povîrniş, dinlăuntru. În răstimpul acesta, nu slăbisem din mîini tachetul. Fratele meu era la pupa, ţinîndu-se de un butoiaş de apă gol, care fusese legat zdravăn sub habitaclu. Era singurul lucru de pe punte care nu fusese măturat peste bord, cînd furtuna se abătuse asupră-ne întîia oară. Cînd ne apropiarăm de marginea puţului, el lăsă butoiul şi se îndreptă spre tachet, de pe care, în groaza lui de moarte, se străduia să-mi descleşteze mîinile, acesta nefiind destul de mare ca să poată fi bine înşfăcat de amîndoi. Niciodată n-am simţit o durere mai adîncă decît în clipa cînd l-am

văzut că încearcă o asemenea faptă, cu toate că îmi dădeam seama că nu era în toate minţile cînd o săvîrşea ; spaima şi nu altceva făcuse din el un nebun furios. Nu m-am gîndit totuşi să mă iau la întrecere cu el. Ştiam că e totuna care dintre noi îl apucă, astfel că i-am lăsat lui tachetul şi m-am dus la butoiaşul de la pupa. Nu mi-a fost prea greu s-ajung acolo, căci barcazul zbura jur împrejur cu destulă tărie şi drept pe chilă, împins doar încoace şi încolo de uriaşele rotocoale şi bulboane ale vîrtejului.

De-abia mă adăpostisem bine în locul meu cel nou, cînd deodată ne-am aplecat cumplit la tribord şi ne-am năpustit orbeşte în abis. Am şoptit în grabă o rugăciune către Dumnezeu şi am crezut că totul s-a sfîrşit.

Simţind iureşul ameţitor al coborîşului, m-am încleştat dintr-o dată mai tare de butoiaş şi am închis ochii. Vreme de cîteva clipe n-am îndrăznit să-i mai deschid, căci aşteptam pe dată prăpădul şi mă minunam că nu mă aflu încă în luptă de moarte cu apele. Dar clipă trecea după clipă, şi eu trăiam încă. Impresia de cădere încetase şi mişcarea corăbiei semăna cu cea de mai înainte, din brîul de spume, cu deosebirea că eram mai aplecaţi pe o coastă. Am prins curaj şi m-am uitat în preajmă-mi încă o dată.

N-am să uit în viaţa mea fiorii de spaimă, de groază şi de admiraţie ce m-au străbătut cînd am privit în jurul meu. Barca părea că stă agăţată printr-o vrajă la jumătatea drumului, pe faţa lăturalnică a unei pîlnii de o mărime uriaşă şi nespus de adîncă, ai cărei pereţi cu totul netezi ar fi părut de abanos, de n-ar fi fost iuţeala cumplită cu care se roteau şi lumina strălucitoare şi groaznică pe care o răsfrîngeau, atunci cînd din ochiul deschis între nori — de care ţi-am mai spus — razele lunii pline se revărsau într-un şuvoi de aur şi de slavă pe muchiile negre, departe, pînă în tainiţele de nepătruns ale abisului.

La început am fost mult prea tulburat ca să-mi pot da bine seama de ceva. O izbucnire fără margini şi de o cumplită măreţie a fost singurul lucru pe care l-am văzut. Totuşi, cînd mi-am venit puţin în fire, mi-am aruncat ochii fără voie în jos. Din pricina felului cum barca noastră atîrna pe suprafaţa înclinată a vîrtejului, puteam privi în partea asta nestingherit.

Era dreaptă pe chilă, adică puntea ei făcea un plan paralel cu cel al apei, dar aceasta avea o înclinare de mai mult de patruzeci şi cinci de grade, astfel că părea că stăm pe o coastă. Cu toate acestea, nu se putea să nu-mi dau seama că nu mi-era mult mai greu să mă ţin şi să mă sprijin în această poziţie, decît dacă ar fi fost vorba de un plan orizontal. Asta se datora, pesemne, vitezei cu care ne învîrteam.

Razele lunii păreau că cercetează pînă şi străfundul adîncului abis ; nu puteam însă zări ni-

mic desluşit din pricina ceţei dese ce învăluia totul şi deasupra căreia se desfăşura un minunat curcubeu, ca acea punte îngustă şi şubredă, despre care spun musulmanii că ar fi singura cale între timp şi veşnicie. Ceaţa sau spuma aceasta se datora fără îndoială înaltelor ziduri care se întîlneau la capătul de jos al pîlniei şi se izbeau între ele. Dar urletul care se ridica din negură spre ceruri, eu nu mă încumet să-l descriu.

Lunecînd mai întîi de pe brîul de spume în prăpastie, ne-am pomenit la o mare depărtare de povîrniş. Dar, de-aci înainte, coborîrea noastră n-a mai semănat cîtuşi de puţin cu începutul. Jur împrejur ne învîrteam, dar nu cu o mişcare regulată, ci în salturi şi volte ameţitoare care ne repezeau uneori doar la vreo sută de yarzi, iar alteori pe aproape toată roata vîrtejului. Cu fiece rotire, coboram mai mult în abis, coborîre înceată dar foarte vădită.

Uitîndu-mă mai departe pe nemărginitul deşert al apelor de abanos ce ne purtau, mi-am dat seama că barca noastră nu era singurul lucru ce căzuse în îmbrăţişarea vîrtejului. Deasupra şi dedesubtul nostru se vedeau sfărîmături de nave, bucăţi mari de cherestea, trunchiuri de copaci şi alte lucruri mai mărunte ca mobile de casă, lăzi sparte, butoaie şi bîrne. Ţi-am mai povestit despre felul cum spaima mea dintîi se prefăcuse într-o curiozitate nefirească. Ea părea

că sporeşte pe măsură ce mă apropiam mai mult de groaznicul meu sfîrşit. Începui acum să cercetez cu o ciudată luare aminte nenumăratele lucruri ce pluteau în preajma noastră.

Trebuie să-mi fi ieşit din minţi, căci pentru mine era un fel de *petrecere* să stau şi să socotesc cu ce iuţeală se prăvăleau diferitele lucruri în hăul de spumă. Desigur, bradul ăsta — m-am pomenit spunînd deodată — o să facă el cel dintîi groaznicul salt, şi o să piară! Dar am fost dezamăgit cînd am văzut că sfărîmăturile unei corăbii olandeze i-au luat-o înainte şi a ajuns la fund mai devreme. Într-un tîrziu, după ce făcusem mai multe preziceri de acest fel — şi fusesem mereu dezamăgit — faptul acesta, că socoteala mea a tot dat greş, îmi dădu de gîndit şi mă făcu să tremur din tot trupul, în timp ce inima porni din nou să-mi bată cu putere.

Dar nu o spaimă nouă mă tulbura aşa, ci zorile unei speranţe şi mai răscolitoare. O speranţă, care răsărea în mine, parte din amintire, parte din observaţiile mele din clipa de faţă.

M-am dus cu gîndul la rămăşiţele plutitoare, atît de felurite, semănate pe toată coasta Lofodenului şi care au fost sorbite şi apoi respinse departe de Moskoe-Ström.

Mai toate erau sfărîmate într-un chip nemaipomenit, sfîrtecate şi zdrobite în aşa fel, de parcă ar fi fost pline de schije — dar mi-am

adus aminte lămurit că *unele* din ele nu păreau de loc vătămate. Nu-mi puteam da seama de această deosebire, decît presupunînd că bucățile sfărîmate erau cele ce fuseseră *cu totul sorbite* iar celelalte intraseră în vîrtej într-un răstimp tîrziu al mareei sau coborîseră din cine știe ce pricină, atît de încet după ce intraseră, încît n-au apucat să ajungă la fund, înainte de întoarcerea fie a fluxului, fie a refluxului. M-am gîndit că ar fi cu putință ca în această împrejurare ele să fie din nou rostogolite la nivelul oceanului, fără a împărtăși soarta celor ce-au pătruns mai devreme sau au fost înghițite mai repede. Totodată, am mai făcut și trei observații însemnate. Intîia a fost că, îndeobște, cu cît un lucru era mai mare, cu atît cobora mai repede — cea de a doua, că între două mase de mărime egală, una sferică și cealaltă *de o formă oarecare* viteza la coborîre a celei sferice era mai mare, a treia, că între două mase de volum egal, una cilindrică și cealaltă de o formă oarecare, cilindrul era absorbit cel mai încet. De-atunci, de cînd am scăpat, am stat de mai multe ori de vorbă în privința asta cu un bătrîn dascăl de la noi și de la el am învățat să folosesc cuvintele cilindru și sferă. Mi-a explicat — deși eu am uitat explicația — că ceea ce văzusem eu era de fapt urmarea firească a formei epavelor plutitoare — și mi-a arătat cum se face că un cilindru, rotindu-se într-un vîrtej, se împotrivește mai tare sorbirii lui și e mai anevoie tras la fund decît alt corp de aceeași mărime, dar avînd orice altă formă [1].

Un fapt tulburător întărea și mai mult aceste observații și nu-mi dădea pace pînă nu le adeveream; și anume că la fiecare rotire a noastră, treceam pe lîngă ceva ce semăna a butoi sau pe lîngă vergele sau catartul unei corăbii, și că între timp multe dintre aceste lucruri care fuseseră la același nivel cu noi, cînd mi-am aruncat întîia oară ochii asupra minunățiilor vîrtejului, erau acum cu mult deasupra noastră și păreau că s-au clintit prea puțin de pe locul lor de la început.

Nu am stat multă vreme la îndoială. Am hotărît să mă leg zdravăn de butoiul pe care-l strîngeam în brațe, să-l desfac de lîngă habitaclu, de care era prins, și să mă arunc dimpreună cu el în mare. Am atras atenția fratelui meu prin semne, arătînd spre butoaiele care pluteau în apropierea noastră și am făcut tot ce-mi sta în putință să-l fac să priceapă ce aveam de gînd. In cele din urmă am crezut că a înțeles ce urmăream, dar fie că o fi înțeles sau nu, a dat din cap cu deznădejde și n-a vrut să se urnească de la locul lui de lîngă tachet. Mi-era cu neputință să ajung pînă la el; în-

---

[1] Vezi Archimedes „De incidentibus in Fluido" lib. 2. E.A.P.

prejurările nu-mi mai îngăduiau nici un răgaz ; și astfel, după o luptă cruntă cu mine însumi, m-am hotărît să-l las în voia sorții ; m-am legat bine de butoi cu ajutorul frînghiilor care-l prinseseră de habitaclu și, fără să mai preget nici o clipă, m-am aruncat cu el în mare.

Urmarea a fost întocmai cum nădăjduisem.

Eu însumi fiind acela care-ți istorisesc toate astea, precum vezi, am scăpat teafăr — și pentru că ai aflat în ce fel s-a înfăptuit scăparea mea, și ești așadar în măsură să știi de mai înainte tot ce-aș mai avea să-ți spun, am să-mi închei cît mai degrabă povestea.

Nu trecuse un ceas de cînd părăsisem vasul, cînd, după ce acesta coborîse la o mare depărtare sub mine, făcu trei sau patru năprasnice rotiri la rînd și, ducînd cu sine pe scumpul meu frate, se năpusti deodată orbește în hăul de spume, pe veci.

Butoiul de care eram legat se lăsase nițel mai jos de jumătatea distanței dintre fundul vîltorii și locul unde sărisem peste bord, cînd se întîmplă o mare schimbare în înfățișarea vîrtejului. Pereții povîrniți ai uriașei pîlnii se făceau din clipă în clipă mai puțin pieziși. Treptat, rotirile sorbului se domoliră.

Spumele și curcubeul pieriră pe nesimțite și fundul genunii păru că se ridică încet.

Cerul era senin, vîntul căzuse și luna plină pogora strălucitoare spre apus cînd mi-am venit

în fire pe apele oceanului, drept în fața coastei de la Lofoden și nițel mai sus de locul pe care fusese o dată vîrtejul lui Moskoe-Ström. Era tocmai în ceasul de acalmie, dar, după uragan, marea mai ridica încă talazuri ca munții de înalte. Eram purtat cu o iuțeală năprasnică în puhoiul marelui curent și în cîteva clipe am fost zvîrlit la mal pe grindurile pescarilor. O barcă m-a cules de acolo, sleit de oboseală și fără de glas. Acum că primejdia trecuse, eram mut din pricina grozăviilor îndurate. Cei ce m-au ridicat pe bord erau vechii mei prieteni și tovarăși de toate zilele, care însă nu m-au recunoscut, cum n-ar fi putut recunoaște un călător întors din lumea duhurilor. Părul meu, din negru ca pana corbului cum fusese în ajun, albise de tot, așa cum îl vezi acum. Ei mai spuneau că toată înfățișarea și felul meu de a fi se schimbase. Le-am istorisit povestea mea, însă n-au vrut s-o creadă. Acum ți-o spun și dumitale, dar nu prea trag nădejde că o să-i dai mai multă crezare decît i-au dat pescarii șugubeți din Lofoden.

BALERCA DE AMONTILLADO

Am îndurat cu răbdare nenumăratele nedreptăți pe care mi le făcea Fortunato. Dar cînd a trecut la insulte, am jurat să mă răzbun. Dumneata, care-mi cunoști atît de bine firea, îți poți lesne închipui că n-am rostit totuși nici un cuvînt de amenințare. O dată și o dată trebuia să fiu răzbunat, acesta era un lucru bine stabilit, dar tocmai ce era nestrămutat în hotărîrea mea înlătura orice idee de primejdie. Nu trebuia numai să pedepsesc, ci să pedepsesc fără a putea fi pedepsit. O jignire nu e răzbunată dacă osînda îl lovește pe cel ce se răzbună. Și tot neplătită rămîne jignirea, dacă răzbunătorul nu știe să-l facă pe cel ce l-a jignit să-i simtă răzbunarea.

Se înțelege de la sine că nu i-am dat nici un prilej lui Fortunato, nici cu vorba nici cu fapta, să se îndoiască de bunăvoința mea. Îi zîmbeam mai departe în față, așa cum obișnuiam, și el nu-și dădea seama că eu zîmbeam acum la gîndul că va cădea jertfă.

Acest Fortunato avea o slăbiciune, deși în alte privințe era un om vrednic de a fi respectat și chiar temut. Se lăuda că se pricepe la vinuri. Prea puțini italieni au adevărata chemare a cunoscătorului, căci, de cele mai multe ori, e un entuziasm prefăcut, după timp și împrejurări, cu scopul de a înșela pe milionarii englezi și austrieci. În pictură și giuvaericale era un șarlatan, ca toți compatrioții săi, dar, cînd era vorba de vinuri vechi, era de bună credință. În privința aceasta nu mă deosebeam prea mult de el : eram și eu foarte priceput la vinurile italiene și cumpăram din plin ori de cîte ori puteam.

Se întunecase de-a binelea în acea seară de carnaval, cînd nebunia era în toi și cînd m-am întîlnit cu prietenul meu. M-a întîmpinat cu foarte multă căldură, fiindcă băuse. Omul nostru era costumat. Purta o haină vărgată strînsă bine pe trup, iar capul îi era acoperit cu o tichie ascuțită și cu clopoței. Mi-a părut atît de bine că îl văd, încît nu mai conteneam să-i strîng mîinile.

I-am spus:

— Dragă Fortunato, ce noroc pe mine să te întîlnesc! Ce bine arăţi! Ştii, am primit un butoiaş cu vin, pe care mi l-au dat drept Amontillado şi am oarecare îndoieli.

— Cum? zise el. Un butoiaş? Cu Amontillado? E cu neputinţă! Şi încă în plin carnaval!

— Şi eu mă cam îndoiesc, i-am răspuns. Şi am fost atît de nerod încît să plătesc preţul întreg, ca pentru Amontillado, fără să-ţi cer părerea. Nu te-am putut găsi şi mi-era teamă să nu pierd un chilipir.

— Amontillado!

— Am oarecare îndoieli!

— Amontillado!

— Şi trebuie să mă lămuresc.

— Amontillado!

— Cum văd că eşti invitat undeva, mă duc la Luchesi. Dacă e cineva care se pricepe, el e. Are să-mi spună...

— Luchesi nu e în stare să deosebească Amontillado de Xeres.

— Şi totuşi sînt neghiobi care pretind că vă pricepeţi tot atît de bine la gustat şi unul şi altul.

— Hai să mergem!

— Încotro?

— La pivniţele dumitale.

— Nu, prietene. Nu vreau să-ţi pun prea mult la încercare bunătatea. Văd că eşti invitat. Luchesi...

— Nu sînt invitat nicăieri. Haidem!

— Nicidecum, prietene! Nu e vorba numai de invitaţie, ci de frigul aspru, de care văd bine că suferi. Pivniţele sînt îngrozitor de umede. Sînt pline de silitră.

— Să mergem totuşi. Frigul ăsta e o nimica toată. Amontillado! Ai fost tras pe sfoară. Iar cît despre Luchesi, el nu poate deosebi Xeres-ul de Amontillado.

Spunînd acestea, Fortunato mă luă de braţ. Punîndu-mi pe ochi o mască neagră şi înfăşurîndu-mi strîns trupul într-o mantie, mă lăsai dus de zor la palatul meu.

Slujitorii nu erau acasă. Se retrăseseră ca să se veselească de sărbători. Le spusesem că nu mă întorc pînă dimineaţa şi le dădusem poruncă răspicată să nu se mişte de acasă. Ştiam bine că această poruncă era de ajuns să-i facă pe toţi să dispară, de la cel dintîi şi pînă la cel din urmă, de cum am întors spatele.

Am scos două lumînări din sfeşnicele lor şi, dîndu-i una lui Fortunato cu o plecăciune, l-am călăuzit printr-un lung şir de odăi spre arcada care ducea la pivniţă. Am coborît o scară lungă şi întortocheată. Cum el venea în urma mea, l-am rugat să fie cu luare-aminte. Am ajuns în

sfîrşit la capătul de jos al scării şi am păşit amîndoi pe pămîntul umed al catacombelor familiei Montrésor.

Mersul prietenului meu era şovăelnic şi clopoţeii de pe tichia lui sunau la fiecare pas.

— Unde-i balerca? zise el.

— E ceva mai încolo, i-am spus eu, dar ia uită-te la horbota albă care sclipeşte pe pereţii acestei hrube.

Se întoarse spre mine şi mă aţinti cu globii lui sticloşi şi lăcrămoşi de beţiv.

— Silitră? întrebă el într-un tîrziu.

— Silitră, i-am răspuns. De cînd ai tusea asta?

— Hî! hî! hî! — hî! hî! hî! — hî! hî! hî! — hî! hî! hî! — hî! hî! hî!

Cîteva clipe i-a fost cu neputinţă bietului meu prieten să-mi răspundă.

— Nu-i nimic, zise el în cele din urmă.

— Haide să ne întoarcem! am spus cu hotărîre. Sănătatea dumitale e preţioasă: eşti bogat, admirat, slăvit; eşti fericit, aşa cum am fost şi eu odată; eşti un om care ar lăsa un gol în urma lui. Cît despre mine, nu-mi pasă. Să ne întoarcem! Ai să te îmbolnăveşti şi nu vreau să-mi iau răspunderea. De altfel, mai este şi Luchesi...

— Destul, zise el. Tusea asta e o nimica toată. N-o să mă ucidă. Nu am să mor dintr-o tuse.

— Vezi bine! i-am răspuns eu. Şi de bună seamă n-am avut intenţia să te sperii degeaba, dar trebuie să te îngrijeşti. O duşcă din Medocul acesta ne va apăra de umezeală.

Am spart atunci gîtul unei sticle pe care am tras-o dintr-un lung şir de sticle de acelaşi fel care erau culcate pe jos.

— Bea, i-am spus, întinzîndu-i sticla cu vin.

Duse sticla la gură cu o privire piezişă. Stătu o clipă, îmi făcu un semn prietenos din cap, însoţit de un clinchet de clopoţei.

— Beau, zise el, pentru răposaţii care odihnesc în preajma noastră.

— Iar eu îţi urez la mulţi ani!

Mă luă din nou la braţ şi pornirăm.

— Pivniţele astea sînt mari de tot, zise el.

— Familia Montrésor, i-am răspuns eu, era mare şi numeroasă.

— Mi-am uitat care ţi-e stema.

— Un picior uriaş, de aur, pe cîmp de azur; piciorul striveşte un şarpe, care se tîrăşte şi ai cărui dinţi sînt înfipţi în călcîi.

— Şi deviza?

— *Nemo me impune lacessit.*[1]

— Frumos! zise el.

Ochii îi străluceau de băutură şi clopoţeii sunară. Medocul îmi aprinsese şi mie închipuirea. Am trecut printre ziduri de oseminte îngră-

---

[1] Nimeni nu mă jigneşte fără a fi pedepsit.

mădite, amestecate cu balerci şi poloboace, spre cele mai depărtate tainiţe ale catacombelor. Iarăşi am stat pe loc şi, de data aceasta, am îndrăznit să-l apuc pe Fortunato de braţ, mai sus de cot.

— Silitră! i-am spus, uite-o cum se întinde. Atîrnă ca muşchiul de-a lungul bolţilor. Ne găsim sub albia rîului. Stropii de umezeală se preling printre oseminte. Haidem! Să ne întoarcem pînă nu e prea tîrziu. Tusea dumitale...

— Nu e nimic, zise el. Mergem înainte! Dar mai întîi, încă o duşcă de Medoc.

Am spart o sticlă de vin de Grave şi i-am întins-o. A golit-o pe nerăsuflate. Ochii îi sticleau sălbatic. Rîse şi aruncă sticla cît colo cu un gest pe care nu l-am înţeles.

M-am uitat la el, uluit. Făcu din nou mişcarea — o mişcare ciudată.

— Nu înţelegi? zise el.

— Nu! i-am răspuns.

— Atunci nu faci parte din frăţia noastră.

— Cum?

— Nu eşti mason.

— Ba da! Ba da! i-am răspuns.

— Dumneata mason? cu neputinţă!

— Mason! i-am răspuns eu.

— Un semn, zise.

— Uite asta, am spus, scoţînd o mistrie dintre faldurile mantiei mele.

— Glumeşti, exclamă el, dîndu-se înapoi cîţiva paşi. Dar să mergem la Amontillado.

— Fie! am spus, punînd la loc unealta sub mantie şi dîndu-i iarăşi braţul. Se lăsă greu pe el. Ne-am urmat drumul în căutarea vinului de Amontillado. Am trecut pe sub un şir de arcade joase, apoi am coborît, am mai făcut cîţiva paşi şi coborînd din nou, am ajuns la o criptă adîncă. Acolo, din pricina aerului stătut, făcliile noastre în loc să ardă abia dacă mai pîlpîiau.

În fundul criptei se zărea o altă hrubă mai puţin încăpătoare. Pereţii îi fuseseră acoperiţi cu rămăşiţele omeneşti, îngrămădite în bolţile de deasupra noastră, în felul marilor catacombe ale Parisului. Trei dintre laturile acestei cripte interioare erau şi acum împodobite în felul acesta. La cea de-a patra, osemintele fuseseră smulse şi erau trîntite de-a valma pe jos, alcătuind într-un loc o movilă destul de înaltă. Înăuntrul zidului descoperit astfel prin înlăturarea osemintelor, am zărit încă o firidă lăuntrică, adîncă de vreo patru picioare, largă de trei şi înaltă de şase sau şapte. Nu părea să fi fost clădită cu un scop anume, ci alcătuia numai o despărţitura între doi dintre stîlpii uriaşi ai tavanului catacombelor şi se sprijinea pe unul din zidurile înconjurătoare de granit masiv. În zadar se strădui Fortunato, înălţîndu-şi facla lui plăpîndă, să cerceteze adîncimile firidei. Lumina sfioasă nu ne îngăduia să-i vedem fundul.

— Intră ! am spus. Aci înăuntru se află vinul de Amontillado. Cît despre Luchesi...

— Habar n-are ! mă întrerupse prietenul meu, înaintînd cu pas şovăielnic. Îl urmam de aproape. Într-o clipă ajunse la capătul firidei şi, văzîndu-şi înaintarea stăvilită de stîncă, se opri buimac. În clipa următoare îl şi legasem de zidul de granit pe care se aflau două scoabe de fier. În linie dreaptă, depărtarea dintre ele era de vreo două picioare. De una atîrna un lanţ scurt, de cealaltă un lacăt. Trecîndu-i lanţul peste mijloc, a fost o treabă de cîteva secunde ca să-l înţepenesc bine. Era prea uimit ca să se împotrivească. Am scos cheia şi am ieşit afară din firidă.

— Trece-ţi mîna pe zid, i-am spus, nu se poate să nu simţi silitra. E în adevăr foarte umed aici. Încă o dată, te rog din suflet să ne întoarcem. Nu vrei ? Atunci, trebuie neapărat să te părăsesc. Dar mai întîi, să-ţi dau toate micile îngrijiri de care sînt în stare.

— Amontillado ! exclamă prietenul meu, care nu se trezise încă din buimăceală.

— Vezi bine ! i-am răspuns. Amontillado !

Pe cînd rosteam aceste cuvinte, îmi făceam de lucru prin mormanul de oseminte, de care am pomenit mai sus. Dîndu-le la o parte, am descoperit în curînd o grămadă de pietre de construcţie şi de mortar. Cu materialele acestea şi cu

ajutorul mistriei mele, am început să zidesc de zor intrarea firidei.

De-abia aşezasem primul rînd din zidărie, cînd mi-am dat seama că Fortunato se trezise aproape cu totul din beţie. Cea dintîi dovadă pe care am avut-o despre aceasta, a fost un geamăt stins şi jalnic venit din fundul firidei. Nu era strigătul unui om beat ! A urmat apoi o tăcere lungă şi îndărătnică. Am aşezat rîndul al doilea, apoi al treilea şi al patrulea ; după aceea, am auzit zornăitul lanţului scuturat cu mînie. Zgomotul a durat cîteva minute, în care timp — ca să pot trage cu urechea şi să mă bucur mai în voie — mi-am lăsat lucrul şi m-am aşezat pe mormanul de oseminte. Cînd, în cele din urmă, zăngănitul încetă, mi-am luat mistria şi am sfîrşit fără întrerupere al cincilea, al şaselea şi al şaptelea rînd. Zidul ajunsese acum aproape la înălţimea pieptului meu. M-am oprit din nou şi, ridicînd faclele pe deasupra lucrării de zidărie, făcui să cadă cîteva raze sfioase asupra făpturii dinăuntru.

Nişte răcnete ascuţite, asurzitoare, izbucnind deodată din gîtlejul acelei fiinţe înlănţuite, parcă mă zvîrliră cu toată puterea înapoi. O clipă numai, am şovăit şi am tremurat. Mi-am tras sabia şi am început să dibuiesc cu ea prin tainiţă ; dar un minut de gîndire mă linişti. Am pipăit cu mîna zidăria trainică a catacombelor şi mi-a venit inima la loc. M-am apropiat iarăşi de zid.

Am răspuns la urletele celui ce striga. L-am îngînat, i-am ținut isonul, l-am întrecut în sunet și putere. Așa am făcut, iar cel ce striga a tăcut.

Trecuse de miezul nopții și lucrarea mea se apropia de sfîrșit. Umplusem rîndul al optulea, al noulea și al zecelea. Isprăvisem și o parte din al unsprezecelea și cel din urmă ; mai rămăsese doar să potrivesc și să tencuiesc o singură piatră. M-am opintit s-o ridic, cît era de grea, și am pus-o la locul ei, dar nu de tot. Atunci, veni din firidă un rîs înfundat, care îmi zbîrli părul în cap. I-a urmat un glas plîngător, în care anevoie am recunoscut pe acela al nobilului Fortunato. Glasul spunea :

— Ha ! Ha ! Ha ! — He ! He ! bună glumă într-adevăr ! Strașnică păcăleală ! O să avem de ce rîde cu poftă la palat. He ! He ! He ! despre vinul ăsta... He ! He ! He !

— De Amontillado, am spus.

— He ! He ! He ! Da, de Amontillado. Dar nu cumva e tîrziu ? Oare nu ne așteaptă la palat signora Fortunato și ceilalți ? Să mergem !

— Da, am zise eu. să mergem.

— *Pentru Dumnezeu, Montrésor !*

— Da ! Pentru Dumnezeu ! am spus eu.

Dar la aceste vorbe am așteptat zadarnic un răspuns. M-a cuprins nerăbdarea. Am strigat tare :

— Fortunato !

Nici un răspuns. Am strigat din nou :

— Fortunato !

Nici un răspuns, nici de data aceasta. Am băgat o torță prin deschizătura rămasă și am lăsat-o să cadă înăuntru. Ca răspuns, am primit doar clinchetul clopoțeilor. Din pricina umezelii din catacombe, parcă mă lua cu leșin. M-am grăbit să-mi sfîrșesc lucrul. Am împins cea din urmă piatră la locul ei. Am tencuit-o. În dreptul zidului celui nou, am ridicat vechiul morman de oseminte. De o jumătate de veac nici un muritor nu le-a mai tulburat. *In pace requiescat !*

ÎN TAINIȚELE INCHIZIȚIEI

Impia torturum longas hic turba furores,
Sanguinis innocui, non satiata, aluit.
Sospite nunc patria, fracto nunc funeris antro,
Mors ubi dira fuit vita salusque patent.[1]

(Catren scris pentru porțile unei piețe ce trebuiau să fie ridicate la Paris, pe locul unde a fost clubul Iacobinilor.)

Eram istovit — acea lungă agonie mă istovise de moarte — și cînd, într-un sfîrșit, m-au dezlegat și mi-au îngăduit să mă așez, am simțit că puterile mă părăsesc. Sentința — cumplita sentință de moarte — a fost cea din urmă rostire care mi-a ajuns lămurit la ureche. După aceea, glasul inchizitorilor păru că se topește în zvonul nedeslușit al unui vis. În sufletul meu, el trezi o idee de *rotire*, pesemne pentru că închipuirea mea îl asemuia cu vuietul unei roți de

---

[1] Aci, nelegiuita gloată a călăilor și-a răsfățat năprasnica ei mînie, de sînge nevinovat nesățioasă.
Acum, nimicită fiind vizuina crimelor, tu Patrie, poți fi fără de grijă. Acolo unde moartea cea crudă a fost stăpînă, domnește astăzi viața și mîntuirea.

moară. Dar n-a ținut decît un scurt răstimp, apoi n-am mai auzit nimic.

Totuși, cîtăva vreme am mai putut vedea — dar cît de groaznic exageram totul ! — am mai putut vedea buzele judecătorilor înveșmîntați în negru. Mi se părea că sînt albe, mai albe decît foaia de hîrtie pe care aștern aceste cuvinte, și subțiri — caraghios de subțiri — subțiate de expresia lor intensă de asprime, de neclintită hotărîre, de dispreț neîndurat pentru chinurile omenești. Vedeam că pe aceste buze iau naștere poruncile care pentru mine erau poruncile sorții. Le-am văzut rostind schimonosite osînda morții. Le-am văzut potrivind silabele numelui meu, și m-am cutremurat fiindcă nu mai urma nici un alt sunet. Am mai văzut, în cîteva clipe de groază nebună, unduirea lină, aproape nesimțită a draperiilor negre ce învăluiau pereții încăperii. Și atunci, privirile îmi căzură pe cele șapte sfeșnice înalte de pe masă. La început au luat chipul îndurării însăși și păreau îngeri albi și plăpînzi, ce veneau să mă mîntuie, dar deodată un leșin de moarte îmi năpădi sufletul și simții că mă înfior pînă în adîncul ființei ca și cum m-aș fi atins de firele unei baterii galvanice, în vreme ce îngereștile chipuri se preschimbau în stafii fără de noimă, cu frunțile de flăcări, și văzui că din partea-le nu voi avea ajutor. Mai apoi mi s-a strecurat în închipuire un gînd, ca un crîmpei de cîntec măiestru : ce dulce trebuie să fie odihna

în mormînt ! Gîndul sosi încet şi tiptil şi multă vreme trecu pînă ce l-am cuprins pe de-a-ntregul; dar tocmai cînd mintea în sfîrşit izbutise să-l simtă mai bine, să se împace cu el, chipurile judecătorilor pieriră ca prin farmec din faţa mea, sfeşnicele înalte se cufundară în neant, flăcările se stinseră cu totul ; beznele întunericului năvăliră ; orice simţire păru înghiţită de prăvălirea aceea dezmetică a sufletului în Hades. Iar lumea fu numai linişte şi noapte şi tăcere.

Leşinasem. Totuşi, nu vreau să spun că-mi pierdusem cu desăvîrşire conştiinţa. Nu încerc să definesc sau măcar să descriu ce-mi mai rămăsese din ea ; dar nu era cu totul pierdută. Nu ! Nici în somnul cel mai adînc ! Nu ! Nici în delir ! Nu ! Nici în leşin ! Nu ! Nici în moarte ! Nici chiar în groapă, nu e totul pierdut. Altminteri, n-ar mai fi nemurire pentru om. Trezindu-ne din somnul cel mai adînc, sfîşiem urzeala străvezie a unui anume vis. Şi atît de gingaşă era acea ţesătură, încît, o clipă după aceea, nici nu ne mai amintim că am visat.

Întorcîndu-ne la viaţă din leşin, trecem peste două praguri : cel dintîi e simţul existenţei noastre mintale, sau spirituale ; al doilea e simţul existenţei fizice. Dacă, ajunşi la al doilea prag, am putea să retrăim în minte impresiile celui dintîi, se pare că ar fi cu putinţă să găsim acele impresii pline de amintirile vii ale abisului de dincolo. Şi ce e oare acest abis ? Cum vom

putea măcar deosebi umbrele lui, de-ale mormîntului ? Dar dacă impresiile culese în stadiul pe care l-am denumit pragul dintîi nu reapar la porunca voinţei noastre, totuşi, după un lung răstimp, nu se ivesc ele oare din nou, aşa încît ne minunăm de unde au putut veni ?

Cel ce n-a căzut în leşin niciodată nu va găsi stranii palate şi chipuri tulburător de cunoscute în strălucirile jarului ; nu va zări plutind în văzduhul apropiat arătările triste pe care cei mulţi nu le pot vedea ; nu va desluşi mireasma vreunei flori nemaivăzute ; şi mintea lui nu se va răsfăţa fermecată de înţelesul unei cadenţe muzicale, care niciodată nu i-a mai încîntat auzul.

În stăruitoarele şi îngînduratele mele strădainţe de a-mi reaminti şi în apriga mea luptă de a mai culege unele semne din acea stare asemenea neantului, în care sufletul mi se scufundase — au fost şi cîteva clipe cînd am visat că izbîndesc. Au fost şi scurte, foarte scurte răstimpuri, în care am scos la lumină unele amintiri, despre care judecata mea limpede de mai tîrziu m-a încredinţat că nu puteau fi în legătură decît cu acele minute de aparentă lipsă de cunoştinţă. Acele umbre ale memoriei îmi şopteau ceva nedesluşit despre nişte mărețe întruchipări care m-au ridicat, purtîndu-mă pe tăcute în jos, mai jos, tot mai jos, pînă ce o cumplită ameţeală mă cuprinse, numai la gîndul acelei pogorîri fără sfîrşit. Tot ele îmi spuneau ceva despre o nelă-

murită spaimă a inimii mele pricinuită de liniştea ei cea nefirească, de faptul că totul a rămas în nemişcare. Ca şi cum cei ce mă purtaseră — în ce spectral cortegiu ! — ar fi depăşit în pogorîrea lor marginile nemărginirii şi s-ar fi oprit sleiţi ei înşişi de searbăda lor trudă.

După aceea, îmi amintesc de ceva trist şi neguros ; apoi totul a fost nebunie, nebunia unei memorii ce răscoleşte lucruri neîngăduite.

Cu totul pe neaşteptate, sufletul meu a avut din nou parte de sunet şi mişcare ; de zvîcnirea năvalnică a inimii şi de tictacul ei în auz.

Apoi, un repaus în care totul e dalb. Şi iar se întorc sunetul şi pipăitul şi mişcarea, şi un fel de zbîrnîit dureros, ce-mi străbate tot trupul.

Apoi conştiinţa, numai ea, fără gîndire, conştiinţa că sînt în viaţă, se ivi un răstimp care se prelungi multă vreme.

Apoi, ca un fulger, *gîndirea*, şi o spaimă cumplită, şi trudnica stăruinţă de a înţelege adevărata mea stare.

Apoi, un aprig dor să alunec în nesimţire.

Apoi, un iureş al sufletului spre viaţă şi o sforţare izbutită de a mă mişca. Iar acum, întreaga amintire a judecăţii, a judecătorilor, a draperiilor negre, a sentinţei, a slăbiciunii mele, a leşinului. Apoi, uitarea deplină a tot ce a urmat ; a tot ce mai tîrziu, după mari stăruinţe, am ajuns în stare să-mi amintesc nelămurit.

În tot acest răstimp, nu deschisesem ochii. Simţeam că zac pe spate dezlegat. Întinsei mîna şi ea căzu greoi pe ceva umed şi tare. O lăsai acolo cîteva clipe, în care timp m-am străduit să ghicesc unde mă aflu şi ce se petrece cu mine. Nu îndrăzneam să mă folosesc de văzul meu, deşi doream asta din tot sufletul. Mi-era frică de întîia privire pe care aş fi aruncat-o asupra lucrurilor din preajma mea. Nu pentru că m-aş fi temut să nu văd ceva spăimîntător, ci pentru că mă îngrozea gîndul că n-ar fi nimic de văzut.

Într-un tîrziu, deschisei repede ochii, cu deznădejde în suflet. Cele mai negre gînduri mi se adeveriră atunci. Întunecimile nopţii veşnice mă învăluiau. Mă luptam să-mi trag răsuflarea. Mi se părea că beznele dese mă apasă şi mă înăbuşă. Aerul era nesuferit de greu. Totuşi, stăteam liniştit şi mă străduiam să judec.

Mi-am adus aminte de felul cum lucrează Inchiziţia şi am căutat din toate acestea să-mi dau seama de adevărata mea stare. Sentinţa fusese dată ; şi mi se părea că de-atunci încoace trecuse un răstimp foarte lung. Nici o clipă totuşi n-am crezut că am murit cu adevărat. O asemenea presupunere — în ciuda tuturor născocirilor citite — nu se împacă de fel cu viaţa reală — dar oare unde sînt şi în ce stare ?

Ştiam că de obicei osîndiţii la moarte sînt arşi pe rug şi un astfel de lucru se întîmplase

chiar în noaptea care a urmat zilei judecății mele. Fusesem oare aruncat din nou în temniță în așteptarea jertfei apropiate, care nu trebuia să aibă loc decît peste cîteva luni? Văzui îndată că nu poate fi vorba de așa ceva. Victimele fuseseră cerute fără zăbavă. Mai mult încă, temnița mea, ca toate chiliile osîndiților din Toledo avea o pardoseală de piatră și nu era cu totul lipsită de lumină.

Deodată un gînd îngrozitor făcu să-mi năvălească valuri de sînge în inimă, și pentru scurtă vreme căzui din nou în nesimțire. Cînd mă trezii, sării fără de veste în picioare, cu un tremur nestăpînit în tot trupul.

Nebunește, mi-am întins brațele în sus, și jur împrejur, în toate părțile. Nu simțeam nimic. Mă temeam totuși să fac un pas, ca nu cumva să mă izbesc de zidurile unui mormînt. Sudoarea îmi curgea șiroaie și mi se aduna în stropi mari și reci pe frunte. În cele din urmă, chinurile îndoielii ajunseră de neîndurat și înaintai cu băgare de seamă, întinzînd brațele și holbînd ochii, în nădejdea de a descoperi o rază cît de slabă de lumină. Făcui cîțiva pași, dar totul era întunecat și gol. Răsuflai mai în voie. Cel puțin atît părea vădit, că soarta cea mai groaznică dintre toate nu era aceea care-mi fusese mie hărăzită.

Și atunci, pe cînd înaintam mereu și cu băgare de seamă, iată că toate zvonurile nedeslușite asupra grozăviilor din Toledo mi se îmbulziră, cu miile, în amintire.

Despre temnițele acestea se spuneau lucruri stranii. Le-am luat totdeauna drept născociri, erau însă prea stranii și prea groaznice ca să poată fi repetate altfel decît în șoaptă. Eram oare lăsat să mor de foame în această lume subpămînteană a întunericului? Sau ce altă soartă, poate mult mai cumplită, mă aștepta? Cunoșteam mult prea bine felul de a fi al judecătorilor mei, ca să mă mai pot îndoi că urmarea va fi numai moartea, și o moarte de o grozăvie cu totul neobișnuită. Felul și ceasul acestei morți era singurul lucru care mă îngrijora și mă frămînta.

În sfîrșit, mîinile mele întinse dădură peste ceva tare. Era un zid foarte neted, lipicios și rece, care părea făcut din blocuri de piatră. Mă ținui de el, umblînd cu toată grija și neîncrederea pe care mi-o inspiraseră unele vechi istorisiri. Totuși această încercare nu-mi îngăduia cîtuși de puțin să aflu mărimea temniței mele, fiindcă aș fi putut să-i dau ocol și să mă întorc la punctul de plecare fără să-mi dau seama: atît de neted și de uniform era zidul. De aceea, am căutat cuțitul, pe care-l aveam în buzunar cînd am fost dus în fața camerei inchizitoriale; dar nu mai era acolo; hainele îmi fuseseră înlocuite cu un halat de șiac grosolan. Mă gîndisem să înfig tăișul în vreo crăpătură cît de mică a zidă-

riei, ca să-mi pot da seama de unde am plecat; nu era cine ştie ce greutate cu toate că pentru mintea mea învălmăşită părea la început ceva de neînvins. Am sfîşiat o bucată din tivul halatului şi am întins-o pe jos, în toată lungimea ei, perpendicular pe zid. Mergînd pe dibuite în jurul tainiţei, nu se putea să nu dau peste peticul acesta, la capătul ocolului. Aşa, cel puţin, aveam de gînd. Dar nu ţinusem seama nici de mărimea temniţei, nici de propria mea slăbiciune. Am înaintat şovăind cîtva timp, pînă m-am împiedicat şi am căzut. Sleit de oboseală am rămas locului, şi cum zăceam acolo, curînd m-a furat somnul.

La deşteptare, întinzînd braţul, am găsit lîngă mine o pîine şi un urcior cu apă. Eram prea istovit ca să pot gîndi asupra acestui lucru dar am mîncat şi am băut cu nesaţ.

Puţin după aceea, am luat-o iarăşi în jurul tainiţei mele şi cu mare trudă am ajuns în sfîrşit la bucata de şiac.

Pînă în clipa căderii, numărasem cincizeci şi doi de paşi şi, pornind din nou, am mai numărat patruzeci şi opt, pînă am ajuns la peticul de lînă. Erau deci, în totul, o sută de paşi; şi, socotind doi paşi de fiecare yard, am presupus că temniţa trebuie să aibă cincizeci de yarzi de jur împrejur. Dădusem, totuşi, peste multe unghere în zid şi de aceea nu puteam ghici forma cavoului — căci nu mă puteam împiedica să cred că e vorba de un cavou.

Nu urmăream mare lucru în cercetările mele şi mai ales nu puneam în ele nici o nădejde. Totuşi o curiozitate nelămurită mă îndemna să continui. Despărţindu-mă de perete, mă hotărîi s-o iau de-a curmezişul încăperii. La început am înaintat cu multă băgare de seamă, fiindcă podeaua, deşi părea făcută din ceva tare, era cleioasă şi nesigură. În cele din urmă, am prins totuşi curaj şi am mers fără şovăire şi voiniceşte înainte, străduindu-mă să ţin o linie cît mai dreaptă cu putinţă. Înaintasem vreo zece-doisprezece paşi în felul acesta, cînd rămăşiţa tivului sfîşiat al halatului mi se încurcă în picioare. Călcai pe el şi mă prăbuşii deodată cu faţa în jos.

În tulburarea pe care mi-o pricinuise căderea, nu mi-am dat seama de o împrejurare întrucîtva surprinzătoare, care totuşi, după cîteva clipe, pe cînd încă zăceam la pămînt, îmi atrase atenţia. Şi anume: stăteam cu bărbia sprijinită de podeaua temniţei, pe cînd buzele şi partea de sus a capului, cu toate că păreau mai jos decît bărbia, nu se atingeau de nimic.

Totodată fruntea îmi fu parcă scăldată în aburi lipicioşi şi un miros caracteristic de ciuperci putrede îmi pătrunse în nări. Am întins braţul şi m-am înfiorat simţind că am căzut chiar pe marginea unui puţ rotund, a cărui suprafaţă desigur

n-aveam încă mijloace să o măsor. Scormonind în zidărie, chiar mai jos de ghizdurile fîntînii, izbutii să desprind o bucăţică şi o lăsai să cadă în abis. Vreme de cîteva clipe, am urmărit-o cu auzul, cum răsuna izbindu-se de laturile puţului, în prăbuşirea ei. Într-un tîrziu, un plescăit de apă, însoţit de ecouri prelungi, mă înfioră. În aceeaşi clipă, chiar deasupra capului, se auzi un sunet, ca şi cum o uşă s-ar fi deschis şi închis în grabă, pe cînd o plăpîndă rază de lumină străbătu deodată întunericul şi se stinse tot atît de repede.

Mi-am dat limpede seama de osînda ce-mi fusese pregătită şi m-am bucurat în sinea mea de întîmplarea binevenită prin care am fost mîntuit. Încă un pas dacă mai făceam, înainte de cădere, şi lumea nu mă mai vedea.

Iar moartea pe care o evitasem era tocmai dintre acelea ce le socotisem ca pe nişte născociri fără de temei în poveştile despre Inchiziţie. Victimele tiraniei ei n-aveau alt de ales decît sau o moarte în cele mai groaznice chinuri trupeşti sau o moarte în cele mai crunte dureri sufleteşti. Fusesem sortit acestora din urmă. Nervii îmi erau atît de zdruncinaţi de îndelungata mea suferinţă, încît sunetul propriului meu glas mă făcu să tresar şi ajunsesem în toate privinţele făptura cea mai potrivită pentru felul de tortură ce mă aştepta.

Tremurînd din tot trupul, m-am întors pe dibuite pînă la perete ; şi acolo am hotărît că e mai bine să pier, decît să înfrunt grozăvia atîtor puţuri adînci pe care închipuirea mea le şi vedea semănate ici şi colo, în cuprinsul temniţei. Într-o altă stare sufletească, aş fi avut curajul să pun capăt suferinţelor mele, aruncîndu-mă într-unul din aceste abisuri ; dar acum eram cel din urmă dintre mişei. Şi nu puteam uita cele citite cu privire la aceste puţuri şi anume : nu se potrivea cu planurile mult prea groaznice ale judecătorilor, ca viaţa să fie curmată dintr-o dată.

Frămîntările minţii mă ţinură treaz cîteva ceasuri ; dar, într-un tîrziu, adormii din nou. La deşteptare, am găsit lîngă mine, ca şi mai înainte, o pîine şi un urcior cu apă. Mă chinuia o sete cumplită şi am golit vasul pe nerăsuflate. Pesemne că puseseră ceva în apă, fiindcă de îndată ce am băut m-a copleşit o piroteală de neînvins. Am căzut într-un somn adînc, un somn la fel cu moartea. Cîtă vreme a ţinut, desigur că nu pot şti ; dar cînd iarăşi deschisei ochii, puteam zări lucrurile din jurul meu. O lumină tulbure, ca de pucioasă, al cărei izvor nu-l putui descoperi din capul locului, îmi îngăduia să văd înfăţişarea şi întinderea temniţei mele.

Mă înşelasem cu totul în privinţa mărimii. Întregul ocol al zidurilor nu trecea de douăzeci şi cinci de yarzi. Vreme de cîteva clipe, faptul acesta trezi în mine o lume de gînduri de-

șarte și tulburătoare — deșarte într-adevăr, căci în groaznicele împrejurări în care mă aflam, ce putea fi oare mai lipsit de însemnătate, decît aceste biete dimensiuni ale temniței mele? Sufletul meu însă găsea un ciudat interes în aceste nimicuri și mă frămîntam, încercînd să descopăr greșeala ce o săvîrșisem în măsurătoarea mea. Adevărul, în sfîrșit, ieși fulgerător la iveală. În cea dintîi încercare a mea de a recunoaște locurile, am numărat cincizeci și doi de pași, pînă în clipa cînd am căzut; trebuie să fi fost atunci la un pas sau doi de peticul de șiac; de fapt, aproape că isprăvisem cu înconjurul cavoului. Pe urmă, am adormit — și cînd m-am trezit din nou, se vede că m-am întors înapoi; — am presupus astfel că circuitul ar fi aproape de două ori mai mare decît este în realitate.

Fiind cu mintea tulbure, nu am putut băga de seamă că pornisem să dau ocol cu zidul în stînga și că-l sfîrșisem cu zidul la dreapta mea.

Mă înșelasem de asemenea în ce privește forma încăperii. Umblînd pe dibuite, întîlnisem mai multe colțuri și am dedus că trebuie să fie de o formă foarte neregulată; atît e de mare puterea întunericului asupra cuiva care se trezește din letargie sau din somn! Nu erau alte unghiuri decît acelea ale unor mici scobituri, sau firide, la distanțe egale. Forma temniței, în totul, era pătrată. Ceea ce luasem eu drept zidărie, nu erau decît niște plăci uriașe de fier, sau de alt

metal, ale căror lipituri și îmbinări alcătuiau adînciturile. Întreaga suprafață a acestei căptușeli metalice era zugrăvită grosolan cu toate născocirile respingătoare și hîde pe care le-a scornit superstiția macabră a călugărilor. Chipuri diavolești cu înfățișare amenințătoare, cu schelete și alte imagini cu adevărat înfiorătoare, se întindeau pretutindeni, slutind pereții. Am băgat de seamă că aceste grozăvii erau desenate destul de apăsat, pe cînd culorile păreau șterse și ofilite, ca din pricina aerului umed. Tot acum am văzut că și pardoseala era de piatră. La mijloc se deschidea puțul rotund din gura căruia scăpasem; dar era singurul în toată temnița.

Toate acestea le-am văzut nelămurit și cu multă caznă, fiindcă starea mea suferise și ea o mare schimbare în timpul somnului.

Acum zăceam lungit pe spate, pe un fel de cadru scund de lemn. Eram legat zdravăn de el cu o fîșie lungă care aducea cu o chingă. Era petrecută de mai multe ori peste trupul și mădularele mele, lăsîndu-mi slobod numai capul și mîna stîngă atît cît să pot ajunge singur cu mare caznă la mîncarea pusă într-o strachină de lut, care se afla lîngă mine pe podea. Spre marea mea groază, văzui că mi se luase urciorul. Spun „spre marea mea groază“, fiindcă eram chinuit de o sete cumplită. Se pare că cei ce mă prigoneau urmăriseră să-mi întețească setea cît mai tare, căci mîncarea era de carne bine piperată.

Uitîndu-mă în sus, am cercetat tavanul închisorii mele. Era înalt de vreo treizeci, patruzeci de picioare și construcția lui semăna mult cu a pereților înconjurători. Intr-una din despărțiturile lui, un chip foarte ciudat îmi atrase întreaga luare-aminte. Era o figură a Timpului zugrăvită așa cum e înfățișată de obicei, afară doar că în loc de coasă ținea ceva care la prima aruncătură de ochi mi se păru imaginea pictată a unui uriaș pendul, așa cum se vede la ornicele vechi. Era totuși ceva în aspectul acestei mașinării care m-a îndemnat să o scrutez mai cu de-amănuntul. Cum priveam țintă în sus la ea (fiindcă locul ei era chiar deasupra mea), mi s-a năzărit că o văd mișcîndu-se. O clipă mai tîrziu această părere s-a adeverit. Avea o bătaie scurtă și, de bună seamă, înceată. M-am uitat la ea cîteva minute mai mult uimit decît înfricoșat.

In cele din urmă, obosit de a urmări mișcarea ei monotonă, mi-am întors privirile la celelalte lucruri din tainiță.

Un zgomot ușor mi-a atras atenția și, uitîndu-mă în podea, văzui cîțiva șobolani uriași străbătînd-o. Ieșiseră din puțul pe care-l puteam zări la dreapta mea. Chiar pe cînd îi priveam, se cățărau în grabă, în cete întregi, cu ochi hulpavi, atrași de mirosul cărnii Mi-a trebuit multă caznă și băgare de seamă ca să-i alung.

Trecuse o jumătate de oră, sau poate chiar o oră (fiindcă nu-mi puteam da seama prea bine de trecerea timpului) pînă mi-am ațintit din nou ochii în sus. Ceea ce am văzut atunci m-a mirat și m-a uluit. Mărimea oscilației pendulului crescuse cu aproape un yard. Ca o urmare firească, viteza era de asemenea cu mult mai mare. Dar ceea ce mă tulbura mai mult decît orice era impresia că se coborîse în chip vădit. Mi-am dat seama acum — e de prisos să mai spun cu cîtă groază în suflet — că marginea lui de jos era alcătuită dintr-un corn de oțel sclipitor, avînd cam un picior lungime de la un capăt la celălalt ; colțurile erau îndreptate în sus și se vedea bine că marginea de jos era ascuțită ca un brici. El părea ca un brici masiv și greu, care se lățea și se îngroșa de la tăiș în sus. Era atîrnat de o vergea groasă de aramă și întregul pendul șuiera, legănîndu-se în văzduh.

Nu mă mai puteam îndoi de soarta ce-mi fusese pregătită, de iscusința, în materie de tortură, a călugărilor. Iscoadele Inchiziției aflaseră că descoperisem puțul — puțul acela, ale cărui grozăvii fuseseră hărăzite unui eretic atît de înrăit ca mine, puțul, această închipuire a iadului, și despre care zvonurile spuneau că e *Ultima Thule* a pedepselor născocite de ei.

Fusesem ferit de a mă prăvăli în puț, mulțumită unui accident cum nu se poate mai simplu și știam că surprinderea și căderea pe neașteptate în capcana chinurilor alcătuiește o bună parte din tot grotescul acestei morți în temniță.

De vreme ce scăpasem de prăbușire, planul lor diavolesc nu mai putea urmări să mă rostogolească în abis. Așadar (nefiind altă alternativă) mă aștepta un alt sfîrșit mai blînd. Mai blînd! Am și zîmbit în agonia mea — un zîmbet slab — cînd m-am gîndit cum folosesc atare vorbă.

La ce bun să mai povestesc acele ceasuri nesfîrșit de lungi, pline de groază mai cumplită ca moartea, în cursul cărora număram oscilațiile șuierătoare ale tăișului de oțel.

Încet, încet, abia simțit, se lăsa în jos, tot mai jos, tot mai jos, într-o pogorîre care se vădea numai la intervale ce mi se păreau veacuri. Au trecut zile întregi — au trecut multe zile poate — pînă ce ajunse să se legene asupră-mi atît de aproape, încît să-mi facă vînt cu apriga lui suflare.

Izul oțelului ascuțit îmi pătrundea în nări cu de-a sila. Mă rugam într-una, mă rugam cerului, obosindu-l cu atîtea rugi, să-l facă să coboare mai repede. Mi-am pierdut cu desăvîrșire mințile și mă căzneam din răsputeri să mă avînt în sus, în bătaia cumplitului hanger.

Și apoi, cădeam deodată într-un fel de nepăsare și zăceam, zîmbind luminoasei morți ca un copil în fața unei jucării minunate.

Am mai trecut încă o dată printr-un asemenea răgaz de absolută nesimțire. A fost de scurtă durată; fiindcă, venindu-mi iarăși în fire, am băgat de seamă că pendulul nu mai scoborîse în

chip vădit. Dar se poate să fi fost lung răstimpul; că mai erau pe cît știam — și niște demoni care au prins de veste că am leșinat, și care puteau opri după voie bătaia pendulului. Cînd m-am trezit din nou, m-am simțit, vai, nespus de bolnav și de istovit — ca și cum aș fi răbdat de foame multă vreme. Pînă și printre chinurile acestei clipe, firea omenească își cerea hrana. Cu o sforțare dureroasă, am întins brațul stîng, atît cît îmi îngăduiau legăturile, și am apucat bietele rămășițe pe care mi le lăsaseră șobolanii. Ducîndu-mi o bucățică la gură, mi-a fulgerat prin minte un gînd nelămurit de bucurie, de nădejde. Și totuși cum mai putea fi vorba de nădejde, pentru unul ca mine? Era, precum am spus, un gînd pe jumătate închegat, cum i se întîmplă omului adeseori — gînduri care nu se întregesc niciodată. Am simțit că era de bucurie, de speranță; dar am simțit de asemenea că pierise dintru început. M-am străduit în zadar să-l desăvîrșesc, să-l recapăt. Suferințele îndelungate îmi nimiciseră aproape toate puterile obișnuite ale minții. Eram un imbecil, un idiot.

Oscilația pendulului făcea unghi drept cu trupul meu întins. Am văzut cornul ei așezat în așa fel, încît să treacă prin regiunea inimii. Are să-mi sfîșie nițel șiacul halatului, are să se întoarcă, iar și iar, să-și repete mișcarea. Oricît i-ar fi de mare oscilația (cam de vreo treizeci de picioare și mai bine), precum și forța șuieră-

toare a pogorîrii — care ar fi de ajuns ca să despice pînă şi aceşti pereţi de fier — el totuşi timp de cîteva minute n-are să facă altceva decît să-mi sfîşie halatul. M-am oprit la gîndul acesta. N-am îndrăznit să trec dincolo de această idee. Am adîncit-o cu atenţie încăpăţînată, ca şi cum adîncind-o astfel, aş fi putut opri pe loc coborîrea tăişului de oţel. M-am silit să-mi îndrept gîndul înspre sunetul pe care-l va face tăişul cînd va trece prin veşmîntul meu, înspre acea anumită senzaţie, ascuţită şi pătrunzătoare, pe care o produce asupra nervilor o stofă cînd e zgîriată. Am frămîntat în minte toate aceste nimicuri pînă ce mi s-au strepezit dinţii.

Se lăsa în jos, tot mai jos, fără preget. Găseam o plăcere sălbatică să măsor şi să compar iuţeala lui de legănare cu cea de coborîre. Spre dreapta — spre stînga — departe — mai departe — cu ţipătul unui duh blestemat! — cu pasul tiptil al tigrului — drept spre inima mea! Rîdeam şi urlam rînd pe rînd, după cum mă stăpînea un gînd sau altul.

Mai jos — fără greş şi fără înduplecare, tot mai jos! Vîjîia la trei degete de pieptul meu! M-am străduit din răsputeri, cu turbare, să-mi desfac braţul stîng. Era liber numai pînă la cot. Puteam să mişc mîna, cu multă caznă, de la talerul de lîngă mine pînă la gură, dar mai departe, nu. Dacă aş fi izbutit să rup legăturile mai sus de cot, aş fi putut apuca pendulul şi încerca să-l opresc. Era ca şi cum aş fi încercat să opresc o avalanşă.

Mai jos — tot mai jos, neîncetat, neînduplecat. Gîfîiam şi mă zbuciumam la fiece vibraţie. Mă ghemuiam zvîrcolindu-mă la fiece legănare. Îi urmăream cu privirea mişcările — cînd în sus cînd în jos — cu nerăbdarea celei mai neînchipuite deznădejdi; apoi ochii mi se închideau spasmodic la coborîre, deşi moartea ar fi fost o uşurare cum nu se poate spune. Dar tremuram din tot trupul la gîndul că o mişcare abia simţită a maşinăriei ar putea să repeadă această secure ascuţită şi scînteietoare în pieptul meu.

Era *nădejde* aceea ce-mi făcea nervii să se încordeze şi să mi se strîngă tot trupul. Era nădejde — nădejdea care biruie chiar şi pe eşafod şi care le şopteşte osîndiţilor la moarte pînă şi în temniţele Inchiziţiei.

Văzui că după zece, douăsprezece oscilaţii, oţelul are să vină în atingere cu halatul. O dată cu această observaţie, toată liniştea pătrunzătoare şi ascuţită a deznădejdii puse pe neaşteptate stăpînire pe mintea mea. Pentru întîia oară după atîtea ceasuri — după atîtea zile poate, *gîndeam*. Aşadar, îmi veni în minte că fîşia sau chinga care mă înfăşura era dintr-o bucată. Nu eram legat şi cu altă funie. Cea dintîi lovitură a a acelui corn asemeni briciului, în orice parte a chingii, are s-o despice în aşa fel încît am s-o

pot desface de pe trupul meu numai cu mîna stîngă. Dar, în cazul acesta, ce groaznică era apropierea tăişului de oţel! Ce primejdie de moarte mă pîndea o dată cu cea mai uşoară tresărire! Dar era oare cu putinţă ca ciracii gîdelui să nu fi prevăzut această posibilitate şi să nu fi luat nici o măsură? Se putea oare ca fîşia să mi se încrucişeze peste piept tocmai în calea pendulului? Temîndu-mă să nu-mi văd spulberată acea sfioasă şi — după cum părea — ultimă nădejde, mi-am ridicat capul destul de sus ca să-mi pot vedea cît mai bine pieptul. Chinga îmi înfăşura strîns mădularele şi trupul întreg, afară numai de poteca pe unde avea să treacă *tăişul ucigător*.

De-abia îmi lăsai capul în jos, pe locul său dintîi, cînd îmi fulgeră prin minte un gînd pe care l-aş descrie mai bine ca fiind jumătatea neformată încă a ideii de scăpare, pomenită mai înainte şi din care doar o parte îmi plutise nelămurit în minte pe cînd îmi duceam hrana la buzele arzătoare.

Gîndul întreg prinsese acum viaţă — sfios, nu prea desluşit, nici prea cuminte — totuşi pe deplin închegat. Am început de îndată, cu înfrigurata energie a deznădejdii, să încerc să-l aduc la îndeplinire. De mai multe ceasuri, peste tot locul din preajma scîndurii joase pe care zăceam, mişunau în voie şobolanii. Sălbatici, îndrăzneţi şi hulpavi, îşi aţinteau asupră-mi ochii lor roşii; parcă n-aşteptau decît să rămîn nemişcat ca să facă din mine prada lor.

„Cu ce fel de hrană — mă întrebai eu — au fost obişnuiţi în fîntînă?!" În ciuda sforţărilor mele de a-i împiedica, înghiţiseră aproape tot conţinutul talerului, afară de o mică rămăşiţă. Căpătasem deprinderea să-mi legăn mîna, fără încetare, în jurul talerului, dar pe încetul, această mişcare inconştientă şi neschimbată nu mai avu nici un efect. Adesea, în lăcomia lor, lighioanele îmi înfigeau colţii ascuţiţi în degete. Cu bucăţelele rămase, de carne unsuroasă şi piperată, frecai zdravăn chinga, oriunde am putut ajunge. Apoi, luînd mîna de pe podea, rămăsei nemişcat fără să suflu.

La început, vietăţile acelea nesăţioase au fost uimite şi înspăimîntate de această schimbare, de faptul că orice mişcare încetase. Au dat îndărăt îngrozite, multe din ele s-au ascuns în fîntînă. Dar asta a durat doar o clipă.

Nu mă bizuisem degeaba pe lăcomia lor. Văzînd că am rămas nemişcat, una sau două dintre cele mai îndrăzneţe se căţărară pe culcuşul de scînduri, adulmecînd spre chingă. Parcă a fost semnalul unui iureş de pretutindeni. Din adîncul fîntînii se năpusteau mereu cete, cete. Se agăţau de scîndură, alergau de-a lungul meu şi năvăleau asupră-mi cu sutele.

Mişcarea măsurată a pendulului nu-i tulbura cîtuşi de puţin. Ferindu-se de loviturile lui, îşi

făcură de lucru cu chinga unsuroasă. Se îmbulzeau, mişunau, grămădindu-se peste mine în muşuroaie tot mai mari. Mi se zvîrcoleau pe grumaz, boturile lor reci îmi căutau buzele; eram aproape înăbuşit de apăsarea gloatelor lor; o scîrbă fără nume pe lumea asta îmi umfla pieptul cu grele viscozităţi ce-mi îngheţau inima.

Încă o clipă, şi simţii că bătălia va lua sfîrşit. Îmi dădeam bine seama că legăturile slăbesc. Înţelesei că trebuie să şi fie tăiate în mai multe locuri. Cu o hotărîre supraomenească. stam neclintit.

Socoteala mea nu dăduse greş — şi nici nu suferisem în zadar. Într-un tîrziu, am simţit că sînt *liber*. Chinga atîrna în zdrenţe sub mine. Dar iată că bătaia pendulului îmi apăsa pieptul. Îmi sfîşiase halatul de şiac. Tăiase şi rufa dedesubt. Se mai legănă de două ori şi simţii o durere ascuţită în toţi nervii. Sosise însă ceasul mîntuirii. La un semn făcut cu mîna, liberatorii mei, îmbulzindu-se zgomotos, o luară la goană.

Cu o mişcare hotărîtă, dar înceată şi piezişă, m-am retras cu băgare de seamă şi m-am strecurat afară, lunecînd din strînsoarea chingilor, pînă dincolo de atingerea hangerului. În sfîrşit eram liber, cel puţin deocamdată.

Liber! — dar în gheara Inchiziţiei. De-abia mă ridicasem de pe groaznicul meu pat de lemn şi pusesem piciorul pe pardoseala de piatră a

temniţei, cînd deodată mişcarea diabolicei maşinării încetă şi o văzui trasă în sus, prin tavan, de o putere nevăzută. A fost o învăţătură de minte care mi-a umplut sufletul de deznădejde. Fără doar şi poate că fiecare gest al meu fusese supravegheat. Liber! — De-abia scăpasem de moarte, de chinurile unei anumite agonii, şi eram dat pradă altor chinuri, mai rele decît moartea!

La gîndul acesta, mi-am rotit cu înfrigurare ochii peste pereţii de fier care mă înconjurau.

În încăpere se petrecea ceva neobişnuit, o anumită schimbare, de care nu mi-am putut da bine seama, la început, dar care era vădită.

După cîteva minute ameţitoare, pline de nălucirí şi de cutremurări, mi-am străduit gîndul în zadar cu fel de fel de presupuneri fără temei. În răstimpul acela mi-am dat seama pentru întîia oară de izvorul acelei licăriri de pucioasă, care lumina tainiţa. Venea dintr-o crăpătură, lată cam de un deget, ce se întindea jur împrejurul hrubei la poalele zidurilor care, din această pricină, arătau ca şi cum ar fi fost cu totul despărţiţi de podea. Am încercat, dar desigur în zadar, să mă uit prin acea deschizătură.

Tocmai cînd mă ridicam de jos după ce făcusem încercarea, mi se desluşi deodată în minte misterul schimbării petrecute în încăpere.

Băgasem de seamă că, deși contururile figurilor de pe pereți erau destul de apăsate, culorile lor păreau totuși ofilite și șterse.

Aceste culori căpătaseră acum o strălucire orbitoare, o strălucire fără de seamăn, ce se întețea din clipă în clipă și dădea zugrăvelilor și diavoleștilor chipuri o înfățișare care ar fi zdruncinat și nervi mai tari decît ai mei.

Ochi de demoni, de o sălbatică și macabră agerime mă aținteau scînteietori de pretutindeni, de acolo unde nu puteau fi văzuți mai înainte, lucind cu lugubra strălucire a unei flăcări pe care nu puteam să mi-o închipui ireală.

Ireală! Chiar pe cînd stam și răsuflam îmi pătrunse în nări aburul fierului încins. Un miros înecăcios se răspîndi în temniță. O văpaie tot mai aprinsă se întețea din clipă în clipă în acei ochi fioroși, pironiți asupra chinurilor mele. O lumină crîncenă și bogată se revărsa peste sîngeroasele grozăvii zugrăvite. Gîfîiam! Abia mai îmi trăgeam răsuflarea. Nu mai încăpea îndoială asupra scopului urmărit de călăii mei — oh! cei mai neînduplecați dintre călăi — oh! cei mai demonici dintre oameni. M-am tras din fața metalului arzător înspre mijlocul hrubei... Pe lîngă teama de nimicire prin foc ce mă amenința, gîndul despre răcoarea din fîntînă mi se revărsă în suflet ca un balsam. M-am repezit pînă la marginea ei dătătoare de moarte, mi-am holbat ochii spre fund.

Strălucirea tavanului învăpăiat o lumina pînă în adîncurile cele mai tainice.

Timp de o clipă totuși, o clipă de groază, mintea mea n-a vrut să dea crezare înțelesului celor ce am văzut. Dar într-un sfîrșit el și-a tăiat drum prin sufletul meu cu de-a sila, arzînd ca un foc în mintea mea cutremurată.

Oh! De-ar vorbi un glas! Oh! Ce grozăvie! Oh! Mai bine orice altă grozăvie, numai asta nu! Cu un răcnet, mă repezii departe de marginea puțului, îmi îngropai fața în palme și izbucnii într-un plîns amarnic.

Căldura creștea cu repeziciune și încă o dată privii în sus, tremurînd ca scuturat de friguri. Se făcuse în hrubă încă o schimbare, dar de astă dată o vădită schimbare în *formă*. Ca și mai înainte, m-am străduit zadarnic la început să-mi dau seama sau să înțeleg ce se petrece. Dar n-am fost lăsat multă vreme în îndoială.

Pentru că îi scăpasem de două ori din gheară, răzbunarea Inchiziției se grăbea cît putea și nu mai era de glumit cu regele tuturor spaimelor.

Încăperea fusese pătrată. Văzui că două dintre unghiurile ei de fier erau acum ascuțite, și prin urmare, celelalte două obtuze. Cumplita deosebire dintre ele creștea repede, cu un fel de vaiet surd și plîngător. Intr-o clipă, încăperea își schimbase înfățișarea, căpătînd forma unui romb. Dar prefacerea nu se opri aci; nici nu nădăjduiam, nici nu doream să se oprească. Mi-aș

fi lipit de piept zidurile înroşite, ca un veşmînt de veşnică pace. „Moarte, am strigat eu, orice fel de moarte, dar nu în puţ!“ Ce nebunie! Nu eram oare ţinut să ştiu că *numai şi numai în puţ* trebuia să mă împingă fierul acela încins? Puteam eu oare să înfrunt dogoarea lui arzătoare? Şi chiar de-aş fi putut, cum să mă împotrivesc apăsării lui?

Iar acum, rombul se alungea mereu, tot mereu, cu o iuţeală care nu-mi mai lăsa răgaz pentru gîndire. Centrul lui, ca şi lăţimea lui cea mai mare venea tocmai deasupra abisului larg deschis.

Am sărit înapoi, dar pereţii în închidere mă împingeau înainte, fără putinţă de împotrivire. În cele din urmă, pentru trupul meu chinuit şi plin de arsuri nu mai rămase loc pe pardoseala temniţei nici cît să pui piciorul. Nu mai luptam, dar chinurile sufletului meu izbucniră într-un ultim urlet lung şi răguşit, de deznădejde. Simţii că mă clatin pe marginea puţului şi-mi întorsei privirea.

Deodată, o larmă asurzitoare de glasuri omeneşti... O izbucnire puternică de trîmbiţe nenumărate. Un vuiet sălbatic, de mii şi mii de trăsnete. Zidurile de foc se dădură repede înapoi. O mînă întinsă mă apucă de braţ în clipa cînd mă prăbuşeam, leşinat, în abis. Era a generalului Lasalle. Oştirea franceză intrase în Toledo. Inchiziţia încăpuse pe mîinile duşmanilor săi.

TERMENI MARINAREŞTI FOLOSIŢI IN TEXT

arborele mare — catargul cel mare de la mijlocul vasului

arborele trinchet — catargul de la prova.

acalmie — răstimp de linişte în furtună. Întrebuinţat aci pentru perioada de acalmie dintre flux şi reflux.

babord — partea din stînga a unui vas, privit dinspre pupa.

brassă — veche unitate de măsură marinărească de 1,62 m.

cală — magazie în fundul corăbiei, unde se depozitează mărfuri şi obiecte.

carenă — partea de sub apă a corăbiei

chilă — piesă de lemn pe care se sprijină construcţia navei şi care merge de la pupa la prova.

etambou — piesă principală din scheletul unui vas, care îi întăreşte partea dinspre pupa.

goeletă — corabie cu două catarge şi cu pînze aurice, adică în patru laturi nesimetrice.

ghiu — piesă de grement în lemn, susţinînd o velă aurică.

grement — ansamblu de catarge care susţine velatura unei corăbii

grui — braţ de lemn sau de fier purtînd o macara şi servind la ridicarea la bord a ancorei sau a bărcilor.

habitaclu — lăcaş de lemn sau de metal nemagnetic pentru busolă.

mărul catargului — piesă rotundă de lemn, în vîrful catargului.

pupa — partea de dinainte a vasului.

prova — partea de dinapoi a vasului.

randă — ultima velă de formă trapezoidală la prova.

sabord — deschizătură pătrată în pereţii vasului.

sarturi — cablurile care susţin catargele lateral.

zburător — velă dreptunghiulară ce se ridică pe catarg deasupra velei mari.

şcote — frînghii de manevrat velele.

straiuri — cabluri care întăresc catargele spre prova.

tachet — suport în formă de T fixat pe parapet sau pe punte, de care se leagă şcotele.

tambuchiu — deschizătură acoperită, prin care se coboară sub punte.

terţarole — dispozitiv pentru a reduce suprafaţa pînzelor pe vînt puternic.

tribord — partea din dreapta a corăbiei, privită de la pupa.

teugă — puntea superioară de la prova.

vergă — piesă transversală de lemn fixată la centru pe catarg şi care susţine partea superioară a unei vele pătrate.

versafor — piesă de lemn care prelungeşte vergile, pentru a susţine vele suplimentare, cînd vîntul suflă dinspre pupa.

CUPRINS

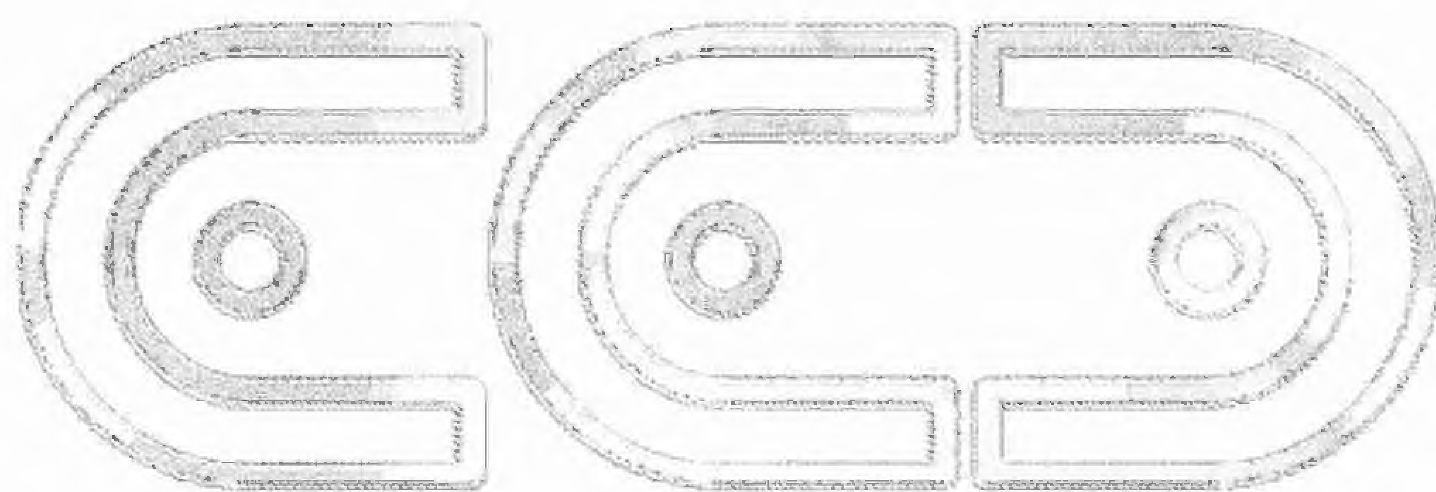
Responsabil de carte: C. Giurgiuca
Tehnoredactor: I. Gheorghiu
Corector: M. Șufaru

Dat la cules 23.05.57. Bun de tipar 06.07.57. Tiraj 20.110 ex. Hîrtie cărți școlare sul de 65 gr/m². Ft. 700×1.000/32. Coli ed. 8,15. Coli de tipar 7. Ediția I. Comanda 3 495. A. nr. 0921. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32.

Tiparul executat sub com. Nr. 813 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

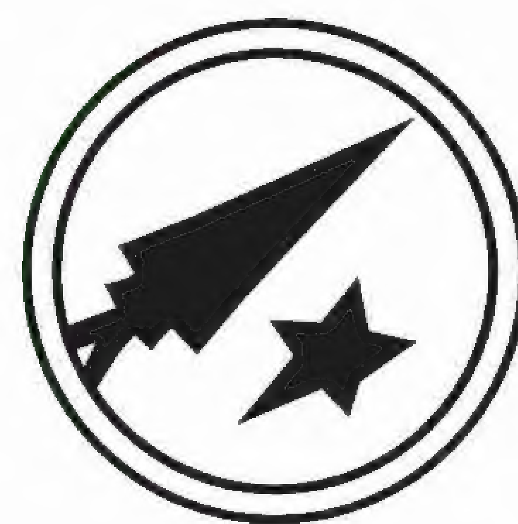

de

Anonim

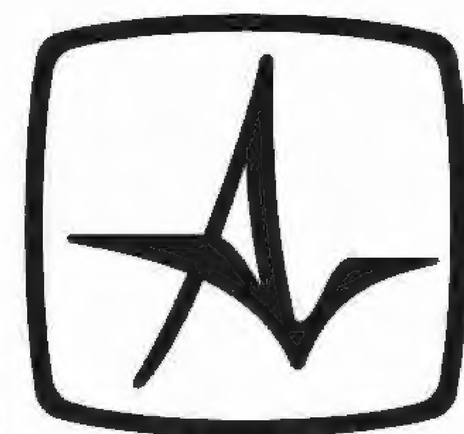
și

CAT Graur

Antwerpen

2023